۱۴

قضاء

د افغانستان اسلامي امارت د سترې محکمې درې میاشتنۍ مجله

شرعي | قضائي | حقوقي

پنځم کال، څوارلسمه گڼه (محرم الحرام، صفرالمظفر او ربیع الأول) ۱۴۴۸ هـ ق/ ۱۴۰۵ هـ ش

د تأسیس کال ۱۳۰۹ هـ ش

بسم الله الرحمن الرحيم

د افغانستان اسلامي امارت د سترې محکمې درې میاشتنۍ مجله

پنځم کال
خوارلسمه ګڼه (محرم الحرام، صفرالمظفر او ربیع الأول) ۱۴۴۸ هـ ق/ ۱۴۰۵ هـ ش
د تأسیس کال ۱۳۰۹ هـ ش

د امتیاز څښتن: ستره محکمه   خپروونکی: د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست

کتنپلاوی

شیخ محمد قاسم «راسخ»
مفتي عبدالرشید «سعید»
مفتي عبدالرحمن«عزیزي»
مولوي حمدالله«محمدي»
حافظ مولوي عبدالولي «محمود»

مسئول مدیر: مولوي عبدالرحیم «راشد»

پته: د عامې روغتیا څلور لارې، نهمه ناحیه، ستره محکمه، کابل - افغانستان
د اړیکې شمېرې: ۲۳۰۰۳۶۱_۲۳۰۲۲۶۳
برېښنالیک: publications.sc1443@gmail.com
ویب سایټ:www.supreme court.gov.af

لړلیک

١ سرمقاله — اداره

٣ د قضاء تاریخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته — مولوي عبدالرحیم «راشد» حقاني

٦ د حنفي مذهب اته (٨) ستري څانګړتیاوې — مفتي عزت الله «درویش»

١١ د قضاء تعریف او حکم — مفتي رحمن الله «القاسمي»

١٥ د شاهدانو د تزکیې د طرزالعمل کتاب — اداره

٢٨ د سترې محکمې د کلتوري مرکزونو ... — اداره

٣٢ د اسلامي عدالت ځانګړې خپرونه — اداره

٣٥ ګزارش اجرآت قضائی ستره محکمه — اداره

٤٤ د سترې محکمې اداري راپور — اداره

بسم الله الرحمن الرحیم

سرمقاله

شرعي محاکم د حقوقو ترلاسه کولو او الهي احکامو د تطبیق مرجع!

د خلکو د قضائي اړتیاوو د پوره کولو په موخه د افغانستان اسلامي امارت سترې محکمې د تشکیل پراختیا عدالت د ټولنې اساسي اړتیا او د خلکو د دعوو او ستونزو پر وخت او اصولي حل د یوه قوي او سالم قضائي نظام له مهمو مسئولیتونو څخه ګڼل کېږي.

خلک هغه مهال کولای شي د خپلو حقوقي او شرعي حقونو د ترلاسه کولو او تأمین لپاره په ډاډه زړه محاکمو ته مراجعه وکړي، چې د قضائي خدمتونو بهیر شفاف، منظم، د هر چا د لاسرسي وړ او له غیر ضروري ځنډ څخه پاک وي؛ له همدې امله، د محاکمو د تشکیل او کاري ظرفیت پیاوړتیا یوازې یوه اداري موضوع نه؛ بلکې د خلکو د قضائي اړتیاوو د پوره کولو له مهمو لارو څخه ده.

د سترې محکمې له مهمو مسئولیتونو څخه یو هم دا دی، چې د هېوادوالو د قضائي اړتیاوو او د خلکو د مراجعې کچې ته په کتو، د محاکمو تشکیل او کاري ظرفیت په دوامدار ډول وڅېړي او د اړتیا په صورت کې یې پراخ او ډېر کړي.

د افغانستان اسلامي امارت سترې محکمې محترم عالي مقام هم په همدې موخه، په تېرو کلونو کې د محاکمو د تشکیل د پراختیا، د اړوندو بستونو د زیاتوالي او د قضائي او اداري ظرفیت د پیاوړتیا په برخه کې د پام وړ اقدامات ترسره کړي دي.

د قضائي ارګان د تشکیل د پراختیا اساسي موخه یوازې د محاکمو او بستونو زیاتول نه دي؛ بلکې اصلي هدف یې دا دی، چې د خلکو دوسیې او موضوعات په مناسب وخت، د نافذه اصولو او مقرراتو مطابق او د لازم دقت په مراعاتولو سره حل او فصل شي.

کله چې د یوې محکمې د مراجعینو او قضیو شمېر د موجود قضائي او اداري ظرفیت له اندازې زیات شي، طبیعي ده، چې د قضیو د څېړنې بهیر له زیات کاري فشار سره مخ کېږي؛ له همدې امله، د اړتیا مطابق د تشکیل پراختیا کولای شي د دغه کاري فشار په تنظیم، د قضیو په منظمې څېړنې او د مراجعینو د انتظار د مودې په کمولو کې مهم رول ولري.

د افغانستان اسلامي امارت سترې محکمې هم په تېرو شاوخوا پنځو کلونو کې هڅه کړې، چې د محاکمو تشکیل د خلکو د اړتیاوو او موجود کاري وضعیت له مخې تنظیم او پراخ کړي؛ د بېلګې په توګه د سترې محکمې د ۱۴۴۷ هـ ق کال یادونه کوو، چې د سترې محکمې عالي مقام د لزوم دید له مخې، د تېرو کلونو په پرتله د سترې محکمې په قضائي او اداري تشکیلاتو کې مهم بدلونونه رامنځته شوي دي.

په ۱۴۴۷هجري قمري کال کې د سترې محکمې ټول تشکیل (۷۷۸۷) ملکي قضائي او اداري بستونه وو، چې له دې ډلې (۳۰۹۷) قضائي او (۴۶۹۰) یې اداري او خدماتي بستونه دي.

په قضائي برخه کې هېوادوالو ته د غوره او پر وخت خدماتو په موخه د سترې محکمې په تشکیل کې څلور (۴) معاونیتونه (دوه قضائي، چې یو په مرکز او بل په جنوب لوېدیځ زون کې موجود دی، یو نظامي معاونیت او یو اداري معاونیت) رامنځته شوي دي. دغه راز ستره محکمه دوه د تمیز عالي ریاستونه (مرکزي تمیز عالي ریاست او د جنوب لوېدیځ زون تمیز عالي ریاست) لري، چې هر یو یې پر پنځو (۵) دېوانونو مشتمل دی، په دې سربېره ستره محکمه (۲۶) قضائي او اداري ریاستونه هم لري.

په يادو معاونيتونو، تميز عالي رياستونو او دېوانونو سربېره ستره محكمه په ۳۴ ولايتونو کې ملکي مرافعه محاکم، چې هره يوه پر پنځو دېوانونو مشتمله ده، ۳۴ ښاري ملکي ابتدائيه محاکم، چې دا هم هره يوه پر څلورو يا پنځو دېوانونو مشتمله ده او په (۴۲۲) ولسواليو کې ابتدائيه ملکي محاکم لري.

دغه راز په ۳۴ ولايتونو کې د تېرې ادارې د ناتطبيق شويو فيصلو د ارزونې او څېړنې اختصاصي محکمې، د ځمکو د غصب د مخنيوي څلور (۴) ځانګړې محکمې، په کابل ولايت کې د نشه‌يي توکو پر وړاندې د مبارزې ابتدائيه محکمه او د حکومتي کارکوونکو د تقاعد ځانګړې محکمه هم فعاليت کوي.

همدارنګه په ۱۴۴۷هـ ق کال کې د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه‌الله تعالی) په حکم د اداري فساد موضوعاتو ته د رسېدنې محکمه او د غايبو اشخاصو او ساعين بالفساد د املاکو د بررسۍ نظامي محکمه جوړه شوې ده.

سترې محکمې د تشکيل د پراختيا ترڅنګ، د محاکمو د فزيکي او کاري چاپېريال برخه هم مهمه ګڼلې او د محاکمو لپاره د مناسب ځای، د مراجعينو لپاره د لازمو اسانتياوو رامنځته کولو، د ښځينه او نارينه مراجعينو لپاره د مناسبو انتظار ځايونو، د قضائي او اداري کارکوونکو لپاره د مناسبو کاري امکاناتو د برابرولو په برخه کې يې نه سترې کېدونکي اقدامات ترسره کړي دي.

دغه راز يې د قضائي خدمتونو د کيفيت د لوړولو لپاره د تشکيل پر زياتوالي سربېره د محاکمو د قضائي منسوبينو د مسلکي ظرفيت لوړونې، د اجراآتو د کيفيت ارزونې، د چارو څارنې او د اصولو د مراعاتولو لپاره مسلسلې هڅې کړې دي.

د افغانستان اسلامي امارت د سترې محکمې يادو هڅو او اقداماتو په اړه د تفصيل او تر تاسو د رسولو په موخه مو د سترې محکمې د بهرنيو، عامه اړيکو او مطبوعاتو رياست په دغه چاپي خپرونه «د قضاء مجلې ۱۴مه ګڼه» کې د قضائي، حقوقي او شرعي موضوعاتو اړوند مقالو سربېره د سترې محکمې د ۱۴۴۷هـ‌ق کال د څلورمې ربعې د قضائي او اداري کړنو خلاصه راپور هم ځای پر ځای کړی دی.

هيله لرو، چې د قضاء مجلې دغه ګڼه له مطالعې وروسته په خوندي ځای کې وساتئ؛ ځکه په مجله کې د قرآنکريم مبارک آیاتونه، د رسول الله (صلی الله عليه وسلم) مبارک احاديث او نور مطالب موجود دي.

په درنښت

د قضاء تاریخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته

د راشده خلافـت په دوره کې قضاء

ليکوال: قاضي القضات محترم شيخ عبدالحکيم «حقاني»[1] ژباړن: مولوي عبدالرحيم «راشد» حقاني [2]

څوارلسمه برخه

د عثمان بن عفان (رضي الله عنه) په دوره کې قاضيان:

له حضرت علي (رضي الله عنه) څخه وروسته د حضرت عثمان (رضي الله عنه) دورې پورې ځينې قاضيان د نورو سيمو د واليانو په شان پر خپلو دندو پاتې شول.

حضرت عثمان (رضي الله عنه) بيا ځينې قاضيان او يو شمېر داسې واليان هم وټاکل، چې د ولايت تر څنګ يې د قضاوت چارې هم ترسره کولې.

کله چې حضرت عثمان (رضي الله عنه) خلافت ته ورسېد، په هغه وخت کې د مدينې منورې د قضاء چارې حضرت علي بن ابي طالب، زيد بن ثابت او سائب بن يزيد (رضي الله عنهم) پر غاړه وې، ځينې څېړونکي وايي، چې حضرت عثمان (رضي الله عنه) دغه قاضيانو ته د حضرت عمر (رضي الله عنه) د خلافت په څېر بشپړ واک نه و ورکړی، چې په هره قضيه کې په خپلواکه توګه وروستۍ پرېکړه وکړي؛ بلکې خپله به يې د خلکو ترمنځ شخړې او دعوې څېړلې او د پرېکړې په اړه به يې له دغه قاضيانو او نورو صحابه کرامو (رضي الله عنهم) سره مشوره کوله.

که به د هغوی مشورې د حضرت عثمان (رضي الله عنه) له نظر سره موافقې وې، هماغه به يې پرېکړه ګڼله او عملي کوله؛ خو که به د هغوی نظر د ده له نظر سره برابر نه و، بيا به يې قضيه کې له سره غور او فکر کاوه. له دې خبرې څخه ځينو داسې پايله اخيستې، چې ګواکې حضرت عثمان (رضي الله عنه) د مدينې منورې دغه درې قاضيان له رسمي قضاوت څخه ګوښه کړي وو او يوازې يې د نورو صحابه کرامو (رضي الله عنهم) ترڅنګ خپل مشاورين ګرځولي وو؛ خو ځينې نور علماء او څېړونکي بيا وايي، چې د دغه قاضيانو د ګوښه کېدو په اړه کوم څرګند او صريح روايت نه دی ثابت شوی، له موجوده روايتونو څخه تر ټولو زيات دا څرګندېږي، چې حضرت عثمان (رضي الله عنه) د حضرت عمر (رضي الله عنه) ټاکلي قاضيان په مدينه منوره کې پر خپلو دندو پرېښودل؛ خو د ډېرو مهمو او پېچلو قضيو د څېړلو او پرېکړې چارې يې خپله پر غاړه اخيستې وې او په هغو کې يې له قاضيانو او نورو صحابه کرامو (رضي الله عنهم) سره مشوره کوله.

د اختلاف سرچينه

د دغه اختلاف اصلي لامل هغه روايتونه دي، چې په دې اړه نقل شوي او ظاهرًا يو له بل سره توپير لري.

بيهقي په خپل «سنن» کې او وکيع په «اخبار القضاة» کې چې د وکيع د روايت الفاظ دي له عمر بن عثمان بن عبدالرحمن بن سعيد څخه روايت کوي، هغه وايي:

زما نيکه راته وويل:

۱- د افغانستان اسلامي امارت د سترې محکمې رئيس

۲- د سترې محکمې د بهرنيو، عامه اړيکو او مطبوعاتو رئيس

«ما حضرت عثمان (ﷺ) په مسجد کې ولید، کله به چې دوه دعوه کوونکي ورته راغلل، یوه ته به یې وویل: علي راوغواړه او بل ته به یې وویل: طلحه بن عبیدالله، زبیر او عبدالرحمن راوغواړه. کله به چې هغوی راغلل او کښېناستل، حضرت عثمان (ﷺ) به دعوه کوونکو ته وویل: خپله دعوه بیان کړئ او خبرې وکړئ.

کله چې به هغوی خپله خبره وکړه، حضرت عثمان (ﷺ) به هغو صحابه کرامو ته مخ ور واړاوه او ویل به یې: خپل نظر راته ووایاست.

که به د هغوی نظر د حضرت عثمان (ﷺ) له نظر سره موافق و، هماغه به یې پرېکړه کړه او پر دواړو به یې عملي کړه او که به یې نظر ورسره موافق نه و؛ نو حضرت عثمان (ﷺ) به بیا په قضیه کې له سره غور کاوه، وروسته به هغوی په خیر او سلامتیا سره تلل.

تر هغه ځایه چې معلومه ده، حضرت عثمان (ﷺ) تر خپل شهادت پورې، چې د ۳۵م هجري کال د ذوالحجې په میاشت کې وشو، په مدینه منوره کې کوم ځانګړی قاضي نه و ټاکلی.»

امام طبري په خپل «تاریخ» کې د حضرت عثمان (ﷺ) د خلافت د چارو د بیانولو پر مهال وایي: «په هغه وخت کې د عثمان (ﷺ) د قضاء چارې د زید بن ثابت (ﷺ) پر غاړه وې.»

له دې روایت څخه څرګندیږي، چې حضرت عثمان (ﷺ) حضرت زید بن ثابت (ﷺ) د قضاء پر دنده پرېښی و او طبعي ده، چې د قاضي پر دنده پاتې کېدل خپله د خلکو ترمنځ د شخړو د فیصله کولو اجازه هم رانغاړي.

څرنګه چې د دواړو روایتونو ترمنځ د توافق او جمع امکان شته؛ نو غوره داده، چې دواړه روایتونه ومنل شي او بل پرېښودل شي. د دواړو روایتونو ترمنځ داسې توافق رامنځته کېدای شي، چې حضرت عثمان (ﷺ) د مدینې منورې قاضیان پر خپلو دندو پرېښي وو، خو د خلکو د ځینو شخړو او قضیو په اړه پرېکړې وکړې؛ خو د هغو قضیو له ډلې چې ډېرې مهمې، پېچلې او ستونزمنې وې، ځینې یې حضرت عثمان (ﷺ) ځانته ځانګړې کړې وې، په دغه قضیو کې به یې خپله پرېکړه کوله؛ خو له خپلو صحابه کرامو (ﷺ) سره به یې مشوره هم کوله، چې قاضیان یې هم په ډله کې شامل وو.

د عثمان (ﷺ) په خلافت کې مشهور قاضیان:

۱-ابو الدرداء:

هغه ابو الدرداء عویمر بن مالک انصاري خزرجي صحابي دی، هغه ته د عثمان (ﷺ) په زمانه کې د دمشق قضاء چارې ور سپارل شوې وې او نوموړی د عثمان (ﷺ) د خلافت له پای ته رسېدو څخه دوه کاله مخکې وفات شو.

۲-نافع بن عبدالحارث:

هغه نافع بن عبدالحارث خزاعي دی، د عمر (ﷺ) په دوره کې د مکې والي او قاضي تېر شوی او عثمان (ﷺ) په خپل منصب پرېښود.

۳-سفیان بن عبدالله:

هغه سفیان بن عبدالله ثقفي دی، د عمر (ﷺ) په دوره کې د طائف والي او قاضي و او عثمان (ﷺ) په خپل مسئولیت برقراره پرېښود.

۴-زید بن ثابت:

په مدینه منوره کې قاضي و.

۵-کعب بن سور:

په بصره کې قاضي و.

۶-ابو موسی اشعري:

د بصرې قاضي او والي و.

۷-شریح بن الحارث:

د کوفې قاضي و.

۸-یعلی بن امیه:

د بني نوفل بن عبدالمناف حلیف و او په یمن کې قاضي و.

۹-ثمامه:

د صنعاء قاضي و.

۱۰- عثمان بن قیس:

هغه عثمان بن قیس بن ابي العاص نومېږي، دا هغه څوک و، چې د خپل پلار قیس بن ابي العاص چې په مصر کې قاضي و، تر وفات وروسته د عثمان (ﷺ) په زمانه کې ده ته د مصر د قضاء چارې وسپارل شوې او د عثمان (ﷺ) تر شهادت وروسته وفات شو او په مصر کې مستقل قاضي د معاویه (ﷺ) تر وخته نه و. [تاریخ القضاء في الاسلام،ص:۱۴۶].

د علي بن ابي طالب (ﷺ) په خلافت کې قاضیان:

امیر المؤمنین علي بن ابي طالب (ﷺ) ځینې هغه قاضیان، چې له مخکې د قضاء پر منصب وو او ښه ثابت شوي وو، پر

خپل حال پرېښودل او ځینې نور يې وټاکل:

۱-شریح بن الحارثه:

شریح بن الحارثه هغه څوک و، چې له مخکې د کوفې قاضي و او علي(ﷺ) خپل منصب پرېښود او رزق (معاش) يې هره میاشت (۵۰۰) درهمه وو.

۲-ابو موسی اشعري:

ابو موسی اشعري هغه څوک و، چې عثمان (ﷺ) د کوفې قاضي ټاکلی و او علي (ﷺ) په خپل مسئولیت پرېښود او وروسته يې لیرې کړ.

۳- عبدالله بن مسعود:

د یمن والي او قاضي و.

۴- قیس بن سعد:

قیس بن سعد ته د مصر چارې ور سپارل شوې وې او وروسته په محمد بن ابي بکر (رضي‌الله‌عنهما) باندې لیرې کړل شو.

۵- عثمان بن حنیف:

د بصرې قاضي و.

٦-عماره بن شهاب:

د کوفې قاضي و.

۷-قثم بن عباس:

په ۳۷هجري کال کې د مدینې منورې چارې ور وسپارل شوې.

۸-جعده بن هبیره:

جعده بن هبیره مخزومي او وروسته خلید بن قره الیربوعي ته د خراسان چارې ورسپارل شوې وې.

۹-عبدالله بن عباس:

هغه د بصرې والي و او ابو الاسود الدؤلي يې د قضاء چارې پر مخ وړلې، په یوه روایت کې راغلي، چې عبدالله بن عباس په بصره کې د قضاء لپاره عبدالرحمن بن یزید الحدائي وټاکه، نوموړی د علي بن ابي طالب (ﷺ) د خلافت پر مهال او د معاویه (ﷺ) د واک تر یوې برخې پورې قاضي پاتې شو، تر هغه چې زیاد راغی او له دندې يې لیرې کړ.

ابو عبیده وایي: ابن عباس (رضي‌الله‌عنهما) به خلکو ته فتوا ورکوله او د هغوی ترمنځ به يې فیصلې کولې، کله چې ابن عباس له بصرې څخه بهر ووت، ابو الاسود به يې خپل ځای ناستی ټاکه؛ نو هغه به هم مفتي او هم قاضي و، په هغه وخت کې قاضي ته «مفتي» ویل کېدل، ابو الاسود پر همدې دنده پاتې شو، تر دې چې په ۴۰م هجري کال کې وفات شو.

۱۰- سعید بن نمران الهمداني:

سعید د نمران زوی الهمداني باندې یادېږي، کله چې علي (ﷺ) کوفې ته راغی، د کوفې د قضاء لپاره يې وټاکه، وروسته يې له دندې گوښه کړ، بیا مصعب بن زبیر هغه د کوفې قاضي وټاکه او نوموړي درې کاله قضاوت وکړ، وروسته ابن زبیر عبدالله بن عتبه بن مسعود وټاکه.

۱۱- عبیده السلماني:

هغه عبیده السلماني محمد بن حمزه نومېږي، علي (ﷺ) هغه د سعید الهمداني له گوښه کولو وروسته د کوفې د قضاء لپاره وټاکه، بیا يې هغه هم له دندې گوښه کړ او شریح يې قاضي وټاکه.

شعبي وایي: د خلکو ترمنځ د قضاء په علم کې شریح تر ټولو پوه و او عبیده په قضاء کې له شریح سره سیالي کوله، د هغه ځینې فیصلې ډېرې په زړه پورې او ځانگړې وې، هغه د کوفې له مشهورو علماوو څخه و او شریح به ورسره مشوره کوله او په ډېرو چارو کې به يې د هغه نظر ته رجوع کوله.

۱۲- محمد بن یزید:

هغه محمد بن یزید بن خلیده الشیباني نومېده، علي (ﷺ) هغه د کوفې قاضي وټاکه او په کوفه کې يې گڼې فیصلې کړې دي. [موسوعة السیر ۳۱۱\٦].

په یوه ښار کې د څو قاضیانو ټاکل: لکه څنگه چې څرگنده شوه، په یوه ښار کې د څو قاضیانو ټاکل په یو وخت کې نه و؛ بلکې په نوبتي ډول و، یعنې یو قاضي به له دندې گوښه کېده او پر ځای به يې بل قاضي ټاکل کېده؛ خو کوم ځایونو کې چې په یوه وخت کې د څو قاضیانو د شتون یادونه شوې ده، هلته هر قاضي د ښار په یوه ځانگړې سیمه او برخه باندې ټاکل شوی و.

له دې سره په لنډ ډول د راشده خلافت په دوره کې د قضاء د نظام د تنظیم بیان پای ته ورسېد، د دې موضوع تفصیل د تاریخ ژوند لیکونو په کتابونو کې موندلی شئ.

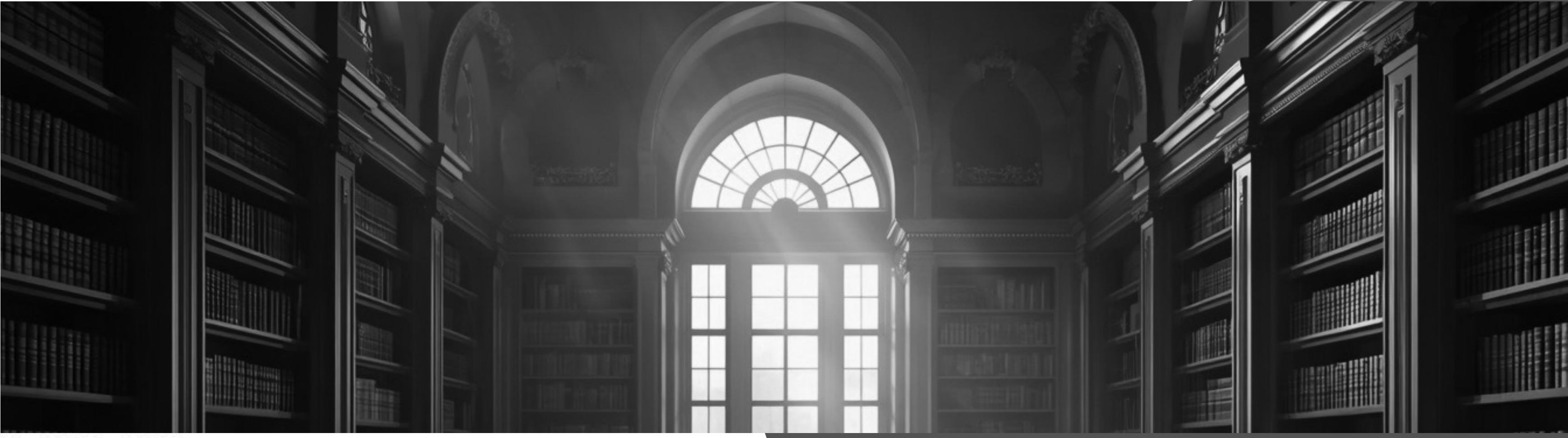

د حنفي مذهب اته (۸) سترې ځانګړتیاوې

ليکوال: مفتي عزت الله «درويش»[۱]

دا يو ثابت حقيقت دی، چې د حنفي فقه تدوين د شورا پر اساس شوی دی، همدا وجه ده چې اجتماعي اجتهاد، آزاد بحث او تنقيد په دې فقهي مذهب کې د عقل، شرعي نصوصو، شرعي مقاصدو او د انساني مصالحو تر منځ يو خاص توازن رامنځته کړی، چې دا ځانګړنه په نورو فقهي مذاهبو کې لږه ليدل کيږي.

د حنفي فقه د اجتهاد طريقه، د إستنباط أصول او د دې فقه د مذهب مستنبط جزئياتو او فروعاتو ته په کتو سره د دې فقهي مذهب د يو څو ځانګړتياوو او امتيازاتو يادونه مناسب ده:

۱- د نصوصو زيات اهتمام:

د حنفي فقه تر ټولو لويه ځانګړتيا دا ده، چې په دې فقهي مذهب کې شرعي نصوصو ته ډېر ارزښت ورکړل شوی دی، په دې فقهي مذهب کې خبر واحد د قياس نه مقدم ګڼل شوی، همدا راز مرسل حديث (هغه حديث چې تابعي يې پرته له واسطې رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ته نسبت کوي او د صحابي ذکر په کې قطع کړي) إمام أبو حنيفه (رحمه الله) د خاصو شرايطو او تفصيلاتو سره قبول کړی.[۲]

۲- په حنفي فقه کې د «نصوصو کثرت» (د قران کريم او نبوي احاديثو ډېروالی) د احکامو د إستنباط لپاره تر ټولو مهم اساس دی، په دې اړه ځينې مهم ټکي په لاندې ډول دي:

د نصوصو د تعامل او تطبيق طريقه:

حنفي فقهاوو د نصوصو د کثرت په وخت کې د «جمع او تطبيق» أصول کاروي، دوی هڅه کوي، چې د ټولو هغو نصوصو تر منځ چې په يوه موضوع کې راغلي وي، يو داسې توازن پيدا کړي، چې يو نص د بل نص د رد لامل نه شي، د دوی په نزد، که دوه نصوص په ظاهره سره په ټکر کې ښکاري؛ نو لومړی يې د جمع کولو هڅه کيږي.

د نصوصو د عموم او خصوص رعايت:

کله چې نصوص ډېر وي، حنفي فقهاء د «عام» او «خاص» نصوصو تر منځ توپير کوي، که يو نص عام وي او بل خاص؛ نو خاص نص د عام نص د حکم د محدودولو لپاره کارول کيږي، دا په نصوصو د عمل غوره طريقه ده.

د نصوصو د کثرت او قياس اړيکه:

حنفي فقهاء د نصوصو د کثرت په موجوديت کې قياس ته اجازه نه ورکوي، د دوی قاعده دا ده، «کله چې نص موجود وي، قياس باطل دی»؛ نو که په يوه موضوع کې نصوص ډېر وي، فقهاء د هماغه نصوصو په رڼا کې حکم کوي او د قياس اړتيا نه پاتې کيږي.

۳- ضعيفو رواياتو ته ځای ورکول:

آن په عباداتو کې د احنافو مذهب دا دی، چې ضعيف حديث (کوم چې د متقدمينو په نزد حسن حديث وي) د قياس په مقابل کې ترجيح لري.

له همدې امله د حنفي فقه په کتابونو کې ډېر داسې مثالونه شته، چې قياس پرېښودل شوی او ضعيف حديث ته ترجيح ورکړل

---

۱ - ديني عالم او ليکوال

۲ - التقريب ۱/۳.

شوې ده، د بېلګې په توګه:
که یو لمونځ کوونکی د لمانځه پر مهال په لوړ غږ په (قهقهه) وخاندي؛ نو د قیاس له مخې باید د هغه اودس مات نه شي؛ ځکه چې قهقهه خندا د نجاست د وتلو سبب نه ګرځي؛ خو په دې اړه یو ضعیف حدیث شته، چې وایي: چا که په قهقهه خندلي، اودس او لمونځ د راوګرځوي.[1]
نو ځکه احنافو د قیاس په پرېښودو سره دا ضعیف حدیث غوره ګڼلی دی او قهقهه خندا یې د اودس ماتوونکې بللې ده.[2]
۴- د تجارت په اړه د شرعي قانون دقیقه څېړنه:
په عباداتو کې زیات نصوص (آیتونه او حدیثونه) راغلي دي، د نکاح او وراثت په اړه هم ډېر جزئیات او تفصیلات په کتاب الله او سنت کې شته؛ خو د تجارت په باب کې یوازې ضروري أصول او اساسي قواعد بیان شوي دي، چې پرې د شریعت د مقاصدو وضاحت کېږي، جزئي تفصیلات ډېر کم ذکر شوي دي او دا کار د شرعي مصلحت او حکمت سره سم دی؛ ځکه که د عباداتو په څېر په معاملاتو (تجارت) کې هم کلک حدونه اېښودل شوي وای؛ نو د وخت او حالاتو له بدلون سره سم به عمل پرې کول ډېر سخت او ناممکن شوی وای؛ ځکه د تجارت جزئي تفصیلات قیاس، اجتهاد او إستنباط ته پرېښودل شوي دي او د همدې تفصیلاتو په وضاحت کې دقیق نظر د مجتهد د بصیرت او پوهې أصل نښه ده.
إمام أبو حنیفه (رحمه الله) یو لوی تاجر و، د کوفې ښار کې تر ټولو لوی دوکان د هغه و؛ نو طبعي ده چې د تجارت احکام په څومره تفصیل، پراخوالي، ژورتیا او دقیق نظر سره د هغه په فقه کې موندل کېږي، د نورو په فقه کې نه موندل کېږي.
مثلاً: په حدیث کې له قبضې (یعنې ملکیت ته د رسېدو) نه مخکې د کوم مال د خرڅولو څخه منع شوې ده؛ خو إمام أبو حنیفه (رحمه الله) د ځمکې معامله د منقوله مال (یعنې د لیږد وړ مال) له حکم څخه استثناء کړې ده؛ ځکه د شریعت اساسي مقصد دا دی، چې خلک له دوکې او غرر (نامعلوم یا مشکوک معاملې) څخه وساتل شي.
په منقوله مال کې دا احتمال شته، چې ممکن له قبضې مخکې تلف او ضایع شي؛ خو په غیر منقوله جایداد، لکه ځمکه کې په ښکاره دا احتمال نه لیدل کېږي.[3]
په حدیث کې په ځینو مواردو کې له کوم تفصیل پرته د ذخیره اندوزۍ (احتکار) نه منع شوې ده.[4] او په ځینو ځایونو کې په ځانګړې توګه د خوراکي توکو د ذخیره اندوزۍ منع شوې ده.
دا چې إمام أبو حنیفه (رحمه الله) د خلکو له اړتیاوو ښه خبر و او دا یې هم درک کړې وه، چې ځینې توکي داسې وي، چې د کال تر اوږدو پورې یې د دوامداره موجودیت لپاره یو ډول ذخیره ساتل ضروري وي.
په داسې مواردو کې د شریعت أصل مقصد دا نه دی، چې د خرڅلاو لپاره ذخیره منع کړي، بلکې هدف دا دی، چې له پیرودونکو څخه استحصال ونه شي او خلک د ورځني ژوند په مهمو چارو کې له ستونزو او سختیو وژغورل شي.
د دې ټولو اړخونو په نظر کې نیولو سره، إمام صاحب دا نظر وړاندې کړی دی، چې نه خو په هر شي کې احتکار منع دی او نه هم دا ممانعت یوازې د خوراکي شیانو پورې محدود دی، بلکې هر هغه توکي چې انسان ورته اړتیا لري او په ذخیره ساتلو یې خلک له ستونزو سره مخ کېږي هم په دې حکم کې داخل دي.[5]
په بیع سلم (پر مخکې پیسو اخیستل او وروسته مال سپارل) کې د معاملې پر وخت مبیعه (خرڅېدونکی مال) شتون نه لري، بلکې وروسته ورکول کېږي؛ ځکه ضروري ده، چې د هغه مال دقیق تعین وشي، څو وروسته د شخړې هېڅ امکان پاتې نه شي.
په حنفي فقه کې د دې مسئلې ډېر تفصیلات شته، إمام أبو حنیفه (رحمه الله) دا لازم ګڼي، چې د خرڅېدونکي مال

---

۱ - نخبة الأفکار في تنقیح مباني الأخبار في شرح معاني الآثار، ۶۴/۲.

۲ - إعلام الموقعین: ۸۵/۱.

۳ - البحر الرائق، فصل– ۲۲۸/۲.

٤ - صحیح مسلم: ۳۱۲/۸، حدیث شمېره: ۳۰۱۲.

۵ - بدائع الصنائع، کتاب الاستحسان: ۲۳.

جنس، ډول، اندازه، صفت، د ورکړې موده، د مال د سپارلو ځای او دا هم واضح شي، چې د کوم ښار تولید دی؛ ځکه د مختلفو ښارونو صنایع او قیمتونه ډېر توپیر سره لري.[1]

همدا راز إمام أبو حنیفه (رحمه الله) د غوښې په اړه د بیع سلم اجازه نه ده ورکړې او علت یې دا بیان کړی، چې غوښه کله څربه وي او کله کمزورې.[2]

په هر حال، د تجارتي قوانینو په برخه کې ډېر جزئیات شته، چې دا ټول د إمام صاحب د ژور بصیرت، دقیق درک، د شریعت په مقاصدو پوهه، د انساني اړتیاوو پېژندنه، تاجرانه مزاج او د احتیاطي تدابیرو ښکاره نښې دي.

۵-حنفي مذهب په نړیواله کچه د تر ټولو زیاتو پیروانو لرونکی مذهب دی:

د حنفي مذهب د پراختیا یو مهم لامل د إمام أبو حنیفه (رحمه الله) د شاګردانو، په ځانګړې توګه د إمام أبو یوسف او إمام محمد (رحمهما الله) علمي هڅې وې، إمام أبو یوسف د عباسي خلافت په دوره کې د «قاضي القضات» په توګه دنده ترسره کوله، چې له امله یې د حنفي مذهب أصول د عدلي او قضائي نظام په توګه په پراخه کچه پلي شول.

همدارنګه، د اسلامي فتوحاتو په لړ کې دغه مذهب د خراسان، ماوراء النهر او هند تر ختیځو پولو پورې ورسېد، د افغانستان خلکو هم د اسلامي تمدن په خپرولو کې د علمي او فرهنګي خدمتونو په ترسره کولو سره د دې مذهب په پیاوړتیا کې ستر رول ولوباوه.

حنفي مذهب د عقل او نقل تر منځ د توازن او د ټولنیزو مصلحتونو د رعایت له امله د بېلابېلو کلتورونو او سیمو خلکو ته د منلو وړ وګرځېد او په نړیواله کچه د تر ټولو زیاتو پیروانو لرونکی مذهب شو.

هغه کسان چې د حنفي فقه په اړه ژور نظر لري، پوهېږي چې د دې فقه اوسنی بنې ته راوستلو کې د امت د سترو پوهانو، هوښیارو او د وخت د سترو عالمانو او فقهاوو خدمتونه شامل دي.

د إمام أبو حنیفه (رحمه الله) څخه وروسته د هغه نابغه او مجتهدو شاګردانو، لکه: إمام أبو یوسف او إمام محمد (رحمهما الله) د حنفي فقه متبعین، له هر ډول ګمان او شک څخه راویستلي، بلکې دغه حضراتو د خپل استاد إمام صاحب پر هرې یوې مسئلې تنقیدي نظر کړی دی، د دغه مسائلو لپاره یې دلایل روښانه کړي دي او بیا دغو حضراتو له نورو فقهاوو هم استفاده کړې ده او له هغوی سره یې لیدنې شوي دي، لکه: إمام مالک، إمام شافعي (رحمهما الله) وغیره... او له هغوی څخه یې اختلافي مسائل اورېدلي دي.

دا حنفي علماء یوازې په دې معنی حنفي دي، چې دوی د خپل إمام د اجتهاد له أصولو او دایرې څخه نه وتل، حالانکه دوی د کتاب او سنت څخه د احکامو په استخراج او إستنباط کې پوره مجتهدین وو، کله له حضرت إمام صاحب سره اتفاق کوي او کله اختلاف هم، دا حضرات د «مجتهد في المذهب» په مرتبه کې دي.

بیا له دې دربیو څخه چې کوم مسائل پاتې شوي، هغه د إمام طحاوي (رحمه الله) په څېر حضراتو حل کړي دي، إمام طحاوي د «اجتهاد في المسائل» مرتبې فقیه دی.

بیا وروسته د دربیو امامانو (صاحبین او إمام صاحب) په إستنباط کړو مسائلو باندې د نویو مسائلو تخریج کړل شوی، إمام کرخي (رحمه الله) په دې برخه کې ډېر پراخ کار کړی دی.

بیا وروسته د ترجیح ورکونکو امامانو نوبت راځي، لکه علامه برهان الدین مرغیناني د «هدایې» صاحب وغیره...

نو هر هغه څوک، چې په فقه حنفي پوره نظر ولري، د هغه په ذهن کې به هېڅکله دا وسوسه پیدا نه شي، چې د إمام ابوحنیفه مذهب لکه څنګه چې مخالفین وایي هغه شان دې وي، د حنفي فقه په دې تاریخي شالید کې د دې وهم (ګمان) هم د چا په ذهن کې نه پیدا کېږي.

فائده: په فقه حنفي کې د امامانو بېلابېل اقوال او د هغوی بېلابېل تخریجات موندل کېږي، عمل یوازې په «مفتی به» (هغو اقوالو چې فتوا پرې ور کول کېږي) کېږي، نور اقوال یوازې د بصیرت پیدا کولو لپاره تر بحث لاندې نیول کېږي.

۶-د اسلامي نړۍ لومړنۍ مدونه (منظمه) فقه:

---

۱ - الدر المختار، باب السلم: ۲۳۳/۲۰.

۲ - الدر المختار، باب السلم: ۲۴۲/۲۰.

د حنفي فقه یوه امتیازي ځانګړنه دا ده، چې دا د اسلامي نړۍ لومړنۍ باقاعده فقه ده، له إمام صاحب (رحمه الله) مخکې هم د تفقُّه (فقهي پوهې) بېلابېلې دایرې وې؛ خو د دې تفقُّه پر اساس د یوې باقاعده فقه جوړول تر ټولو لومړی إمام صاحب ترسره کړل.

د حنفي فقه لومړنۍ امتیازي ځانګړنه دا ده، چې دا د اسلامي نړۍ لومړنۍ باضابطه مدونه فقه ده، مؤرخینو او محدثینو له کوم ځنډ پرته پر دې اعتراف کړی دی.

زموږ د علمي ماضي یوه ښکلا دا هم ده، چې د یو بل د امتیازاتو او ځانګړنو په اعتراف کې زموږ علماوو هېڅکله بخل نه دی کړی.

إمام جلال الدین سیوطي (رحمه الله)، چې د شافعي مسلک له سترو عالمانو څخه دی او یو پیاوړی شافعي عالم دی؛ خو د إمام اعظم ابوحنیفه د عظمت په اعتراف کې یې کتاب لیکلی دی او په کې اعتراف کوي چې: «أول من دوّن الفقه و رتب أبوابه»؛ یعنې لومړنی کس چې فقه یې مدونه کړه، ابواب یې مرتب کړل او د ابوابو په لحاظ یې فقه منظمه کړه، هغه ابوحنیفه نعمان بن ثابت (رحمه الله) دی.

موږ دې عمل ته فقه هم وایو، تفقُّه هم وایو او د فقه تدوین هم وایو؛ خو په نننۍ اصطلاح کې ورته قانون جوړونه (قانون سازي) ویل کېږي.

قانون جوړونه څه ته وايي؟ هغه څه، چې په لومړیو کې ورته «فقه فرضي» ویل کېده او ډېرو پوهانو د ځینو تحفظاتو له امله ترې ډډه کوله، داسې پوهان د صحابه کرامو (رضي الله عنهم) او تابعینو په منځ کې هم وو، چې د فرضي فقه په اړه یې تحفظات لرل او ویل به یې، چې تر څو کومه مسئله نه وي پېښه شوې، په اړه یې تردد او تحقیق مه کوئ.

کله چې کومه معامله پېښه شي، بیا یې په اړه پلټنه وکړئ؛ خو زه وایم چې د تحفظاتو دایره جلا ده او د اړتیاوو دایره جلا ده، د تحفظاتو نړۍ دا ده، چې له دې کاره باید ډډه وشي، له دې کاره باید ځان وساتل شي، په فلانۍ معامله کې باید لاس ونه وهل شي او داسې نور؛ خو کله چې اړتیاوې پېښې شي، د هغوی دایره له دې سره توپیر لري، چې فلانۍ اړتیا هم باید پوره شي او د فلانۍ اړتیا تقاضاوې هم باید په پام کې ونیول شي.

د حیرانتیا خبره دا ده، چې په هره زمانه کې د تحفظاتو او اړتیاوو تر منځ کشمکش موجود و، دا کشمکش د تابعینو له زمانې پیل شوی، نن هم شته او تر قیامته به وي، تحفظات او اړتیاوې دواړه لازمې دي.

زه تحفظات او اړتیاوې د یوې ګاډۍ د دوو ټایرونو په څېر تعبیروم، چې د تحفظاتو دایره هم نه شي پرېښودل کېدای او د اړتیاوو له دایرې هم انکار نه شي کېدای.

د دې دواړو تر منځ د توازن ساتلو نوم «علم الفقه» دی.

لکه څنګه چې د ګاډۍ د ټایرونو «ویل بیلنسنګ» کېږي، معاینه کېږي او تر منځ یې توازن ساتل کېږي، چې که دا بیلنس نه وي، ګاډۍ یوې خوا ته کږېږي.

زه دا وایم، چې إمام ابوحنیفه (رحمه الله) لومړنی کس دی، چې د فقه فرضي، یا قانون جوړونې، یا تر هغه وخته د نه پېښو شویو مسائلو د مخکني حل په لور یې د یوې ادارې په بڼه ګام پورته کړ او نړۍ ته یې وښوده، چې دا د امت اړتیا ده او اړتیاوې ډېر وخت نه شي درول کېدای.

امام صاحب داسې ګام پورته کړ، چې تر ننه پورې د اسلامي نړۍ د فقه او قانون اساس پر همدې ګام ولاړ دی، نن هم چې د قانون جوړونې لپاره اړتیا پېښه شي، پیل له هغه ځایه کېږي، چې په دې معامله کې د إمام ابوحنیفه (رحمه الله) د فقه (صفري نقطه) څه ده.

دا د حنفي فقه امتیاز دی، چې د قانون جوړونې پیل حنفي فقه وکړ او د دستور جوړونې (اساسي قانون) پیل هم حنفي فقه وکړ، قانون جوړونه دا وه، چې د امام ابوحنیفه (رحمه الله) په مجلس کې به له ۳۵ تر ۴۰ پورې عالمان ناست وو، چې هر یو یې د خپل فن ماهر و.

هغوی به پر مسائلو بحث کاوه، چې په کې اختلاف هم و، اتفاق هم او په پایله کې یو قانون جوړېده؛ خو د دستور جوړونې پیل له کومه شو؟ لومړنی باقاعده تحریري دستور د هارون الرشید په غوښتنه إمام أبو یوسف (رحمه الله) ولیکه.

د وخت حکومت، أمیرالمؤمنین هارون الرشید له قاضي القضات إمام أبو یوسف څخه غوښتنه وکړه، چې تاسو ماته په تحریري بڼه داسې یو قانون مرتب کړئ، چې له مخې یې زه نظام وچلوم.

إمام ابویوسف په دې یو کتاب ولیکه، چې موږ یې د «کتاب الخراج» په نوم یادوو، دا «الخراج» ملک د نظام چلولو دستور

و، په کې ډېرى د معاشاتو مسائل دي؛ خو په ټوليزه توګه دا يو دستوري چوکاټ و، چې تر ټولو لومړى د خليفه هارون الرشيد په غوښتنه إمام أبو يوسف وليکه او دا دستور نافذ پاتې شو.
نو لومړنى امتياز دا دى، چې په اسلامي نړۍ کې د قانون جوړونې پيل هم حنفي فقه وکړ او د دستور جوړونې پيل هم حنفي فقه وکړ.
لومړنى مدون قانون إمام صاحب او د هغه شاګردانو وړاندې کړ، په داسې حال کې چې لومړنى مدون اقتصادي دستور د إمام صاحب شاګرد إمام أبو يوسف وړاندې کړ.

۷- د روايت او عقل ترمنځ توازن:

د حنفي فقه بل ستر امتياز د روايت او درايت ترمنځ توازن دى، يعنې په خپل خپل ځاى کې له وحي او عقل څخه سمه ګټه اخيستنه، زموږ د دين اساس پر وحي ولاړ دى؛ خو له عقل څخه انکار هم نه کوو، بلکې د يوې مرستندويې وسيلې په توګه د عقل سم استعمال خپله د دين تقاضا ده، چې د احنافو په مذهب کې يې اهتمام تر ټولو ښه ليدل کېږي.
په هغه دور کې د «اصحابِ ظاهر» اساس يوازې پر روايت و، په داسې حال کې چې معتزله‌وو عقل او درايت يوازينى معيار ټاکلى و، په هغه وخت کې چې د روايت او درايت د شخړې پيل کېده او دا شخړه په يو طوفان بدله شوې وه، د تاريخ د يو زده‌کوونکي په توګه زه ويلاى شم، چې د إمام ابوحنيفه (رحمه الله) تر ټولو ستر کار دا و، چې د روايت او درايت په دې طوفاني شخړه کې يې د دواړو تر منځ د اعتدال او توازن دريځ خپل کړ، إمام صاحب په اعتدال سره د روايت او درايت تر منځ اړيکه ټينګه کړه او نړۍ ته يې وښوده، چې روايت خو زموږ اساس دى؛ خو درايت (عقلاني پوهه) هم زموږ نه شلېدونکې اړتيا ده.
دا خبره يوازې هغه څوک ښه درک کولاى شي، چې د هغه دور پر تاريخ نظر ولري، چې د روايت او درايت شخړې څه ډول طوفان راپورته کړى و، که په اسبابو کې إمام ابوحنيفه د روايت او درايت ترمنځ د توازن او اعتدال بيرغ نه واى پورته کړى؛ نو خداى خبر چې دا طوفان به تر کومه ځايه تللى واى.
إمام صاحب (رحمه الله) وښوده، چې د روايت دايره دا ده او د درايت دايره هغه ده، دواړه يو له بل سره لازم او ملزوم دي، د درايت (عقل) پرته د روايت پوهېدل ممکن نه دي او د روايت پرته درايت (يوازې عقل) ګمراهي ده.
د دې خبرې لنډيز دا دى، چې د روايت د پوهېدو لپاره درايت اړين دى، په داسې حال کې چې يوازې درايت، چې د روايت پرته وي، ګمراهي ده، همدا د إمام صاحب (رحمه الله) د فکر لنډيز دى، چې نړۍ ته يې وښوده، چې د عقل او وحي ترمنځ اړيکه څه ده.

۸- د إمام صاحب ټول مستدلات صحيح دي:

د حضرت إمام أبو حنيفه (رحمه الله) په ټولو مستدلاتو کې چې څومره روايات دي، هغه ټول صحيح دي.
لکه څرنګه چې إمام عبدالوهاب شعراني (رحمه الله)، کوم چې په شافعي المسلک علماوو کې لوى محدث او فقيه دى، ويلي دي:
الله تعالى له ما سره دا احسان وکړ، چې ما د إمام أبو حنيفه (رحمه الله) درې واړه مسانيد مطالعه کړل او دې نتيجې ته ورسيدم، چې د إمام أبو حنيفه د رواياتو څخه کوم يو روايت هم په ضعيف سند سره روايت شوى نه دى، بلکې ټول روايات يې د خيار تابعين او د داسې ثقه راويانو څخه مروي دي، چې د خيرالقرون په لوړه درجه راويانو کې شامل دي، لکه: إمام اسود بن يزيد، إمام علقمه، إمام عطاء بن أبي رباح، إمام عکرمه، إمام مجاهد بن جبر، إمام مکحول، إمام حسن بصري او د دوى د درجې برابر نور لوى لوى حفاظ حديث.
د حضرت إمام أبو حنيفه (رحمه الله) او د رسول اکرم (صلى الله عليه وسلم) تر منځ چې څومره راويان دي، ټول عادلان، ثقات، اعلام او د کبارو تابعينو څخه دي، په دوي کې نه کوم کذاب (دروغجن) شته او نه کوم متهم بالکذب.[1]
الغرض: دا ځانګړتياوې دا ښايي، چې حنفي مذهب يو معتدل، متوازن، او د شرعي مقاصدو او انساني مصالحو سره همغږى فقهي مذهب دى.

---
۱ - اوجز المسالک، مطبعه دارالقلم دمشق ۱/ ۱۸۷.

د قضاء تعریف او حکم

مفتي رحمن الله «القاسمي»[1]

مقدمه

الحمد لله الذى أمر بالعدل والاحسان وجعل القضاء ميزانا لاقامة الحق بين الانام والصلاة والسلام على خير من حكم بالعدل والقسط نبينا محمدًا -صلى الله عليه وسلم- وعلى آله واصحابه اجمعين. اما بعد:

په شریعت کې مهم کار په ښه ډول سره قضائي کارونه پر مخ وړل دي، د انسانانو ترمنځ په عدل سره فیصله کول یو غوره عمل او له اهمو عباداتو څخه شمیرل کیږي؛ ځکه چې د قضاء د لارې د انسانانو تر منځ شخړې ختمیږي، د ظالم مخنیوی او مظلوم سره مرسته کیږي، په ښه توګه د شریعت ټول احکام پلی کیږي؛ خو د احکامو په تطبیق کې عدل کول ضروري دی؛ ځکه الله -جل جلاله- بار بار په عدل کولو امر کړی. لکه الله تعالی فرمايي: (وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ). همدارنګه: (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ). همدارنګه: (فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ). د همدې ایاتونو څخه څرګندیږي، چې څوک د خلکو تر منځ فیصله کوي؛ نو په عدل سره دې وکړي. څرنګه چې د شریعت موافق فیصله کول یو درونډ مسئولیت دی؛ نو قاضي باندې لازم دی، چې د مدعي او مدعی علیه سره د خبرو پر وخت له پوهې، عدالت، تقوا او په ښه سلوک څان برابر کړي، له ذاتي خواهشاتو څخه ځان وساتي او خپل هدف یوازې د الله -جل جلاله- رضا وګرځوي. په همدې اساس د قضاء پېژندنه ستاسو درانه حضور ته وړاندې کیږي.

د قضاء تعریف

قضاء په لغت کې په ډېرو معنیګانو سره راځي:

لومړی: په معنی د حُکم (فیصلې) سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ} أي: يحكم بالحق (بالعدل).[2] یعنې الله -جل جلاله- په حقه فیصله کوي.

دویم: په معنی د أمر سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ} أي: أمر ربك.[3] یعنې الله -جل جلاله- امر کړی چې تاسو له ما څخه ماسوا نور د هېچا عبادت مه کوئ.

دریم: په معنی د خلق (پیدا کولو) سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ} أَيْ: خَلَقَهُنَّ.[4] یعنې بیا پیدا کړه الله تعالی اووه (۷) اسمانونه په دوو ورځو کې.

څلورم: په معنی د أدا (پوره کولو) سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ} أَيْ: أَدَّيْتُمُوهَا.[5] یعنې کله چې پوره کړه تاسو لمونځونه خپل.

پنځم: په معنی د إبلاغ او إخبار (اعلان) سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ} أَيْ: أَبْلَغْنَاهُ أخبرناه ذَلِكَ.[6] یعنې خبر او اعلان مو ورته کړی و (لوط علیه السلام) ته د دغه کار.

شپږم: په معنی د عَهد (وعدې سره) راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ} أَيْ: عَهِدْنَا.[7] یعنې وعده مو کړې وه موسی -علیه السلام- سره په کتاب (تورات) کې.

اووم: په معنی د وصیت سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ}أی: أَوْصَيْنَاه.[8] یعنې کله چې مو وصیت وکړ موسی -علیه السلام- ته په رسالت سره (فرعون) ته.

اتم: په معنی د إتمام (پوره والي) سره راځي، لکه الله تعالی

۱- د ننګرهار ولایت د دره نور ابتدائیه محکمې قضائي محرر

۲ - سورة المومن، الايه: ۲۰. فتح الرحمن في تفسير القرآن: جـ ٦ صـ ١٠٦. و أيسر التفاسير: جـ ٤ صـ ٥٢٢.

۳ - سورة الإسراء، الايه: ۲۳. تفسير القرطبي: جـ ۱۰ صـ ۲۳۷. و تفسير السمرقندى جـ ۲ صـ ۳۰٦ .

٤ - سورة فصلت، الايه: ۱۲. تفسير القرطبي: جـ ۲ صـ ۸۸. و التفسير المظهري: ۸ صـ ۲۸٤.

٥ - سورة النساء، الايه: ۱۰۳. تفسير أبي السعود: جـ ۲ صـ ۲۲۸. تفسير المنار: جـ ٥ صـ ۳۱۱. روح البيان: جـ ۲ صـ ۲۷٦.

٦ - سورة الحجر، الآيه: ٦٦. غريب القرآن لابن قتيبة: صـ ۲۰۳. و معاني القرآن للنحاس: جـ ٤ صـ ۳۲.

۷ - سورة الإسراء ، الايه: ٤. تفسير مقاتل بن سليمان: ۲ صـ ٥۲۱.

۸ - سورة القصص، الايه: ٤٤. الوجوه والنظائر لمقاتل بن سليمان: صـ ٤۱.

فرمايي: {فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ} أَيْ: أَتْمَمْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ.[۱] يعنې کله چې پوره کړ موږ (د سليمان -عليه السلام-) مرگ.

نهم: په معنی د فعل (کار) سره راځي، لکه الله تعالی فرمايي: {فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ} أي: فَاصْنَعْ مَا أَنْتَ صَانِعٌ.[۲] پس وکړه هغه کار چې ته کوونکی يې.

لسم: په معنی د لزوم (لازم والي) سره راځي؛ ځکه چې د قضاء له پلوه يو حکم صادر شي، (وروسته له مراحلو څخه) په محکوم عليه شخص باندې منل لازم گرځي.[۳]

يولسم: په معنی د «إِنقِطَاع الشّيء وَتَمَامه».[٤] يعنې جگړه ختم او نهايي کول. همدغه معنی اصطلاحې تعريف سره هم سمون خوري.

د قضاء اصطلاحي تعريف:

احنافو علماء کرامو داسې تعريفونه ذکر کړي:

لومړی: ابن همام -رحمه الله تعالی- ليکلي: د حکم لازم والي ته قضاء ويل کيږي.[٥]

دويم: علاء الدين الکاساني الحنفي -رحمه الله تعالی- ليکلي: د خلکو ترمنځ په شريعت باندې، په حقه فيصله کولو ته قضاء ويل کيږي.[٦]

دريم: ابن عابدين الشامي -رحمه الله تعالی- ليکلي: په ځانگړې طريقې سره جگړې او لفظي شخړې ختمولو ته قضاء ويل کيږي.[۷]

څلورم: فتاوی الهنديه ليکلي: له عمومي واکدار څخه صادر شوې لازمي وينا ته قضاء ويل کيږي.[۸]

مالکيانو علماء کرامو داسې تعريف ذکر کړی: په لازمي توگه د شرعي حکم څخه خبرتيا ته قضاء ويل کيږي.[۹]

شوافعوو علماء کرامو داسې تعريف ذکر کړی: په شريعت باندې جنگ ختمولو ته قضاء ويل کيږي.[۱۰]

حنابله علماء کرامو داسې تعريف ذکر کړی: د شريعت په رڼا کې حکم لازمول او جنگ ختمولو ته قضاء ويل کيږي.[۱۱]

يادونه: په تعريفونو کې اختلاف لفظي دی نه معنوي؛ ځکه ځينو علماء کرامو د قضاء يو مفهوم بيان کړی او ځينو بل ډول؛ خو يو مفهوم بيانول دا معنی نه لري، چې هغه نور مقصودي نه دي؛ ځکه د قضاء بنسټيز مطلب دا دی، چې د خلکو تر منځ د شرعي اصولو موافق مشکلات حل شي.

د قضاء په تعريفونو کې مهم ټکي:

لومړی: قضاء به د شريعت په اساس وي، نه د شخصي فکر او احساساتو له مخې، (يعنې قرانکريم، سنت، اجماع او قياس شرعي) سره به برابر وي.

---

۱ - سورة سبأ، الايه: ١٤. لسان العرب: جـ ١٥ صـ ١٨٧. الموسوعة الفقهية الكويتية: جـ ٣٣ صـ ٢٨٢.

۲ - سورة طه، الايه: ٧٢. تنوير المقباس من تفسير ابن عباس: صـ ٢٦٤. و تفسير القرطبي: جـ ١١ صـ ٢٢٦. و التفسير المظهري: جـ ٦ صـ ١٥٢.

۳ - شرح «أدب القاضي للخصاف» للصدر الشهيد: جـ ١ صـ ١٢٥.

٤- شرح «أدب القاضي للخصاف» للصدر الشهيد: جـ ١ صـ ١٢٥، و الموسوعة الفقهية الكويتية: جـ ٣٣ صـ ٢٨٢. و مصطلحات المذاهب الفقهية. (صـ: ٥٨). تخريج الدلالات السمعية للخزاعي: صـ ٢٧٠.

٥ - «وَفِي الشَّرْعِ يُرَادُ بِهِ الْإِلْزَامُ» فتح القدير للكمال ابن الهمام: جـ ٧ صـ ٢٥٢.

٦ - «وَالْقَضَاءُ هُوَ: الْحُكْمُ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ، وَالْحُكْمُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ» بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع: جـ ٧ صـ ٢.

٧- «فَصْلُ الْخُصُومَاتِ وَقَطْعُ الْمُنَازَعَاتِ عَلَى وَجْهٍ خَاصٍّ» الدر المختار وحاشية ابن عابدين (رد المحتار) جـ ٥ صـ ٣٥٢. و شرح أدب القاضي للخصاف (للصدر الشهيد) جـ ١ صـ ١٢٦. و الخلاصة في فقه الأقليات: جـ ٩ صـ ٣١.

٨ - «وَفِي الشَّرْعِ قَوْلٌ مُلْزِمٌ يَصْدُرُ عَنْ وِلَايَةٍ عَامَّةٍ» الاختيار لتعليل المختار جـ ٢ صـ ٨٢. الفتاوى الهندية جـ ٣ صـ ٣٠٦.

٩- حَقِيقَةُ الْقَضَاءِ الْإِخْبَارُ عَنْ حُكْمٍ شَرْعِيٍّ عَلَى سَبِيلِ الْإِلْزَامِ. مواهب الجليل في شرح مختصر خليل. جـ ٦ صـ ٨٦.

١٠ - وهو في الشرع: فصل الخصومة بحكم الله تعالى. النجم الوهاج في شرح المنهاج جـ ١٠ صـ ١٣٤.

١١ - «تَبْيِينُ الْحُكْمِ الشَّرْعِيِّ وَالْإِلْزَامُ بِهِ، وَفَصْلُ الْخُصُومَةِ» كشف المخدرات: جـ ٢ صـ ٥٤. و حاشية الروض المربع: جـ ٧ صـ ٥٠٨. و الشرح الممتع على زاد المستقنع: جـ ١٥ صـ ٢٣٥. و شرح منهج السالكين وتوضيح الفقه في الدين: جـ ٥ صـ ٢٠٨.

دویم: قاضي به ولایت عامه لري، (یعنې فیصله به هغه څوک کوي، چې د اصولو له مخې د قضاء په چارو کې عمومي واکدار وي).

دریم: قضاء به لازمه وي، (یعنې فیصله به د اصولو له مخې په محکوم علیه (نا بریالي) باندې لازمېږي).

څلورم: قضاء به په ځانګړې طریقې سره وي، (حکم به د شواهدو اسنادو او د شرعي اصولو له مخې وي).

د قضاء موضوع:

علامه شمس الأئمة السرخسي او علامه فخر الدین الزیلعي الحنفي -رحمهما الله تعالی- داسې لیکلي: له خلکو څخه ظلم دفع کول او عدل څرګندول/قائمول.[1]

د قضاء غرض او هدف: د دې په اړه فقهاء کرامو ویلي: حق حقدار ته سپارل او په ټولنه کې عدالت ټینګول.[2]

د قضاء حکم:

د شریعت او فقهاوو له نظره د قضاء حکم فرض کفایي دی، یعنې که په سیمه کې یو کس د قضاء دنده پر مخ بیایي؛ نو د نورو خلکو ذمه فارغېږي او که نه د جنازې د لمانځه په څېر د ټولو غاړه بنده ده.[3]

د قضاء په حکم کې د دوو خبرو یادونه ضروري ده:

لومړی فرض: یعنې فرض ځکه دی، چې الله -جل جلاله- په سورت النساء کې فرمایي: یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُونُوا قَوَّامِینَ بِالْقِسْطِ. ژباړه: ای مؤمنانو! شئ تاسو تل مضبوط ولاړ په عدل انصاف سره.[4]

تفسیر مظهري ددې ایات په تشریح کې لیکلي: قاضي باندې د خصمینو تر منځ، لکه: ناسته، ولاړه او مخامختیا؛ بلکې په هره برخه کې عدل کول واجب دي.[5]

همدارنګه علامه موصلي -رحمه الله تعالی- د أمّ سلَمة -رضی الله تعالی عنها- په روایت حدیث نقل کړی، چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایي: کله چې د مسلمانانو تر منځ په فیصله کولو مکلف شوې؛ نو د غوسې په حالت کې فیصلې مه کوئ، همدارنګه د (مدعي او مدعی علیه) تر منځ، لکه: کتل، مجلس، اشاره او په غږ کولو کې عدل وکړئ.[6]

دویم کفایي: یعنې کفایي ځکه دی، چې قضاء د امر بالمعروف سره اړیکه لري، امر بالمعروف فرض کفایي دی؛ نو قضاء هم فرض کفایي شوه.[7]

پایله: کله چې عدل کول فرض او امر بالمعروف کفایي شو؛ نو قضائي کارونه فرض کفایي شول.

۱- «إِظْهَار الْعَدْلِ» المبسوط للسرخسي: جـ۱٦ صـ ٦٠. «دَفْع الظُّلْمِ عَنْ الْعِبَادِ» تبیین الحقائق شرح کنز الدقائق: جـ ٤ صـ ۱۷۵.

۲ - «ومقصود القضاء یحصل به وهو إیصال الحق إلی مستحقه». الهدایة في شرح البدایة: جـ۳ صـ ۱۰۱. وفي الموسوعة الفقهیة الکویتیة: جـ۲ صـ ۳۸۲. «الْغَرَضُ مِنْهُ إِقَامَةُ الْعَدْلِ ...».

۳ - «ولو امتنع یأثم لأن القضاء فرض کفایة بمنزلة صلاة الجنازة» فتاوی قاضیخان: جـ۲ صـ ۲۰۰. و الهدایة في شرح بدایة: جـ۳ صـ ۱۰۱. و الاختیار لتعلیل المختار: جـ۲ صـ ۸۸. و معین الحکام: صـ ۷.

٤ - [سورة النساء: الایه ۱۳۵].

۵- «اقامة العدل مواظبین علی القیام به، فالواجب علی القاضي التسویة بین الخصمین فی الجلوس والإقبال» التفسیر المظهري: جـ ۲ صـ ۲۵۹.

٦- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مِرْدَاسٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا ابْتُلِيَ أَحَدُكُمْ بِالْقَضَاءِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يَقْضِ وَهُوَ غَضْبَانُ، فَلْيُسَوِّ بَيْنَهُمْ بِالنَّظَرِ وَالْمَجْلِسِ وَالْإِشَارَةِ، وَلَا يَرْفَعْ صَوْتَهُ عَلَى أَحَدِ الْخَصْمَيْنِ» مسند أبي یعلی الموصلي جـ ۱۰ صـ ۲٦٤.

۷ -«أَمَّا كَوْنُهُ فَرْضًا فَلِقَوْلِهِ تَعَالَى: {كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ} ... وَأَمَّا كَوْنُهُ عَلَى الْكِفَايَةِ فَلِأَنَّهُ أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ، وَهُمَا عَلَى الْكِفَايَةِ» مغني المحتاج إلی معرفة معاني ألفاظ المنهاج جـ٦ صـ ۲۵۸.

د شاهدانو د تزکیې د طرزالعمل کتاب

د سترې محکمې د کلتوري مرکزونو د طرزالعمل کتاب

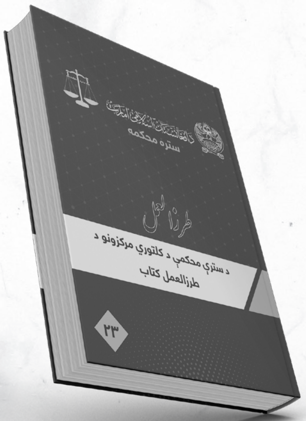

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين والصلوة والسلام على سيدالمرسلين وعلى آله و أصحابه أجمعين[۱]

د شاهدانو د تزکيې د طرزالعمل کتاب

د شاهدانو د تزکيې د طرزالعمل کتاب پر يوه مقدمه، يو باب، دريو فصلونو او اوولس مادو مشتمل دی .

مقدمه

مقدمه له اصولو او قوانينو څخه مراد، اصطلاحگانې، لنډ نوم، د تطبيق ساحه او د تطبيق مرجع پر مادو مشتمله ده.

له اصولو او قوانينو څخه مراد

لومړۍ ماده:

په دغه طرزالعمل کې له اصولو او قوانينو څخه مراد، هغه اصول او قوانين دي، چې د عاليقدر اميرالمؤمنين شيخ القرآن والحديث مولوي هبة الله اخندزاده حفظه الله تعالى له خوا تدوين يا تأييد شوي وي.[۲]

اصطلاحگانې

دويمه ماده:

په دې طرزالعمل کې راتلونکې اصطلاحگانې لاندې معناگانې افاده کوي:[۳]

کتاب طرزالعمل تزکيه ای شاهدان

کتاب طرزالعمل تزکيه‌ای شاهدان بر يک مقدمه، يک باب، سه فصل و هفده ماده مشتمل است.

مقدمه

مقدمه مشتمل بر ماده های مراد از اصول و قوانين، اصطلاحات، نام اختصاری، ساحۀ تطبيق و مرجع تطبيق می‌باشد.

مراد از اصول و قوانين

مادۀ اول:

مراد از اصول و قوانين در اين طرزالعمل اصول و قوانينی است که از جانب عاليقدر اميرالمؤمنين شيخ القرآن والحديث مولوی هبة الله آخندزاده حفظه الله تعالى تدوين يا تأييد گرديده باشد.[۲]

اصطلاحات

مادۀ دوم:

اصطلاحات آتی در اين طرزالعمل معانی ذيل را افاده می‌نمايد:[۳]

---

۱ • (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ش: ابتدأ الكتاب بالبسملة أولا، ثم ثنى بالحمدلة اقتداء بالكتاب العزيز المستفتح هكذا، وعملا بقوله عليه الصلاة والسلام: «كل أمر ذي بال لا يبدأ فيه بذكر الله وبسم الله الرحمن الرحيم فهو أقطع.» رواه الحافظ عبد القادر الرهاوي في أربعينه: وفي رواية أبي داود والنسائي: «كل كلام لا يبدأ فيه بالحمد لله فهو أجذم» وفي رواية ابن ماجه: «كل أمر ذي بال لم يبدأ فيه بالحمد لله فهو أقطع» ورواه أبو عوانة وابن حبان في صحيحيهما.(البناية شرح الهداية ج۱ص۱۳،الناشر:مكتبة التجارية)

• ذكروأن من الواجب على مصنف كتاب. اومؤلف رسالة ثلاثة أشياء: وهي البسملة. والحمدلة.والصلوة (عمدة القاري شرح صحيح البخاري ج۱ص۷۷:الناشر الرشيدية)

• بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم قد جمعنا بين البسملة والحمدلة لقوله عليه أفضل الصلاة وأتم السلام «كل أمر ذي بال لم يبدأ فيه ببسم الله فهو أبتر» وفي رواية «أجذم» وفي رواية «بالحمد لله» وختمنا بالصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم تيمنا ولما ورد في ذلك (الفتاوى تنقيح الحامدية ج۱ص۳ الناشر مكتبة يوسفيه)

۲ • وقد ذكر الحموي في حاشية الأشباه أن عادة سلاطين زماننا إذا تولى أحدهم عرض عليه قانون من قبله وأمر باتباعه. (ردالمحتار ج۱ص۱۷۹ الناشر: جلالى كتب خانه ۱۲ جلده)

• وإن خالف قانون من قبله بل لو أمره بأمر مخالف لقانون من قبله فالظاهر نفوذه ولزوم اتباعه حيث وافق قانون الشرع القويم فهذا ما ظهر لفهمي السقيم وفوق كل ذي علم عليم. (تنقيح الفتاوى الحامدية ج۲ ص٦ الناشر: مكتبة يوسفيه)

۳ • لكل قوم من العلماء اصطلاحات مخصوصة يستعملونها في معان مخصوصة إما لأنهم نقلوها بحسب عرفهم إلى تلك المعاني أو لأنهم استعملوها فيها على سبيل التجوز ثم صار المجاز شائعا والحقيقة مغلوبة ولفظ أخبرني وحدثني ها هنا كذلك لأن هذا. (المحصول للرازي ج٤ص٤٥٢ الناشر:مؤسسة الرسالة)

• لا مشاحة في الاصطلاح بل تخطئة المرء في اصطلاحه بعيدة عن الصواب: مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج۱ص۱۳ الناشردارالفكر، بيروت، لبنان)

۱- تزکيه: محکمې ته د شاهدانو عدالت ظاهرول دی.[۱]
۲- جرح: د شاهد د فسق ښکاره کول دي.[۲]
۳- مستوره: هغه ورقه ده، چې د قاضي له لوری د امين په لاس پټه مزکي ته استول کېږي.[۳]
٤- سري تزکيه: په خفيه طريقه د مستورې په ذريعه د شاهدانو تزکيه کول دي.[٤]
٥- علني تزکيه: په علني ډول د شاهدانو تزکيه کول دی.[٥][(٨)]
٦- جر د مغنم: هغه څه دی چې په ذريعه يې شاهد ځان ته ظاهري يا معنوي گټه جلبوي.[٦]

۱- **تزکيه:** ظاهر ساختن عدالت شاهدان به محکمه است.[۱]
۲- جرح شاهد: آشکار کردن فسق شاهد است.[۲]
۳- مستوره: ورقی است که از جانب قاضی به دست امين پنهانی به مزکی فرستاده می‌شود.[۳]
۴- تزکيه سری: تزکيه‌ای شاهدان به روش مخفی ذريعهٔ مستوره است.[۴]
۵- تزکيه علنی: تزکيه‌ای شاهدان به گونه‌ای علنی است.[۵]
۶-**جرِ مغنم:** آنست که شاهد ذريعه‌ای آن برای خود مفاد ظاهری يا معنوی جلب نمايد.[۶]

• الْعُرْفُ الْخَاصُّ تَعْرِيفُهُ: هُوَ اصْطِلَاحُ طَائِفَةٍ مَخْصُوصَةٍ عَلَى شَيْءٍ كَاسْتِعْمَالِ عُلَمَاءِ النَّحْوِ « لَفْظَةَ الرَّفْعِ « وَعُلَمَاءِ الْأَدَبِ كَلِمَةَ « النَّقْدِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۱ ص٤۱). ط: حنفيه)

• الاصطلاح: لغة الاتفاق، واصطلاحا: هو إخراج طائفة من الناس معينة لفظا من الألفاظ عن معناه اللغوي ووضعه لمعنى آخر وتخصيصه به. وذلك كوضع الفقهاء كلمة (الإيجاب) للمعنى الوارد في المادة (۱۰۱) وكلمة البيع للمعنى الوارد في المادة (۱۰٥) وكلمة الإجارة للمعنى الوارد في المادة (٤۰٥) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۱ص٩٤، الناشر:مكتبه حنفيه الكتاب الاول البيوع)

۱ • التزكية: هي تعديل الشهود يعني قول المزكيِّ: (هو عدلٌ التعريفات الفقهية ص٥٦: ومثله في قواعد الفقه: ص۲۲۷:الناشر نعمانيه)

۲ • جَرْحَ الشُّهُودِ: الْجَرْحُ عِبَارَةٌ عَنْ إظْهَارِ الشَّيْءِ الَّذِي يَخِلُّ عَدَالَةَ الشَّاهِدِ وَيُظْهِرُ فِسْقَهُ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١٣ الناشرمكتبه حنفية)

• مطلب في تعريف الجرح لغة واصطلاحا: وفي الاصطلاح اظهار فسق الشاهد: فتاوي جواهر الروايات ص٩:الناشرنوری کتب خانه وَفِي الِاصْطِلَاحِ إظْهَارُ فِسْقِ الشَّاهِدِ. (البحرالرائق ج٧ص١٦٦ الناشرامير حمزه)

۳ • «المستورة» اسم الرقعة التي يكتبها القاضي، ويبعثها سراً بيد أمينه إلى المزكي، سُميت بهذا لأنَّها تُسترُ عن نظر [العوام] (النهاية في شرح الهداية السغناقي ج١٦ ص٢٧ بترقيم الشاملة آليا)

• قال: ثم التزكية في السر أن يبعث المستورة إلى المعدل فيها النسب والحلي والمصلى ويردها المعدل، وكل ذلك في السر كيلا يظهر فيخدع أو يقصد. (البناية شرح الهدايةج٩ ص١١٦ الناشردارالفكر،بيروت،لبنان)

٤ • الْمَادَّةُ (١٧١٨) التَّزْكِيَةُ السِّرِّيَّةُ تُجْرَى بِوَرَقَةٍ يُعَبَّرُ عَنْهَا بِالْمَسْتُورَةِ فِي اصْطِلَاحِ الْفُقَهَاءِ وَالْقَاضِي يَكْتُبُ فِي تِلْكَ الْوَرَقَةِ اسْمَ الْمُدَّعِي وَالْمُدَّعَى عَلَيْهِ وَالْمُدَّعَى بِهِ وَاسْمَ الشُّهُودِ وَشُهْرَتَهُمْ وَصَنْعَتَهُمْ وَأَشْكَالَهُمْ وَمَحَلَّهُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَأَجْدَادِهِمْ، وَإِذَا كَانُوا مَعْرُوفِينَ يُحَرِّرُ أَسْمَاءَهُمْ وَشُهْرَتَهُمْ فَقَطْ، وَالْحَاصِلُ أَنْ يُعَرِّفَهُمْ وَيُبَيِّنَهُمْ بِوَجْهٍ يُمَيَّزُونَ بِهِ عَنْ غَيْرِهِمْ وَبَعْدَ وَضْعِهَا فِي غِلَافٍ وَخَتْمِهِ يُرْسِلُهَا إلَى الْمُنْتَخَبِينَ لِلتَّزْكِيَةِ ثُمَّ عِنْدَ وُصُولِ الْمَسْتُورَةِ إلَى الْمُزَكِّينَ يَفْتَحُونَهُ وَيَقْرَءُونَهَا فَإِنْ كَانَ الشُّهُودُ الْمُحَرَّرَةُ أَسْمَاؤُهُمْ فِيهَا عُدُولاً كَتَبُوا تَحْتَ اسْمِ كُلٍّ مِنْهُمْ عِبَارَةَ عُدُولٌ وَمَقْبُولُو الشَّهَادَةِ. وَإِنْ لَمْ يَكُونُوا عُدُولاً كَتَبُوا عِبَارَةَ لَيْسُوا بِعُدُولٍ وَوَقَّعُوا إمْضَاءَاتِهِمْ وَخَتَمُوا فَوْقَ الْغِلَافِ وَأَعَادُوهَا لِلْقَاضِي بِدُونِ أَنْ يُطْلِعُوا مَنْ أَتَى بِالْمَسْتُورَةِ وَلَا غَيْرَهُ عَلَى مَضْمُونِهَا. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤٠٧ الناشرمكتبة حنفية)

٥ • الْمَادَّةُ (١٧٢٠) التَّزْكِيَةُ عَلَنًا تُجْرَى عَلَى الْوَجْهِ الْآتِي: وَهُوَ أَنَّهُ يُجْلَبُ الْمُزَكُّونَ إلَى حُضُورِ الْقَاضِي حَالَ حُضُورِ الْمُتَرَافِعِينَ وَتُزَكَّى الشُّهُودُ أَوْ يُرْسَلُ الشُّهُودُ وَالْمُتَرَافِعَانِ مَعَ نَائِبِ التَّزْكِيَةِ إلَى مَحَلِّ الْمُزَكِّينَ وَتُزَكَّى الشُّهُودُ عَلَنًا. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١٠: الناشرمكتبة حنفية)

٦ • أحدهما: أن الشهادة إذا تضمّنت جَرّ مغنمٍ إلى الشاهد، أو دفع مغرمٍ عنه، لا تقبل لمكان التهمة (شرح الزيادات قاضي خان ج٤ ص١٢٨٢ الناشردارالفكر،بيروت، لبنان)

۷- دفع د مغرم: هغه څه دی چې په ذریعه یې شاهد له ځان څخه ضرر دفع کوي.[۱]

۸- ملزموونکي شاهدان: هغه دي چې د صحیح شاهدي په ذریعه یې مشهود علیه د محکمې لخوا ملزم ګرځول کېږي.[۲]

لنډ نوم

دریمه ماده:

د شاهدانو تزکیه له دې وروسته په دې طرزالعمل کې د تزکیې په نوم یادېږي.[۳]

د تطبیق ساحه

څلورمه ماده:

د دغه طرزالعمل حکمونه د محکمو د فعالیت په ساحه کې د تطبیق وړ دي.[٤]

۷- دفع مغرم: آنست که شاهد ذریعه‌ای آن ضرر را از خود دفع نماید.[۱]

۸- شاهدان ملزم کننده: آنست که ذریعه‌ای شهادت صحیح مشهود علیه از جانب محکمه ملزم گردانیده می‌شود.[۲]

نام اختصاری

مادهٔ سوم:

تزکیه شاهدان بعد از این در این طرزالعمل به نام تزکیه یاد می گردد.[۳]

ساحهٔ تطبیق

مادهٔ چهارم:

احکام این طرزالعمل در ساحهٔ فعالیت محاکم قابل تطبیق می‌باشد.[۴]

• الْمَادَّةُ (١٧٠٠) يُشْتَرَطُ أَلَّا يَكُونَ فِي الشَّهَادَةِ دَفْعُ مَغْرَمٍ أَوْ جَرُّ مَغْنَمٍ يَعْنِي أَلَّا يَكُونَ دَاعِيَةٌ لِدَفْعِ الْمَضَرَّةِ وَجَلْبِ الْمَنْفَعَةِ بِنَاءً عَلَيْهِ لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ الْأَصْلِ لِلْفَرْعِ وَالْفَرْعِ لِلْأَصْلِ يَعْنِي لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ الْآبَاءِ وَالْأَجْدَادِ وَالْأُمَّهَاتِ وَالْجَدَّاتِ لِأَوْلَادِهِمْ وَأَحْفَادِهِمْ وَبِالْعَكْسِ أَعْنِي شَهَادَةَ الْأَوْلَادِ وَالْأَحْفَادِ لِلْآبَاءِ وَالْأَجْدَادِ وَالْأُمَّهَاتِ وَالْجَدَّاتِ وَهَكَذَا شَهَادَةُ أَحَدِ الزَّوْجَيْنِ لِلْآخَرِ وَأَمَّا الْأَقْرِبَاءُ الَّذِينَ هُمْ مَا عَدَا هَؤُلَاءِ فَتُقْبَلُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ لِلْآخَرِ، وَكَذَلِكَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ التَّابِعِ الَّذِي يَتَعَيَّشُ بِنَفَقَةِ مَتْبُوعِهِ، وَالْأَجِيرُ الْخَاصُّ لِمُسْتَأْجِرِهِ وَأَمَّا الْخَدَمَةُ الَّذِينَ يَخْدُمُونَ مَوْلًى فَتُقْبَلُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ لِلْآخَرِ، وَكَذَلِكَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ الشُّرَكَاءِ لِبَعْضِهِمْ فِي مَالِ الشَّرِكَةِ وَلَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ الْكَفِيلِ بِالْمَالِ لِلْأَصِيلِ عَلَى كَوْنِ الْمَكْفُولِ بِهِ قَدْ تَأَدَّى وَلَكِنْ تُقْبَلُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ لِلْآخَرِ فِي سَائِرِ الْخُصُوصَاتِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٣٥٦ الناشرمكتبة حنفية)

١ • وان لايجر الشاهد الى نفسه مغنما ولا يدفع عنها مغرما: (الفتاوي جواهر الروايات، ص١٩الناشر نوري كتب خانه)

• لما فى الخانية ومن التهمة المانعة عن الشهادة أن يجر الشاهد بشهادته الى نفسه مغنما أو يدفع عن نفسه مغرما. (محمد خالدالأتاسى ج ٥ ص٢٣٤ الناشر مكتبة حنفية)

٢ • إنْ أَثْبَتَ الْمُدَّعِي دَعْوَاهُ بِالْبَيِّنَةِ أَيْ إذَا شَهِدَ الشُّهُودُ وَجَرَتْ تَزْكِيَتُهُمْ سِرًّا وَعَلَنًا فَظَهَرَ أَنَّهُمْ عُدُولٌ وَمَقْبُولُو الشَّهَادَةِ حَكَمَ الْقَاضِي بِذَلِكَ أُنْظُرْ الْمَادَّةَ (١٧١٦) لِأَنَّ هَذَا الْمُدَّعِيَ قَدْ نَوَّرَ دَعْوَاهُ وَدَعَّمَهَا بِالْبَيِّنَةِ. (دررالحكام ج٤ص٥٨٦ المادة ١٨١٨ الناشر مكتبة حنفية)

٣ • الْعُرْفُ الْخَاصُّ تَعْرِيفُهُ: هُوَ اصْطِلَاحُ طَائِفَةٍ مَخْصُوصَةٍ عَلَى شَيْءٍ كَاسْتِعْمَالِ عُلَمَاءِ النَّحْوِ « لَفْظَةَ الرَّفْعِ « وَعُلَمَاءِ الْأَدَبِ كَلِمَةَ « النَّقْدِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج١ ص٤١ ط: حنفيه)

• الاصطلاح: لغة الاتفاق، واصطلاحا: هو إخراج طائفة من الناس معينة لفظا من الألفاظ عن معناه اللغوي ووضعه لمعنى آخر وتخصيصه به، وذلك كوضع الفقهاء كلمة (الإيجاب) للمعنى الوارد في المادة (١٠١) وكلمة البيع للمعنى الوارد في المادة (١٠٥) وكلمة الإجارة للمعنى الوارد في المادة (٤٠٥) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج١ص٩٤، الناشر:مكتبه حنفيه الكتاب الاول البيوع)

٤ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه، لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كأن يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس،و لاخر بجباية الأموال وحفظها، ولاخر بحفظ الثغور، ولاخربادارة الأمور السياسية، ولأخربعقاب المجرمين. (الاتاسى ج٦ص٤٦ الناشر: مكتبه حنفيه)

• لما كَانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان، وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج١ص ٩٥ باب سياسة الأعوان، ط أمير محمدكتب خانه كراتشى)

د تطبیق مرجع

پنځمه ماده:

د سترې محکمې عالي مقام د دغه طرزالعمل د حکمونو د تطبیق مرجع دی.[۱]

باب
د تزکیې اړوند حکمونه

دا باب په لاندې درېیو فصلونو مشتمل دی:

۱- لومړی فصل: د تزکیې ډولونه او هغوی ته اړتیا.

۲- دویم فصل: د تزکیې د جواز، د تزکیې او مزکي اړوند شرطونه.

۳- درېیم فصل: د تزکیې د اجراء ډول.

لومړی فصل
د تزکیې ډولونه او هغوی ته اړتیا

تزکیې ډولونه

شپږمه ماده:

تزکیه لاندې دوه ډولونه لري:

۱- سري تزکیه.[۲]

۲- علني تزکیه.[۳]

تزکیې ته اړتیا

اوومه ماده:

(۱) هغه وخت تزکیې ته اړتیا پیدا کېږي، چې د قاضي د حکم سبب د شاهدانو شهادت گرځول شوی وي.[۴]

(۲) په شهادت علی الشهادت کې د اصلي او فرعي دواړو شاهدانو سري او علني تزکیه اړینه ده.[۵]

(۳) که مدعی علیه د یوه یا دواړو شاهدانو تصدیق په داسې ډول وکړي، چې دغه شاهدان یا شاهد په دغه شاهدي کې

مرجع تطبیق

مادۀ پنجم:

مقام عالی ستره محکمه مرجع تطبیق احکام این طرزالعمل است.[۱]

باب
احکام مربوط به تزکیه

این باب مشتمل بر سه فصل ذیل است:

۱- فصل اول: انواع تزکیه و ضرورت به آن.

۲- فصل دوم: جواز تزکیه و شرطهای تزکیه و مزکی.

۳- فصل سوم: طرز اجرای تزکیه.

فصل اول
انواع تزکیه و ضرورت به آن

انواع تزکیه

مادۀ ششم :

تزکیه به دو نوع ذیل است:

۱- تزکیه سری.[۲]

۲- تزکیه علنی.[۳]

ضرورت به تزکیه

مادۀ هفتم:

(۱) زمانی به تزکیه ضرورت پیدا می‌شود که سبب حکم قاضی شهادت شاهدان شده باشد.[۴]

(۲) در شهادت علی الشهادت تزکیه‌ای سری و علنی هر دو شاهد اصلی و فرعی ضروری است.[۵]

(۳) هر گاه مدعی علیه یکی یا هر دو شاهد را به نوعی تصدیق نماید که همین شاهد یا شاهدان در این شاهدی صادق یا

---

۱ • التخریج السابق

۲ • التزکیة نوعان: تزکیة السر وتزکیة العلانیة، الفتاوی العالمگیریة. (الفتاوی الهندیة ج۳ ص۳۷۱):الناشر حبیبیة)

• التزکیة نوعان: تزکیة السر، وتزکیة العلانیة. (الموسوعة الفقهیة الکویتیة ج۱۱ ص۲۴۳)

۳ • التخریج السابق

۴ • إنْ أَثْبَتَ الْمُدَّعِي دَعْوَاهُ بِالْبَيِّنَةِ أَيْ إذَا شَهِدَ الشُّهُودُ وَجَرَتْ تَزْكِيَتُهُمْ سِرًّا وَعَلَنًا فَظَهَرَ أَنَّهُمْ عُدُولٌ وَمَقْبُولُو الشَّهَادَةِ حَكَمَ الْقَاضِي بِذَلِكَ أُنْظُرْ الْمَادَّةَ (۱۷۱۶) لِأَنَّ هَذَا الْمُدَّعِيَ قَدْ نَوَّرَ دَعْوَاهُ وَدَعَّمَهَا بِالْبَيِّنَةِ. (دررالحکام ج۴ص۵۸۶:المادة ۱۸۱۸ الناشر مکتبة حنفیة)

۵ • المادة ۹۴ یلزم تزکیة شهود الفرع والاصل سرا وعلنا، فلذلک لو حکم القاضي بشهادتهم بدون أن یزکیهم فلا ینفذ حکمه: (روضة القضاء ص۱۲۵ الناشردارالعلوم الشرعیة)

صادقان يا صادق دي او يا په داسې حال کې، چې د مدعی به په انکار مصر نه وو ووايي چې عادلان دي بيا حکم پر اقرار بناء کېږي د تزکيې اړتيا نه پيدا کېږي.[۱]

(۴) که يو ځل د شاهدانو تزکيه د قاضي په وړاندې په يوه قضيه کې ترسره شوې وي د همدغه قاضي پر وړاندې تر شپږو مياشتو د يادو شاهدانو تزکيې ته اړتيا په بله قضيه کې نه پيدا کېږي.[۲]

(۵) د علني تزکيې شاهدان (مزکينو) تزکيې ته اړتيا نلري.[۳]

<u>شاهدانو ته تحليف</u>

اتمه ماده:

د تزکيې په موخه شاهدانو ته قسم ورکول له تزکيې څخه غنا نشي راوستلای.[۴]

<u>د تزکيې پرېښودل</u>

نهمه ماده:

که د قاضي حکم بناء پر شهادت وي په راجح قول په حدودو او غير له حدودو کې که څه هم مشهود عليه له طعن څخه ساکت وي، تزکيه اړينه ده پرېښودل يې د نقض موجب ګرځي.[۵]

صادقان بوده و يا در چنين حالی که به انکار مدعی به مصر نباشد، بگويد عادل اند، پس حکم بر اقرار بنا می‌يابد، ضرورت به تزکيه پيدا نمی‌شود.[۱]

(۴) هرگاه يک بار تزکيه‌ای شاهدان در حضور قاضی در يک قضيه انجام يافته باشد، تا مدت شش ماه در حضور همان قاضی ضرورت تزکيه شاهدان ياد شده در قضيه‌ای ديگر پيدا نمی‌شود.[۲]

(۵) شاهدان (مزکيان) تزکی‌ه‌ای علنی به تزکيه نياز ندارند.[۳]

<u>تحليف به شاهدان</u>

مادۀ هشتم:

قسم دادن شاهدان به منظور تزکيه غنای تزکيه را از بين برده نمی‌تواند.[۴]

<u>رها کردن تزکيه</u>

مادۀ نهم:

هرگاه بناء حکم قاضی بر شهادت باشد، به قول راجح در حدود و غير از حدود هر چند هم مشهود عليه از طعن ساکت باشد، تزکيه لازم است رها کردن‌اش موجب نقض می گردد.[۵]

---

۱ • إِذَا قَالَ الْمَشْهُودُ عَلَيْهِ إِنَّ الشُّهُودَ صَادِقُونَ يَكُونُ سَبَبُ حُكْمِ الْقَاضِي الْإِقْرَارَ... فَإِنْ قَالَ الْمَشْهُودُ عَلَيْهِ: هُمْ صَادِقُونَ فِي شَهَادَتِهِمْ هَذِهِ أَوْ عُدُولٌ أَوْ أَنَّ شَهَادَتَهُمْ عَلَيَّ جَائِزَةٌ وَمَقْبُولَةٌ، أَيْ إذَا زَكَّى الْمَشْهُودُ عَلَيْهِ الشُّهُودَ بِهَذِهِ الْأَنْوَاعِ الثَّلَاثَةِ مِنْ الْعِبَارَاتِ فَيَكُونُ قَدْ أَقَرَّ بِالْمُدَّعَى بِهِ حَتَّى لَوْ قَالَ الْمَشْهُودُ عَلَيْهِ فِي حَقِّ أَحَدِ الشُّهُودِ فَقَطْ: إنَّ هَذَا الشَّاهِدَ عَادِلٌ فِي شَهَادَتِهِ وَبِتَعْبِيرٍ آخَرَ لَوْ صَدَّقَ الْمَشْهُودُ عَلَيْهِ أَحَدَ الشُّهُودِ يَكُونُ قَدْ أَقَرَّ بِالْمُدَّعَى بِهِ وَعَلَى هَذَا لَا تَكُونُ حَاجَةٌ لِتَزْكِيَةِ وَتَعْدِيلِ الشَّاهِدِ الْآخَرِ (الْوَلْوَالِجِيَّةُ فِي آدَابِ الْقَاضِي). (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۳ الناشر مكتبة حنفية)

• أوقال: هما عدلان ولم يزد عليه الا أنه بقي مصرا على جحود المدعى به لآن قوله هذا وان كان فيه تعديل للشهود الا أن فى زعم المدعى وشهوده أنه ظالم كاذب فى الجحود مبطل في الاصرار عليه. (الاتاسی ج۵ص۳۰۸:المادة ۱۷۱۶الناشر مكتبة حنفية)

۲ • الْمَادَّةُ (۱۷۲۳) (لَا يَشْتَغِلُ الْقَاضِي بِتَزْكِيَةِ الشُّهُودِ الثَّابِتَةِ عَدَالَتُهُمْ فِي ضِمْنِ خُصُوصٍ عِنْدَهُ إذَا شَهِدُوا بِخُصُوصٍ آخَرَ فِي حُضُورِ ذَلِكَ الْقَاضِي إنْ لَمْ يَمْضِ عَلَيْهَا سِتَّةُ أَشْهُرٍ، وَإِنْ كَانَ مَضَى عَلَيْهَا سِتَّةُ أَشْهُرٍ زَكَّاهُمْ الْقَاضِي أَيْضًا مَرَّةً أُخْرَى. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۱۱ الناشر مكتبة حنفية)

• لو ثبتت عدالة الشهود عند القاضي وقضى بشهادتهم، ثم شهدوا عند القاضي في حادثة أخرى إذا كان العهد قريبا لا يشتغل بتعديلهم، وإن كان بعيدا يشتغل به. (الفتاوى الهندية ج۳ ص۵۳۱ الناشر الحبيبيه)

۳ • تنبيه: نقل العلامة ابن عابدين في حاشية على ،البحر، عن شرح ابن الشحنة علي الوهبانية أن شاهدي تعديل العلانية لاتشترط تزكيتهما ظاهرا بعد سؤال القاضي سرا ممن يثق به من أمنائه وأخباره بعد التهم اه. (الاتاسی ج۵ص۳۱۸ الناشر مكتبه حنفية)

٤ • وَالظَّاهِرُ أَنَّ تَحْلِيفَ الشُّهُودِ لَا يُغْنِي عَنْ التَّزْكِيَةِ السِّرِّيَّةِ وَالْعَلَنِيَّةِ فَإِذَا طُلِبَ تَحْلِيفُ الشُّهُودِ بَعْدَ التَّعْدِيلِ وَالتَّزْكِيَةِ جَازَ وَفِي هَذِهِ الصُّورَةِ لَا يَكُونُ تَحْلِيفُ الشُّهُودِ بَدَلًا لِلتَّزْكِيَةِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۱۷: شرح المادة ۱۷۲۷ الناشر مكتبة حنفية)

٥ • وَقَوْلُ الْمَشْهُودِ عَلَيْهِ عَنْهُمْ: إنَّهُمْ عُدُولٌ لَا يُفْهَمُ مِنْهُ أَنَّ كَلَامَ الشَّاهِدِ صَوَابٌ فَفِي هَذِهِ الصُّورَةِ لَا يَحْكُمُ الْقَاضِي بَلْ يُزَكِّي الشُّهُودَ أَوَّلًا سِرًّا وَثَانِيًا عَلَنًا عَلَى رَأْيِ الْإِمَامَيْنِ وَيُحَقِّقُ عَدَالَةَ الشُّهُودِ وَعَدَمَهَا (أَبُو السُّعُودِ وَالزَّيْلَعِيّ وَالدُّرَرُ... أَمَّا فِي الْمَجَلَّةِ فَقَدْ رَجَّحَ قَوْلَ الْإِمَامَيْنِ؛ لِأَنَّ الْمَجَلَّةَ قَدْ بَيَّنَتْ لُزُومَ تَزْكِيَةِ الشُّهُودِ سَوَاءٌ طُعِنَ فِيهِمْ أَوْ لَمْ يُطْعَنْ كَمَا أَنَّ مَشَايِخَ الْإِسْلَامِ فِي الدَّوْلَةِ الْعُثْمَانِيَّةِ قَدْ أَفْتَوْا عَلَى هَذَا الْوَجْهِ. (دررالحكام ج۴ص ۴۰۴ الناشر مكتبه حنفية)

دويم فصل
د تزکيې د جواز، د تزکيې او مزکي اړوند شرطونه

د تزکيې د جواز شرطونه

لسمه ماده:

مزکي ته په لاندې شرطونو د شاهدانو تزکيه جواز لري:

۱- مزکي به د شاهدانو آزموينه په شرکت، معامله او يا سفر سره کړې وي.[۱]

۲- که شاهد مسلمان وو مزکي به يې په دې پېژني چې لمونځونه په جماعت سره اداء کوي.[۲]

۳- په صحيح معامله سره به يې پېژني.[۳]

۴- په آمين او صادق سره به يې پېژني.[۴]

۵- شاهد به په دې پېژني چې د کبيره گناه له کولو او د صغيرؤ له دوام همداراز د مروة خلاف کارونو څخه ډډه کوونکی دی.[۵]

فصل دوم
جواز تزکيه و شرط های مربوط تزکيه و مزکی

شرط های جواز تزکيه

مادۀ دهم:

بر حسب شرطهای ذيل تزکيه‌ای شاهدان به تزکيه کننده جواز دارد:

۱- تزکيه کننده شاهدان را در شراکت، معامله و يا سفر امتحان کرده باشد.[۱]

۲- هرگاه شاهد مسلمان باشد مزکی بشناسد که نماز های خويش را در جماعت اداء می‌کند.[۲]

۳- در معامله درست بشناسداش.[۳]

۴- به امين و صادق بودن بشناسداش.[۴]

۵- شاهد را به اين بشناسد که از انجام گناه های کبيره و از مداومت در صغاير و همين طور از کارهای خلاف مروت اجتناب کننده می‌باشد.[۵]

• قال فی الاتاسی: اطلاق هذه المادة ظاهر في اختيار قول الصاحبين وهو وجوب التزكية سواء طعن المشهودعليه في عدالة الشهود أولم يطعن....والفتوى على قولهما في هذا الزمان. (الاتاسی ج۵ص۳۱۰:شرح المادة ۱۷۱۷ الناشر مكتبه حنفية) و هكذا في (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام. ج۴ ص۴۴۴)

• تَجِبُ تَزْكِيَةُ الشُّهُودِ الَّذِينَ شَهِدُوا عَلَى الْحُدُودِ وَالْقِصَاصِ وَلَوْ لَمْ يُطْعَنْ فِيهِمْ؛ لِأَنَّهُ يَحْتَالُ لِإِسْقَاطِهَا فَيُشْتَرَطُ الِاسْتِقْصَاءُ فِيهَا؛ وَلِأَنَّ الشُّبْهَةَ فِيهَا دَائِرَةٌ فَيُسْأَلُ عَنْهَا عَسَى أَنْ يَطَّلِعَ مَا يَسْقُطُ بِهِ ذَلِكَ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۵ الناشر مكتبه حنفية)

۱ • فَلِذَلِكَ تَلْزَمُ فِي التَّزْكِيَةِ شُرُوطٌ عَدِيدَةٌ:

۱ - أَنْ تَكُونَ الشَّهَادَةُ عِنْدَ قَاضٍ عَادِلٍ.

۲ - أَنْ يَكُونَ الْمُزَكِّي عَالِمًا بِأَحْوَالِ الشَّاهِدِ وَمُخْتَبِرًا إيَّاهُ بِسَفَرِهِ مَعَهُ أَوْ بِمُشَارَكَتِهِ لَهُ أَوْ بِمُعَامَلَتِهِ لَهُ بِصُورَةٍ أُخْرَى.

۳ - إذَا كَانَ الشَّاهِدُ مُسْلِمًا أَنْ يَكُونَ الْمُزَكِّي عَالِمًا عَنْهُ أَنَّهُ مُلَازِمٌ عَلَى أَدَاءِ الصَّلَاةِ مَعَ الْجَمَاعَةِ وَفِي الْجَوَامِعِ وَالْمَسَاجِدِ.

۴ - أَنْ يَكُونَ الشَّاهِدُ مَعْرُوفًا بِصِحَّةِ الْمُعَامَلَةِ فِي دِرْهَمِهِ وَدِينَارِهِ أَيْ فِي بَيْعِهِ وَشِرَائِهِ.

۵ - أَنْ يَكُونَ مُؤَدِّيًا لِلْأَمَانَاتِ.

۶ - أَنْ يَكُونَ صَدُوقَ اللِّسَانِ.

۷ - أَنْ يَكُونَ مُجْتَنِبًا لِلْكَبَائِرِ وَغَيْرَ مُصِرٍّ عَلَى الصَّغَائِرِ وَمُحْتَرِزًا مِنْ الْأَفْعَالِ الْمُخِلَّةِ بِالْمُرُوءَةِ فَلِذَلِكَ لَيْسَ لِلْمُزَكِّي أَنْ يُزَكِّيَ أَحَدًا سَكَنَ مَحَلَّتَهُ مِنْ وَقْتٍ قَرِيبٍ وَتَعَارَفَ بِهِ مِنْ مُدَّةٍ وَجِيزَةٍ أُنْظُرْ شَرْحَ الْمَادَّةِ (۱۷۱۷) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۱۰ الناشر مكتبه حنفية: ومثله فی الاتا سی ج۵ص۳۱۱ شرح المادة۱۷۱۷ الناشر مكتبه حنفية)

۲ • التخريج السابق

۳ • التخريج السابق

۴ • التخريج السابق

۵ • التخريج السابق

٦- شاهدي به يې د عادل قاضي پر وړاندې ويلي وې.[١]

د تزکيې شرطونه

يوولسمه ماده:

(١) دا چې سري تزکيه د اخباراتو له جملې څخه ده عدد، د اشهد لفظ، بلوغ، بصر، حريت او داسې نور پکې ضروري نه دي.[٢]

(٢) سري تزکيه په يوه شخص که څه هم د شاهد له اصولو يا فروعو، قريبانو او يا د محدود فی القذف له جملې څخه وي، جواز لري.[٣]

(٣) په سري تزکيه کې د مزکي عدالت او د مشهود عليه د اسلام په صورت کې يې اسلام شرط دی.[٤]

(٤) دا چې علني تزکيه د شهادت له قبيلې څخه ده پرته له لفظ د اشهد ټول هغه شرائط (عدالت، عقل، بلوغ، حريت، بصر، غير محدود فی القذف، عدم جر د مغنم او دفع مغرم او داسې نور) چې په شهادت کې لازم دي، رعايتول يې ضروري دی.[٥]

(٥) په علني تزکيه کې د زنا د حد د شاهدانو تزکيه په څلورو نارينه وو او په پاته حدود او قصاص کې په دوو نارينه وو او په

٦- در حضور قاضی عادل شهادت اداء کرده باشد.[١]

شرط های تزکیه

مادۀ یازدهم:

(۱) تزکیه ای سری از جمله اخبار است عدد، لفظ اشهدُ، بلوغ، بینایی، حریت و غیره در آن ضروری نمی‌باشد.[٢]

(۲) تزکیه سری با یک شخص با آنکه از جمله اصول یا فروع، نزدیکان یا محدود فی القذف شاهد باشد، جواز دارد.[٣]

(۳) در تزکیه‌ای سری عدالت مزکی و در صورت اسلام مشهود علیه اسلام وی شرط می‌باشد.[٤]

(۴) تزکیه ای علنی از جمع شهادت است بدون لفظ اشهدُ تمام آن شرط ها (عدالت، عقل، بلوغ، حریت، بینایی، غیر محدود فی القذف، عدم جر مغنم و دفع مغرم و غیره) که در شهادت لازم است، رعایت آن ضروری است.[٥]

(۵) در تزکیه علنی تزکیه‌ای شاهدان حد زنا با چهار مرد، در باقی حدود و قصاص با دو مرد و در دعوی حقوقی با دو مرد

---

١ • التخريج السابق

٢ • وَلِذَلِكَ تَجُوزُ تَزْكِيَةُ مَنْ لَا تَجُوزُ شَهَادَتُهُ كَالْأُصُولِ وَالْفُرُوعِ وَالصَّبِيِّ الْمُمَيِّزِ وَالْأَعْمَى وَوَاحِدُ الزَّوْجَيْنِ فِي حَقِّ الْآخَرِ. مَثَلًا تَصِحُّ تَزْكِيَةُ الْأَبِ لِوَلَدِهِ وَتَزْكِيَةُ الصَّبِيِّ الْمُمَيِّزِ وَالْأَعْمَى وَتَزْكِيَةُ الزَّوْجَةِ لِزَوْجِهَا الشَّاهِدِ وَتَزْكِيَةُ الزَّوْجِ لِلزَّوْجَةِ الشَّاهِدَةِ (رَدُّ الْمُحْتَارِ وَالْهِنْدِيَّةُ) وَلِذَلِكَ لَا تُشْتَرَطُ أَيْضًا فِي التَّزْكِيَةِ السِّرِّيَّةِ لَفْظُ الشَّهَادَةِ وَمَجْلِسُ الْقَضَاءِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١١ شرح المادة١٧٢١ الناشر مكتبه حنفية)

٣ • وَلِذَلِكَ تَجُوزُ تَزْكِيَةُ مَنْ لَا تَجُوزُ شَهَادَتُهُ كَالْأُصُولِ وَالْفُرُوعِ وَالصَّبِيِّ الْمُمَيِّزِ وَالْأَعْمَى وَوَاحِدُ الزَّوْجَيْنِ فِي حَقِّ الْآخَرِ. مَثَلًا تَصِحُّ تَزْكِيَةُ الْأَبِ لِوَلَدِهِ وَتَزْكِيَةُ الصَّبِيِّ الْمُمَيِّزِ وَالْأَعْمَى وَتَزْكِيَةُ الزَّوْجَةِ لِزَوْجِهَا الشَّاهِدِ وَتَزْكِيَةُ الزَّوْجِ لِلزَّوْجَةِ الشَّاهِدَةِ (رَدُّ الْمُحْتَارِ وَالْهِنْدِيَّةُ) وَلِذَلِكَ لَا تُشْتَرَطُ أَيْضًا فِي التَّزْكِيَةِ السِّرِّيَّةِ لَفْظُ الشَّهَادَةِ وَمَجْلِسُ الْقَضَاءِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١١ شرح المادة١٧٢١ الناشر مكتبه حنفية)

• وَكِفَايَةُ مُزَكٍّ وَاحِدٍ هُوَ لِأَنَّ التَّزْكِيَةَ مِنْ الْأُمُورِ الدِّينِيَّةِ وَيُتَحَرَّى فِيهَا الْعَدَالَةُ فَقَطْ وَلِذَلِكَ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ وَالْمَحْدُودُ فِي الْقَذْفِ مُزَكِّيًا؛ لِأَنَّ خَبَرَ هَؤُلَاءِ مَقْبُولٌ فِي الْأُمُورِ الدِّينِيَّةِ) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١١ شرح المادة١٧٢١: الناشر مكتبه حنفية)

٤ • وأجمعوا على أن إسلام المزكى شرط إذا كان المشهود عليه مسلما، كذا في الخلاصة... وينبغي للقاضي أن يختار للمسألة عن الشهود من كان عدلا صاحب خبرة بالناس. (الفتاوى الهندية ج٣ ص ٥٢٨ الناشر الحبيبيه ومثله في الفتاوي جواهرالروات ص١٦الناشرنورى كتب خانه)

٥ • واما في نفس المزكى فان كان مزكى العلانية فيشترط فيه ما يشترط في الشاهد من الاسلام والعدد والبلوغ والعدالة والحرية والعقل والبصر سوى لفظ الشهادة بالاجماع، (جواهرالروايات ص١٦) الناشرنورى كتب خانه:

• الْمَادَّةُ (١٧٢٢) التَّزْكِيَةُ الْعَلَنِيَّةُ مِنْ قَبِيلِ الشَّهَادَةِ وَتُعْتَبَرُ فِيهَا شُرُوطُ الشَّهَادَةِ وَنِصَابُهَا وَلَكِنْ لَا يَلْزَمُ عَلَى الْمُزَكِّينَ ذِكْرُ لَفْظِ الشَّهَادَةِ. التَّزْكِيَةُ الْعَلَنِيَّةُ مِنْ قَبِيلِ الشَّهَادَةِ وَتُعْتَبَرُ فِيهَا شُرُوطُ الشَّهَادَةِ وَنِصَابُهَا وَلِذَلِكَ يُشْتَرَطُ فِي الْمُزَكِّي عَلَنًا الْعَدَالَةُ وَالْبُلُوغُ وَالْحُرِّيَّةُ وَالْعَقْلُ وَالْبَصَرُ وَأَنْ يَكُونَ غَيْرَ مَحْدُودٍ بِالْقَذْفِ مُثْلًا مِسْكِينٍ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج٤ ص٤١١ المادة ١٧٢٢: الناشر مكتبه حنفية)

• لما فى الخانية ومن التهمة المانعة عن الشادة أن يجر الشاهد بشهادته الى نفسه مغنما أو يدفع عن نفسه مغرما اه. (الاتاسى ج ٥ ص٢٣٤:الناشر مكتبة حنفية)

حقوقي دعوو کې په دوو نارینه وو یا یو نارینه او دوو ښځو سره ترسره کېږي.[۱]

د مزکي شرطونه

دولسمه ماده:

شاهدان به مزکي ته په لاندې طريقه سره په يو ډول منسوب وي:

۱- که شاهد طالب العلم، عسکر، تجار يا صاحب د حرفت وو، تزکيه به يې د مدرسې له استاذ، قومندان، معتبر تاجر او د رئيس د صاحب الحرفت څخه کول کېږي.[۲]

۲- د ښځينه شاهدې تزکيه له ښځينه‌وو مزکينو څخه بهتره ده.[۳]

۳- د شاهدانو او مزکي ترمنځ به عداوت نه وي.[۴]

٤- مزکي به طامع او داسې فقير نه وي چې په مال خطا کېږي.[۵]

۵- مزکي به عادل او د جرح او تعديل په احوالو خبردار وي.[۶]

٦- يو شاهد به د بل شاهد تزکيه کوونکی نه وي.[۷]

یا با یک مرد و دو زن اجراء می‌شود.[۱]

شرط های تزکیه کننده

مادهٔ دوازدهم:

شاهدان به تزکیه کننده ذیلاً به قسمی منسوب می‌شوند:

۱- اگر شاهد طالب العلم، عسکر، تجار یا صاحب حرفه باشد، تزکیه اش از آموزگار مدرسه، قوماندان، تاجر معتبر و مالک صاحب حرفه شده می‌تواند.[۲]

۲- تزکیه‌ای شاهد زن از تزکیه کنندهٔ زن بهتر است.[۳]

۳- میان شاهدان و تزکیه کننده عداوت نه باشد.[۴]

۴- تزکیه کننده طماع و چنان فقیر نه باشد که به سبب مال خطا می‌شود.[۵]

۵- تزکیه کننده عادل بوده و به احوال جرح و تعدیل آگاه باشد.[۶]

۶- یک شاهد تزکیه کنندهٔ شاهد دیگر نه باشد.[۷]

---

۱ • مَرَاتِبُ الشَّهَادَةِ. لِلشَّهَادَةِ أَرْبَعُ مَرَاتِبَ:

۱- الشَّهَادَةُ فِي حَدِّ الزِّنَا. وَالنِّصَابُ فِيهَا أَرْبَعَةُ رِجَالٍ وَلَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِيهَا مُطْلَقًا لَا قِسْمًا وَلَا كُلًّا.

۲- الشَّهَادَةُ عَلَى بَقِيَّةِ الْحُدُودِ كَالْقِصَاصِ. وَنِصَابُ الشَّهَادَةِ فِيهِ رَجُلَانِ وَلَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ.

۳- الشَّهَادَةُ عَلَى سَائِرِ الْحُقُوقِ، وَنِصَابُ الشَّهَادَةِ فِي ذَلِكَ رَجُلَانِ أَوْ رَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۳۱۹ شرح المادة ۱۶۸۵ الناشر مكتبة حنفية: ومثله في الاتاسي ج۵ ص۱۸۶: الناشر مكتبة حنفية)

۲ • الْمَادَّةُ (۱۷۱۷) تَزْكِيُّ الشُّهُودِ مِنْ الْجَانِبِ الَّذِي يُنْسَبُونَ إلَيْهِ يَعْنِي إنْ كَانُوا مِنْ طَلَبَةِ الْعُلُومِ يُزَكَّوْنَ مِنْ مُدَرِّسِ الْمَدْرَسَةِ الَّتِي يَسْكُنُونَ فِيهَا وَمِنْ مُعْتَمَدِ أَهَالِيهَا، وَإِنْ كَانُوا جُنُودًا فَمِنْ ضَابِطِ الأورطة وَكُتَّابِهَا، وَإِنْ كَانُوا مِنْ الْكَتَبَةِ فَمِنْ رَئِيسِ الْقَلَمِ وَمِمَّا يَلِيهِ مِنْ الْكُتَّابِ وَإِنْ كَانُوا مِنْ التُّجَّارِ فَمِنْ مُعْتَبَرِي التُّجَّارِ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ أَصْحَابِ الْحِرَفِ فَمِنْ رُؤَسَائِهِمْ وَنِقَابَاتِهِمْ وَإِنْ كَانُوا مِنْ الصُّنُوفِ الْأُخْرَى فَمِنْ مُعْتَمَدِي وَمُؤْتَمَنِي أَهَالِي مَحَلَّتِهِمْ أَوْ قَرْيَتِهِمْ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

۳ • وَحَتَّى أَنَّهُ إذَا كَانَ الشَّاهِدُ امْرَأَةً فَتَزْكِيَتُهَا مِنْ جَانِبِ النِّسَاءِ أَوْلَى. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

٤ • أَلَّا يَكُونَ عَدَاوَةٌ بَيْنَ الشَّاهِدِ وَبَيْنَ الْجِهَةِ الْمَنْسُوبِ إلَيْهَا الشَّاهِدُ فَعَلَيْهِ إذَا وُجِدَتْ عَدَاوَةٌ ظَاهِرَةٌ بَيْنَ الشَّاهِدِ وَبَيْنَ الْمُزَكِّي فَلَا يَجُوزُ سُؤَالُ ذَلِكَ الْمُزَكِّي عَنْ أَحْوَالِ الشَّاهِدِ (الْهِنْدِيَّةُ). (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

۵ • وَغَيْرَ طَمَّاعٍ وَغَيْرَ فَقِيرٍ حَتَّى لَا يَنْخَدِعَ بِالْمَالِ (الزَّيْلَعِيّ) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

٦ • أَنْ يَكُونَ الْمُزَكِّي عَدْلًا وَعَارِفًا بِالْأَحْوَالِ الْمُوجِبَةِ لِلْجَرْحِ وَعَدَمِهَا. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

۷ • في فتاوى أبي الليث شاهدان شهدا عند القاضي والحاكم يعرف أحدهما بالعدالة ولا يعرف الآخر فزكاه المعروف بالعدالة؛ قال نصير: لا يقبل تعديله. وعن أبي سلمة روايتان وعن الفقيه أبي بكر البلخي (رحمه الله تعالى) في ثلاثة شهدوا عند الحاكم وهو يعرف اثنين ولم يعرف الثالث فعدله الاثنين قال: يجوز تعديلهما إياه في شهادة أخرى، ولا يجوز في هذه الشهادة وإنه موافق لقول نصير وبه يفتي. (الفتاوى الهندية ج۳ ص۳۷۶ الناشر الحبيبيه)

• يَلْزَمُ عِنْدَ بَعْضِ الْفُقَهَاءِ أَلَّا يَكُونَ الْمُزَكِّي الشَّاهِدَ الْآخَرَ فَلِذَلِكَ إذَا شَهِدَ اثْنَانِ فِي دَعْوَى وَكَانَ أَحَدُهُمَا مَعْرُوفًا بِالْعَدَالَةِ وَالْآخَرُ مَجْهُولًا فَإِذَا زَكَّى الشَّاهِدُ الْمَعْرُوفُ بِالْعَدَالَةِ رَفِيقَهُ الشَّاهِدَ فَلَا تُقْبَلُ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

د مسافر شاهد تزکيه

ديارلسمه ماده:

(۱) مسافر شاهد که د قاضي د ولايت په ساحه کې د تزکيې صلاحيت لرونکو اشخاصو پېژندل، له هغوی څخه به يې تزکيه غوښتل کېږي.[۱]

(۲) مسافر شاهدکه د قاضي د ولايت په ساحه کې څوک په عدالت يا عدم عدالت سره نه پېژني، په ياده ساحه کې يې تزکيه غوښتل جواز نلري.[۲]

(۳) د دې مادې په دويمه فقره کې د درج مسافر تزکيه به د ده د اصلي استوګنې په ساحه کې د هغې ساحې د قاضي په توسط سره ترسره کېږي.[۳]

درېيم فصل

د تزکيې د اجراء ډول

سري تزکيه

څوارلسمه ماده:

سري تزکيه په لاندې ډول سره ترسره کېږي:

تزکيه شاهد مسافر

مادۀ سيزدهم:

(۱) هرگاه شاهد مسافر را در ساحۀ ولايت قاضی اشخاص دارای صلاحيت تزکيه را بشناسد، از آن ها مطالبه تزکيه می‌شود.[۱]

(۲) هرگاه شاهد مسافر را در ساحه ولايت قاضی کسی به عدالت يا عدم عدالت نشناسد، مطالبه‌ای تزکيه در ساحه ياد شده جواز ندارد.[۲]

(۳) تزکيه ای مسافر مندرج فقره (۲) اين ماده در محل سکونت اصلی وی توسط قاضی همان ساحه اجراء می گردد.[۳]

فصل سوم

روش اجرای تزکيه

تزکيۀ سری

مادۀ چهاردهم:

تزکيه ای سری به روش ذيل اجراء می‌شود:

---

۱ • تَزْكِيَةُ غَرِيبِ الدِّيَارِ إذَا كَانَ الشَّاهِدُ غَرِيبَ الدِّيَارِ أَيْ مُسَافِرًا فَيَسْأَلُ الْقَاضِي الشَّاهِدَ مَنْ يَعْرِفُهُ هُنَا فَإِذَا بَيَّنَ أَشْخَاصًا يَعْرِفُونَهُ فَإِنْ كَانَ أُولَئِكَ مِنْ النَّاسِ الَّذِينَ يَجُوزُ التَّزْكِيَةُ مِنْهُمْ فَيُزَكِّيهِ الْقَاضِي مِنْهُمْ وَإِذَا كَانَ لَا يَعْرِفُهُ أَحَدٌ أَوْ كَانَ مَنْ يَعْرِفُهُ مِمَّا لَا يَجُوزُ التَّزْكِيَةُ مِنْهُمْ فَيُنْظَرُ فَإِذَا كَانَ الشَّاهِدُ مِنْ مَحَلٍّ خَارِجٍ عَنْ وِلَايَةِ ذَلِكَ الْقَاضِي فَيُزَكِّيهِ مِنْ قَاضِي مَحَلِّهِ (الْهِنْدِيَّةُ) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۶ الناشر مكتبة حنفية)

• وإن كان الشاهد غريباً لا يعرف إذا سأل عنه في السر، فالقاضي يسأل الشاهد عن معارفه، فإذا سماهم سأل عن معارفه في السر حتى يظهر عنده أنهم هل يصلحون للتعريف، فإن عدلوا سأل عنهم عن الشاهد، واعتمد على خبرهم في الجرح والتعديل، ولا يوقف فيه، وسأل عن العدل الذي في بلدته، إن كان في ولاية هذا القاضي وإن لم يكن كتب إلى قاضي ولايته تعرف عن حاله. (المحيط البرهاني ج۸ ص۹۹ الناشردارالعلميه بيروت لبنان)

• رجل غريب شهد عند القاضي فإن القاضي يقول له من معارفك، فإن سماهم وهم يصلحون للمسألة منهم سأل منهم في السر، فإن عدلوا سأل منهم في العلانية، فإن عدلوه قبل تعديلهم إذا كان القاضي يريد أن يجمع بين تزكية السر والعلانية كذا في فتاوى قاضي خان. وإن لم يصلحوا توقف فيه وسأل عن المعدل الذي في بلدته إن كان في ولاية هذا القاضي، وإن لم يكن كتب إلى قاضي ولايته يتعرف عن حاله هكذا في المحيط. (الفتاوى الهندية ج۳ ص۵۳۰ الناشر الحبيبيه)

• وَشَمِلَ إطْلَاقُهُ مَا إذَا كَانَ الشَّاهِدُ غَرِيبًا فَإِنْ كَانَ غَرِيبًا وَلَا يَجِدُ مُعَدِّلًا فَإِنَّهُ يَكْتُبُ إلَى قَاضِي بَلَدِهِ لِيُخْبِرَهُ عَنْ حَالِهِ كَمَا فِي الْبَزَّازِيَّةِ وَفِي كَشْفِ الْأَسْرَارِ شَرْحِ أُصُولِ فَخْرِ الْإِسْلَامِ مِنْ بَحْثِ الْمُجْمَلِ أَنَّهُ عَلَى مِثَالِ رَجُلٍ دَخَلَ بَلْدَةً لَا يَعْرِفُهُ أَهْلُهَا بِالتَّأَمُّلِ فِيهِ بَلْ بِالرُّجُوعِ إلَى أَهْلِ بَلْدَتِهِ حَتَّى لَوْ شَهِدَ لَا يَحِلُّ لِلْقَاضِي أَنْ يَقْضِيَ بِشَهَادَتِهِ وَلَا لِلْمُزَكِّي أَنْ يُعَدِّلَهُ إلَّا بِالرُّجُوعِ إلَى أَهْلِ بَلْدَتِهِ لِيَعْرِفَ اهـ. (البحر الرائق شرح كنز الدقائق ومنحة الخالق وتكملة الطوري ج۷ ص۱۱۰ الناشر امير حمزه)

۲ • التخريج السابق

۳ • التخريج السابق

(۱) لومړی قاضي د مستورې په نامه مکتوب چې په لاندې محتویاتو مشتمل وي ترتیبوي:
۱- د مدعی او مدعی علیه شهرتونه (نوم، د پلار او نیکه نومونه).[۱]
۲- د مدعی به تعیین او معلومات.[۲]
۳- د شاهدانو شکل، کسب او د اوسېدو ځای دومره واضح بیانول چې مزکین یې وپېژني.[۳]
(۲) وروسته یاده مستوره په یوه لفافه کې تنظیم او د محکمې مهر وربانديې وهل کېږي.[٤]
(۳) یاده مستوره پرته له متخاصمینو د باوري او معتمد شخص په لاس مزکینو ته استول کېږي.[٥]
(۴) د لارې د لرې والي په صورت کې د دې مادې په دریمه فقره کې د درج معتمد شخص اجوره پر مدعي باندې لازمه ده، قاضي صاحب به له مدعي څخه د یاد شخص لازمه اجوره معتمد شخص ته تسلیموي.[٦]
(۵) مزکي ته که د شاهدانو عدالت معلوم وو د هر شاهد سره عادل مقبول الشهادت او یا داسې نور هغه الفاظ چې په راجع قول تزکیه په کېږي لیکل پر مزکي لازم دی.[۷]
(۶) که مزکین د شاهدانو له عدالت او عدم عدالت څخه غیر واقف وو بیا دې تر هر شاهد لاندې د مستور کلمه ولیکي.[۸]
(۷) که مزکینو شاهدان په فسق سره پېژندل، بیا به یا هیڅ

(۱) نخست قاضی مکتوبی تحت نام (مستوره) را که مشتمل بر محتویات زیر می باشد ترتیب می‌نماید:
۱- شهرت مدعی و مدعی علیه (نام، نام پدر و نام پدرکلان).[۱]
۲- معلومات و تعیین مدعی به.[۲]
۳- چنان بیان واضح قیافه،کسب و محل سکونت شاهدان شود که تزکیه کننده گان بشناسند.[۳]
(۲) سپس مستوره یاد شده در یک پاکت تنظیم و با مهر محکمه مهرگردد.[۴]
(۳) مستوره یاد شده بغییر از متخاصمان به دست شخص مورد اطمینان و معتمد به تزکیه کننده گان ارسال می‌گردد.[5]
(۴) در صورت دور بودن راه اجرت شخص معتمد مندرج فقرهٔ (۳) این ماده بر مدعی لازم است، قاضی اجرت لازمه را از مدعی به شخص معتمد تسلیم می‌نماید.[6]
(۵) هرگاه عدالت شاهدان به تزکیه کننده معلوم باشد، با هر شاهد عادل و مقبول الشهادت و یا سایر الفاظی که به قول راجع با آن تزکزه می شود نوشتن آن بر تزکیه کننده لازم است.[۷]
(۶) هرگاه تزکیه کننده گان از عدالت و عدم عدالت شاهدان بی خبر باشند، پس زیر نام هر شاهد کلمه ای مستور را بنویسند.[۸]
(۷) هرگاه مزکیان شاهدان را به فسق بشناسند، آن گاه هیچ

---

۱ • الْمَادَّةُ (۱۷۱۸) (التَّزْكِيَةُ السِّرِّيَّةُ تُجْرَى بِوَرَقَةٍ يُعَبَّرُ عَنْهَا بِالْمَسْتُورَةِ....فَيَكْتُبُ الْقَاضِي فِي تِلْكَ الْوَرَقَةِ اسْمَ الْمُدَّعِي وَالْمُدَّعَى عَلَيْهِ وَالْمُدَّعَى بِهِ وَاسْمَ الشُّهُودِ وَصَنْعَتَهُمْ وَأَشْكَالَهُمْ وَمَحَلَّهُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَأَجْدَادِهِمْ، وَأَسْمَاءَهُمْ وَشُهْرَتَهُمْ فَقَطْ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

۲ • وَالْمُدَّعَى بِهِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

۳ • الْمَادَّةُ (۱۷۱۸) التَّزْكِيَةُ السِّرِّيَّةُ تُجْرَى بِوَرَقَةٍ يُعَبَّرُ عَنْهَا بِالْمَسْتُورَةِ... فَيَكْتُبُ الْقَاضِي فِي تِلْكَ الْوَرَقَةِ اسْمَ الْمُدَّعِي وَالْمُدَّعَى عَلَيْهِ وَالْمُدَّعَى بِهِ وَاسْمَ الشُّهُودِ وَصَنْعَتَهُمْ وَأَشْكَالَهُمْ وَمَحَلَّهُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَأَجْدَادِهِمْ، وَأَسْمَاءَهُمْ وَشُهْرَتَهُمْ فَقَطْ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام» ج۴ ص۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

٤ • وَبَعْدَ وَضْعِهَا فِي غِلَافٍ وَخَتْمِهِ يُرْسِلُهَا إلَى الْمُنْتَخَبِينَ لِلتَّزْكِيَةِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام. ص۴ ص۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

۵ • جز: مع أمينه الذي أرسل معه المستورة وكل ذالک في السر كيلا يظهرفيخدع المزكي أو يقصد بالأذى: (الاتاسی ج۵ص۳۱۳ الناشر مكتبة حنفية)

۶• وَيَجِبُ عَلَى الْمُدَّعِي أَنْ يُؤَدِّيَ أُجْرَةَ الْمُوَظَّفِ الَّذِي يَذْهَبُ بِهَا إلَى مَحَلٍّ بَعِيدٍ لِلتَّزْكِيَةِ، وَعِنْدَ وُرُودِهَا إلَى الْمُزَكِّينَ (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۷ شرح المادة ۱۷۱۸ الناشر مكتبة حنفية)

۷ • أَنَّهُ عَدْلٌ وَمَقْبُولُ الشَّهَادَةِ، أَوْ عَدْلٌ وَجَائِزُ الشَّهَادَةِ... وَمَرْضِيُّو الشَّهَادَةِ. (دررالحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص ۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

۸ • وان لم يعرفه بشيئ كتب هو مستور. (معين القضاة والمفتيين ص۱۳۷ الناشرمكتبة دارالعلوم الشرعية ومثله في روضة القضاء ص۱۲۹ الناشرمكتبة دارالعلوم الشرعية)

نه لیکي او یا دې و الله اعلم ولیکي البته که په دې وېرېدل چې بل څوک به یې تزکیه وکړي بیا دې فاسق یا غیر مقبول الشهادت کلمات ولیکي.[۱]

(۸) وروسته به مزکین یاده مستوره په لفافه کې بنده او خپل مهرونه یا امضاء دې ورباندې وکړي د یاد معتمد شخص په ذریعه به یې قاضي ته په داسې طریقه واستوي چې د جرحې او تعدیل له حالت څخه متخاصمین او معتمد خبر نه وي.[۲]

(۹) که مدعي د مجروحو شاهدانو د دویم ځلي تزکیې غوښتنه وکړه، قاضي دې نه منع کوي:[۳]

۱- که د شاهدانو په دویم ځلي تزکیه کې تعدیل ثابت شو، قاضي به له لومړي ډلې مزکینو څخه د جرح د اثبات غوښتنه وکړي.[٤]

۲- که یې سبب د جرح ثابت کړ، شهادت به رد او که ځینې عاجز شول قبول به یې کړي.[٥]

علني تزکیه

پنځلسمه ماده:

علني تزکیه په لاندې ډول ترسره کېږي:

(۱) مزکیون، شاهدان او د قضیې جانبېن به محکمې ته حاضر شي البته د شاهدانو د موت یا غیبوبة په صورت کې په معاملاتو کې پرته د شاهدانو له حضوره هم تزکیه کېدلای شي.[٦]

چیز ننویسند و یا و الله علم تحریر نمایند و البته اگر از این بترستند که کسی دیگر تزکیه ای شان کند، پس فاسق یا غیر مقبول الشهادت بنویسند.[۱]

(۸) بعداً تزکیه کننده گان مستوره یاد شده را در پاکت بسته نموده و به آن امضاء یا با مهر های خویش مهر نمایند، ذریعه‌ای شخص معتمد یاد شده به قاضی به گونه‌ای ارسال نماید که از حالت جرح و تعدیل، متخاصمین و معتمد خبر نباشند.[۲]

(۹) هرگاه مدعی بار دوم مطالبۀ تزکیه‌ای شاهدان مجروح را کند، قاضی منع نمی‌نماید:[۳]

۱- هرگاه در تزکیه بار دوم تعدیل شاهدان ثابت گردد، قاضی از تزکیه کننده گان گروه اول مطالبه اثبات جرح را نمایند.[۴]

۲- هرگاه سبب جرح را ثابت کند، شهادت اش رد و اگر از آن عاجز شود، قبول کند.[۵]

تزکیه علنی

مادۀ پانزدهم:

تزکیه علنی طوری ذیل اجراء می‌شود:

(۱) تزکیه کننده گان، شاهدان و جانبین قضیه به محکمه حاضر شوند، البته در صورت فوت یا غی‌ابت شاهدان، البته در معاملات بدون حضور شاهدان هم تزکیه صورت گرفته می تواند.[۶]

---

۱ • إذَا كَانَ الشُّهُودُ غَيْرَ عُدُولٍ فَلِلْمُزَكِّينَ الْحَقُّ بِأَنْ يَكْتُبُوا لَهُمْ غَيْرُ عُدُولٍ وَلَكِنْ احْتِرَازًا مِنْ هَتْكِ الْعِرْضِ وَتَوَقِّيًا مِنْ تِبْيَانِ خِصَالِهِمْ الذَّمِيمَةِ فَالْأَوْلَى عَدَمُ كِتَابَةِ شَيْءٍ أَوْ كِتَابَةُ اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَحْوَالِهِمْ،...أَمَّا إذَا كَانَ الشَّاهِدُ غَيْرَ عَدْلٍ وَخَافَ الْمُزَكِّي مِنْ تَزْكِيَتِهِ مِنْ طَرَفٍ آخَرَ وَمِنْ حُكْمِ الْقَاضِي بِنَاءً عَلَى شَهَادَتِهِ فَلَهُ أَنْ يُصَرِّحَ بِفِسْقِهِ (الشُّرُنْبُلَالِيُّ) (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۹ الناشر مكتبة حنفية: ومثله في الاتاسى ج۵ص۳۱۵: الناشر مكتبة حنفية)

۲ • وَأَمْضَوْا وَخَتَمُوا الْغِلَافَ وَأَعَادُوهَا لِلْقَاضِي دُونَ أَنْ يُطْلِعُوا عَلَى مَضْمُونِهَا مَنْ أَتَى بِالْمَسْتُورَةِ أَوْ غَيْرَهُ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۷ الناشر مكتبة حنفية)

• مع أمينه الذي أرسل معه المستورة وكل ذالک في السر كيلا يظهرفيخدع المزكي أو يقصد بالأذى: الاتاسى ج۵ص۳۱۳: الناشر مكتبة حنفية:)

۳ • تَزْكِيَةُ الشُّهُودِ مِنْ طَرَفٍ آخَرَ بَعْدَ الْجَرْحِ إذَا جَرَّحَ الْمُزَكُّونَ الشُّهُودَ وَقَالَ الْمَشْهُودُ لَهُ: إنَّنِي أُحْضِرُ بَعْضَ أُنَاسٍ مِنْ أَهْلِ الثِّقَةِ وَالْأَمَانَةِ تُزَكِّيهِمْ أَوْ قَالَ لِلْقَاضِي: اسْأَلْ عَنْ أَحْوَالِ شُهُودِي مِنْ فُلَانٍ يَقْبَلُ الْقَاضِي ذَلِكَ فَإِذَا كَانَ مَنْ سَمَّاهُمْ الْمَشْهُودُ لَهُ مِنْ أَهْلِ التَّزْكِيَةِ وَزَكَّى هَؤُلَاءِ الشُّهُودَ فَيَسْأَلُ الْقَاضِي الْمُزَكِّينَ الَّذِينَ جَرَّحُوا الشُّهُودَ عَنْ سَبَبِ جَرْحِهِمْ الشُّهُودَ فَإِذَا كَانَ السَّبَبُ الَّذِي بَيَّنُوهُ لِلْجَرْحِ سَبَبًا مَشْرُوعًا، يَعْنِي مُوجِبًا لِرَدِّ الشَّهَادَةِ فَيَقْبَلُ الْقَاضِي جَرْحَهُمْ وَيَرُدُّ التَّزْكِيَةَ الثَّانِيَةَ، وَأَمَّا إذَا لَمْ يَكُنْ السَّبَبُ الَّذِي بَيَّنُوهُ لِلْجَرْحِ سَبَبًا مَشْرُوعًا أَيْ سَبَبًا مُوجِبًا لِرَدِّ الشَّهَادَةِ فَيَقْبَلُ التَّزْكِيَةَ الثَّانِيَةَ (الْهِنْدِيَّةُ). (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۹ الناشر مكتبة حنفية)

٤ • فَيَسْأَلُ الْقَاضِي الْمُزَكِّينَ الَّذِينَ جَرَّحُوا الشُّهُودَ عَنْ سَبَبِ جَرْحِهِمْ الشُّهُودَ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۹ الناشر مكتبة حنفية)

۵ • فَإِذَا كَانَ السَّبَبُ الَّذِي بَيَّنُوهُ لِلْجَرْحِ سَبَبًا مَشْرُوعًا، يَعْنِي مُوجِبًا لِرَدِّ الشَّهَادَةِ فَيَقْبَلُ الْقَاضِي جَرْحَهُمْ وَيَرُدُّ التَّزْكِيَةَ الثَّانِيَةَ، وَأَمَّا إذَا لَمْ يَكُنْ السَّبَبُ الَّذِي بَيَّنُوهُ لِلْجَرْحِ سَبَبًا مَشْرُوعًا أَيْ سَبَبًا مُوجِبًا لِرَدِّ الشَّهَادَةِ فَيَقْبَلُ التَّزْكِيَةَ الثَّانِيَةَ (الْهِنْدِيَّةُ). (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج ۴ص۴۰۹ الناشر مكتبة حنفية)

٦ • إذَا مَاتَ الشُّهُودُ أَوْ غَابُوا بَعْدَ أَدَاءِ الشَّهَادَةِ وَقَبْلَ التَّزْكِيَةِ فِي الْمُعَامَلَاتِ فَلِلْقَاضِي أَنْ يُزَكِّيَهُمْ وَيَحْكُمَ بِشَهَادَتِهِمْ إذَا تَبَيَّنَتْ عَدَالَتُهُمْ (الْبَزَّازِيَّةُ)

(۲) په علني تزکيه به قاضي د شاهدانو طرف ته اشاره کوي له مزکي څخه پوښتنه کوي چي آيا همدغه شاهدان عادلان او مقبول الشهادت دي کنه؟[1]

(۳) وروسته به مزکين د قاضي او متخاصمېنو په حضور کې هر شاهد ته په اشاره کولو سره تعديل يا جرحه کوي.[2]

(۴) علني تزکيه هغه وخت صورت مومي چې سري تزکيه په شرعي طريقه تر سره شوې وي.[3]

(۵) که شاهدان په سري تزکيه کې د مزکينو لخوا فاسقان بلل شوي وو بيا علني تزکيه نشي ترسره کېدلای.[4]

جرح او تعديل

شپاړسمه ماده:

که يو مزکي جرح او بل تعديل يا دوه جرح او دوه تعديل وکړي، جرح پر تعديل راجح بلل کېږي البته که يو جرح او دوه تعديل

(۲) در تزکيه علنی قاضی به طرف شاهدان اشاره می کند، از تزکيه کننده می پرسد که آيا همين شاهدان عادل و مقبول الشهادت اند يا نه؟[1]

(۳) سپس تزکيه کننده ها در حضور قاضی و متخاصمان با اشاره به هر شاهد تعديل يا جرح می‌نمايند.[2]

(۴) تزکيه علنی وقتی صورت می گيرد که تزکيه سری به روش شرعی اجراء شده باشد.[3]

(۵) هرگاه شاهدان در تزکيه سری از سوی تزکيه کننده گان فاسق دانسته شده باشند آنگاه تزکيه ای علنی اجرا شده نمی‌تواند.[4]

جرح و تعديل

مادهٔ شانزدهم:

هرگاه يک تزکيه کننده جرح و ديگری تعديل يا دو تن جرح و دو تعديل کنند، جرح بر تعديل ارجحيت دارد، البته اگر يکی

المادة ۱۷۲۶: (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص ۴۱۶ الناشر مكتبة حنفية)

• قال محمد خالد الاتاسی: اذا غاب الشاهد وأراد القاضی تزكيته فالمعدل انما يعدله اذا كانت الغيبة قريبة والا فلا ففي الهندية عن المحيط، لو أن رجلا عدلا مشهورا بالرضا غاب ثم حضر وشهد وسئل المعدل عنه فإن كانت الغيبة قريبة كان للمعدل أن يعدله وإن كانت الغيبة منقطعة مسيرة ستة أشهر أو نحوه فإن كان رجلا مشهورا بالرضا والعدالة كشهرة أبي حنيفة وابن أبي ليلى (رحمهما الله تعالى) فله أن يعدله، وإن لم يكن رجلا مشهورا فالمعدل لا يعدله وإذا عدل الشهود عند القاضي وعرفهم القاضي بالعدالة فشهدوا عنده مرة أخرى فإن كان بين التعديل وبين الشهادة الثانية مدة قريبة قضى القاضي بشهادتهم من غير سؤال وإن طال الزمان وتقادم العهد سأل القاضي عنهم، كذا في المحيط وتكلموا في القريب قال بعضهم: مقدر بستة أشهر فما دون ستة أشهر قريب، وقال بعضهم: ما دون السنة قريب والصحيح أنه يفوض ذلك إلى رأي القاضي، كذا في فتاوى قاضي خان الفتاوى العالمگيرية الفتاوى الهندية ج۳ ص۳۷۵ الناشر الحبيبية: ومثله في الا تاسی ج۵ ص۳۲۶: شرح المادة ۱۷۲۶)

۱ • يَسْأَلُ الْقَاضِي الْمُزَكِّينَ هَلْ هَؤُلَاءِ الشُّهُودُ الَّذِينَ تُزَكُّونَ هُمْ الَّذِينَ تُزَكُّونَهُمْ أَوْ هَلْ هُمْ عُدُولٌ وَمَقْبُولُو الشَّهَادَةِ حَتَّى يَتَحَقَّقَ أَنَّ الشُّهُودَ الَّذِينَ تَزَكَّوْا سِرًّا هُمْ هَؤُلَاءِ الشُّهُودِ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ص۴۱۰ الناشر مكتبة حنفية)

۲ • التَّزْكِيَةُ عَلَنًا تُجْرَى عَلَى الْوَجْهِ الْآتِي وَهُوَ أَنَّهُ يُجْلَب الْمُزَكُّونَ إلَى حُضُورِ الْقَاضِي حَالَ حُضُورِ الْمُتَرَافِعِينَ وَالشُّهُودِ وَتُزَكَّى الشُّهُودُ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۱۰ الناشر مكتبة حنفية ومثله في الا تاسی ج۵ ص۳۱۶، شرح المادة ۱۷۲۰ الناشر مكتبة حنفية)

۳ • بل في البحر لا بد من تقديم تزكية السر على العلانية، لما في الملتقط عن أبي يوسف: لا أقبل تزكية العلانية حتى يزكى في السر اهـ فتنبه. (حاشية ابن عابدين رد المحتار ط الحلبي ج۸ ص۲۰۴: الناشر جلالی ۱۲ جلده)

• لَا بُدَّ مِنْ تَقْدِيمِ تَزْكِيَةِ السِّرِّ عَلَى الْعَلَانِيَةِ لِمَا فِي الْمُلْتَقَطِ عَنْ أَبِي يُوسُفَ لَا أَقْبَلُ تَزْكِيَةَ الْعَلَانِيَةِ حَتَّى يُزَكَّى فِي السِّرِّ اهـ. (البحر الرائق شرح كنز الدقائق ومنحة الخالق وتكملة الطوري ج۷ص۱۱۱ الناشر امير حمزه)

• لابد من تقديم تزكية السر على العلانية، لما في الملتقط عن ابی يوسف: لا أقبل تزكية العلانية حتى يزكى في السر. (روضة القضاء المادة ۱۲۴ الناشرمكتبة دارالعلوم الشرعية)

٤ • وَيُطْلَقُ عَلَى ذَلِكَ سُكُوتُ الْمُزَكِّي فَحِينَئِذٍ لَا يَقْبَلُ الْقَاضِي شَهَادَاتِهِمْ وَلَا يَشْتَغِلُ بِالتَّزْكِيَةِ عَلَنًا وَلَا يَحْكُمُ بِنَاءً عَلَى هَذَا الْجَرْحِ؛ لِأَنَّ الشُّهُودَ شُهُودُ زُورٍ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۰۹ شرح المادة ۱۷۱۹النا شرمكتبة حنفية)

وکړي په هغه صورت کې تعدیل پر جرح راجح بلل کېږي.[۱]

<u>**خپرول**</u>

اوولسمه ماده:

دغه طرزالعمل واجب الاجراء او د قضاء په مجله کې دې خپور شي او په دې اړوند نور طرزالعملونه چې زموږ لخوا تدوین یا تائید شوي نه وي او یا له دې طرزالعمل سره مغایر وي، ملغی دي.[۲]

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته!
امیرالمؤمنین شیخ القرآن والحدیث
مولوي هبة الله اخندزاده

جرح و دو تن تعدیل نمایند، در این صورت تعدیل بر جرح ارجح دانسته می‌شود.[۱]

<u>**نشر**</u>

مادهٔ هفدهم:

این طرزالعمل واجب الاجراء و در مجله ای قضاء نشر گردد و در این زمینه سایر طرزالعمل ها که از جانب ما تدوین یا تائید نگردیده و یا بر خلاف این طرزالعمل باشد، ملغا است.[۲]

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته!
امیرالمؤمنین شیخ القرآن والحدیث
مولوی هبة الله آخندزاده

---

۱ • إذَا كَانَ الْجَارِحُ وَاحِدًا وَالْمُعَدِّلُ وَاحِدًا يُرَجَّحُ طَرَفُ الْجَرْحِ.إذَا عَدَّلَ اثْنَانِ وَجَرَّحَ اثْنَانِ أَوْ أَكْثَرُ فَيُرَجَّحُ أَيْضًا جِهَةُ الْجَرْحِ؛ لِأَنَّ عَدَدَ الِاثْنَيْنِ أَوْ الثَّلَاثَةِ فِي الشَّهَادَةِ وَاحِدٌ فَلِذَلِكَ كَانَ الْجَارِحُ وَالْمُعَدِّلُ مُتَسَاوِيًا فَتُرَجَّحُ جِهَةُ الْجَرْحِ....إذَا جَرَّحَ مُزَكٍّ وَاحِدٍ وَعَدَّلَ مُزَكِّيَانِ فَتُرَجَّحُ جِهَةُ التَّعْدِيلِ؛ لِأَنَّ الِاثْنَيْنِ حُجَّةٌ كَامِلَةٌ وَيُحْكَمُ بِهَا فِي الدَّعْوَى وَلَا تُفْصَلُ الدَّعْوَى بِوَاحِدٍ فَكَانَ الِاثْنَانِ أَوْلَى (الْوَلْوَالِجِيَّةِ فِي آدَابِ الْقَاضِي وَالْبَهْجَةُ وَالْهِنْدِيَّةُ. (درر الحكام في شرح مجلة الأحكام ج۴ ص۴۱۵ شرح المادة:۱۷۲۵:الناشر مكتبة حنفية ومثله في البحرالرائق ج۷ص۱۱۰ الناشرامير حمزه: ومثله في الاتاسى ج۵ص۳۲۶ الناشر مكتبة حنفية)

۲ • (قوله: أمر السلطان إنما ينفذ) أي يتبع ولا تجوز مخالفته وسيأتي قبيل الشهادات عند قوله أمرك قاض بقطع أو رجم إلخ التعليل بوجوب طاعة ولي الأمر وفي ط عن الحموي أن صاحب البحر ذكر ناقلا عن أئمتنا أن طاعة الإمام في غير معصية واجبة. (ردالمحتار ج ۸ ص۱۳۲:الناشر: جلالى كتب خانه ۱۲ جلده)

• مطلب هل يبقى النهي بعد موت السلطان لكن هل يبقى النهي بعد موت السلطان الذي نهى، بحيث لا يحتاج من بعده إلى نهي جديد؟ أفتى في الخيرية بأنه لا بد من تجديد النهي، ولا يستمر النهي بعده، وبأنه إذا اختلف الخصمان في أنه منهي أو غير منهي فالقول للقاضي ما لم يثبت المحكوم عليه النهي وأطال في ذلك وأطاب فراجعه. وأما ما ذكره السيد الحموي أيضا من أنه قد علم من عادتهم يعني سلاطين آل عثمان نصرهم الرحمن من أنه إذا تولى سلطان عرض عليه قانون من قبله وأخذ أمره باتباعه فلا يفيد هنا؛ لأن معناه أن يلتزم قانون أسلافه بأن يأمر بما أمروا به وينهى عما نهوا عنه ولا يلزم منه أنه إذا ولى قاضيا ولم ينهه عن سماع هذه الدعوى أن يصير قاضيه منهيا بمجرد ذلك وإنما يلزم منه أنه إذا ولاه ينهاه صريحا ليكون عاملا بما التزمه من القانون كما اشتهر أنه حين يوليه الآن يأمره في منشوره بالحكم بأصح أقوال المذهب كعادة من قبله، وتمام الكلام على ذلك في كتابنا تنقيح الحامدية فراجعه وأطلنا الكلام عليه أيضا في كتابنا تنبيه الولاة والحكام. (ردالمحتارج۸ص۱۲۸:الناشر: مكتبه جلالي ۱۲ جلده)

• (قال في التقريرات الرافعي)(من أنه اذا تولى سلطان عرض عليه قانون من قبله وأخذ أمره باتباعه الخ) المتبادرمن قوله وأخذ الخ،من يعرض عليه القانون يأخذ منه أمرا باتباع قانون من قبله بأن يكتب أمره باتباعه. (على ردالمحتارج۸ ص۱۲۸:الناشر: مكتبه جلالي ۱۲ جلده)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين والصلوة والسلام على سيدالمرسلين وعلى آله و أصحابه أجمعين[1]

د سترې محکمې د کلتوري مرکزونو د طرزالعمل کتاب

د سترې محکمې د کلتوري مرکزونو د طرزالعمل کتاب پر یوه مقدمه، یو باب او اتو مادو باندې مشتمل دی.

مقدمه

مقدمه پر مبنی، د تطبیق ساحه، تطبیق مرجع او لنډ نوم مادو باندې مشتمله ده.

مبنی

لومړۍ ماده:

دغه طرزالعمل د عالیقدر امیرالمؤمنین حفظه الله تعالی د ۱٤٤٥/۷/۲٤هـ ق نېټې د (٤٠٥) ګڼه حکم پر اساس، تدوین شوی دی.[2]

کتاب طرزالعمل مراکز فرهنگی ستره محکمه

کتاب طرزالعمل مراکز فرهنگی ستره محکمه بر یک مقدمه، یک باب، و هشت ماده، مشتمل می‌باشد.

مقدمه

مقدمه بر ماده های مبنی، ساحه تطبیق، مرجع تطبیق و نام اختصاری، مشتمل می‌باشد.

مبنی

مادۀ اول:

این طرزالعمل بر اساس حکم شماره (٤٠٥) مؤرخ ۱٤٤٥/۷/۲٤هـ ق عالیقدر امیرالمؤمنین حفظه الله تعالی تدوین، گردیده‌است.[2]

---

۱ • (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ابتدأ الكتاب بالبسملة أولا ثم ثنى بالحمدلة اقتداء بالكتاب العزيز المستفتح هكذا وعملا بقوله عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «كل أمر ذي بال لا يبدأ فيه بذكر الله وبسم الله الرحمن الرحيم فهو أقطع» رواه الحافظ عبد القادر الرهاوي في أربعينه: وفي رواية أبي داود والنسائي «كل كلام لا يبدأ فيه بالحمد لله فهو أجذم» وفي رواية ابن ماجه «كل أمر ذي بال لم يبدأ فيه بالحمد لله فهو أقطع» ورواه أبو عوانة وابن حبان في صحيحيهما. (البناية شرح الهداية ج۱ ص۱۳ ط: المكتبة التجارية)

(۲) • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا.... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦ ص٤٦ شرح المادة (۱۸۰۰)م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام،بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتار ج۲ ص۳۳۲)

• لما كَانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج۱ ص ۹۵).

۲ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا.... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦ ص٤٦ شرح المادة (۱۸۰۰)م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام،بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتار ج۲ ص۳۳۲)

• لما كَانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج۱ ص ۹۵).

د تطبیق ساحه

دویمه ماده:

د دغه طرزالعمل حکمونه د سترې محکمې مرکزي ریاستونو او هغو ولایتونو په مرافعه محکمو کې د تطبیق وړ دي، چېرې چې د سترې محکمې کلتوري مرکزونه شتون لري.[۱]

د تطبیق مرجع

درېیمه ماده:

د سترې محکمې عالي مقام د دغه طرزالعمل د حکمونو د تطبیق مرجع ده.[۲]

لنډ نوم

څلورمه ماده:

د سترې محکمې اړوند کلتوري مرکزونه په دغه طرزالعمل کې له دې وروسته د کلتوري مرکزونو په نامه یادېږي.[۳]

باب

د کلتوري مرکزونو اړوند حکمونه

د کلتوري مرکزونو اړوند د مرافعه محکمو د رئیسانو مسؤولیتونه

پنځمه ماده:

د کلتوري مرکزونو ودانۍ، چې د ملک د ځینو ولایتونو د مرافعه محکمو په انګړ کې شتون لري د یادو محکمو په واک کې دي او د مرافعه محکمو رئیسان یې په اړه لاندې

ساحۀ تطبیق

مادۀ دوم:

احکام این طرزالعمل در ریاست‌های مرکزی ستره محکمه و محاکم مرافعه ولایت‌های که مراکز فرهنگی ستره محکمه در آنجا موجود باشد، قابل تطبیق می‌باشد.[۱]

مرجع تطبیق

مادۀ سوم:

مقام عالی ستره محکمه مرجع تطبیق احکام این طرزالعمل می‌باشد.[۲]

نام اختصاری

مادۀ چهارم:

مراکز فرهنگی ستره محکمه بعد از این در این طرزالعمل به نام مراکز فرهنگی یاد می‌گردد.[۳]

باب

احکام مربوط به مراکز فرهنگی

مسؤولیت‌های رؤسای محاکم مرافعه در ارتباط به مراکز فرهنگی

مادۀ پنجم:

ساختمان مراکز فرهنگی که در محوطه محاکم مرافعه اکثر ولایت‌های ملک موقیعت دارد، تحت صلاحیت محاکم مذکور بوده و رئیسان محاکم مرافعه در زمینه مس‌ؤولیت‌های ذیل را

---

۱ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتک بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا.... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦/ص٤٦ شرح المادة (١٨٠٠) م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام، بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتار ج٢ ص٣٣٢)

لما كَانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج١ ص ٩٥).

٢ • التخريج السابق

٣ • الْعُرْفُ الْخَاصُّ تَعْرِيفُهُ: هُوَ اصْطِلَاحُ طَائِفَةٍ مَخْصُوصَةٍ عَلَى شَيْءٍ كَاسْتِعْمَالِ عُلَمَاءِ النَّحْوِ «لَفْظَةَ الرَّفْعِ « وَعُلَمَاءِ الْأَدَبِ كَلِمَةَ» النَّقْدِ. (دررالحكام في شرح مجلة الأحكام ج١ص ٤١ ط: حنفيه.)

لا مشاحة في الاصطلاح. (النهر الفائق شرح كنز الدقائق ج١ ص ١٩٤ باب صفة الصلاة.)

مسؤولیتونه لري:

۱- د کلتوري مرکز ودانۍ دې د سترې محکمې په ملکیتونو کې قید او په اړه دې د سترې محکمې د تعمیراتو آمریت ته په لیکلي بڼه معلومات ورکړي.[۱]

۲- د کلتوري مرکز د ودانۍ او په هغې پورې د اړوند اجناسو له تحفظ څخه څارنه.[۲]

۳- د یادې ودانۍ د تنظیف او صفایۍ له چارو څخه څارنه.[۳]

له کلتوري مرکزونو څخه ګټه اخیستنه

شپږمه ماده:

د کلتوري مرکزونو له ودانۍ څخه د لاندې موخو لپاره ګټه اخېستل کېږي:

۱- د سترې محکمې او د مرافعه محکمو ریاستونو له لوري د سیمینارونو او جلساتو دایرول.[٤]

۲- د سترې محکمې د هدایت په اساس د ورغلو هیئتونو د

دارا می‌باشند:

۱- ساختمان مرکز فرهنگی را قید ملکیت‌های ستره محکمه نموده و در زمینه معلومات کتبی به آمریت تعمیرات ستره محکمه ارائه دهد.[۱]

۲- نظارت از ساختمان مرکز فرهنگی و نگهداری اجناس مربوط به آن.[۲]

۳- نظارت از امور تنظیف و صفایی ساختمان مذکور.[۳]

استفاده از مراکز فرهنگی

مادهٔ ششم:

از ساختمان مراکز فرهنگی به منظور اهداف ذیل استفاده می‌شود:

۱- تدویر سیمینارها و جلسات از سوی ستره محکمه و ریاست های محاکم مرافعه.[۴]

۲- برگزاری جلسات هیئت‌های اعزامی به اساس هدایت ستره

---

١ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦/ص٤٦ شرح المادة (١٨٠٠) م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام،بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتارج٢ص٣٣٢)

• لما كانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمَصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج١ص٩٥).

٢ التخريج السابق

٣ التخريج السابق

٤ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا.... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦ ص٤٦ شرح المادة (١٨٠٠) م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام،بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتارج٢ص٣٣٢)

• لما كانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمَصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج١ص ٩٥).

جلساتو دائرول.[۱]

۳- نظامي محکمې کولای شي، چې د مرافعه محکمې په اذن له کلتوري ودانیو څخه د جلساتو او قضائي زده کړو سیمینارونو لپاره ګټه واخلي.[۲]

د راپور ورکول

اوومه ماده:

په کلتوري مرکزونو کې د هر ډول سیمینارونو او جلسو تفصیلي راپور د مرافعه محکمې د نشراتو د مدیر لخوا ضبط او د سترې محکمې د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست ته ورکول کېږي.[۳]

انفاذ

اتمه ماده:

دغه د طرزالعمل کتاب په یوه مقدمه، یو باب او اتو مادو کې ترتیب او تنظیم شو، د سترې محکمې عالي مقام له تائیدۍ وروسته نافذ او د قضاء په مجله کې دې خپور شي.[٤]

محکمه.[۱]

۳- محکمهٔ نظامی می‌تواند به اجازه محکمه‌ای مرافعه از ساختمان مرکز فرهنگی برای جلسات و سیمینارهای آموزش قضائی استفاده نماید.[۲]

گزارش دهی

مادهٔ هفتم:

گزارش تفصیلی هر نوع سیمینارها و جلسات از سوی مدیر نشرات محکمه‌ای مرافعه ضبط و به ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ستره محکمه تقدیم می گردد.[۳]

انفاذ

مادهٔ هشتم:

این کتاب طرزالعمل در یک مقدمه، یک باب و هشت ماده ترتیب و تنظیم گردید، بعد از تائید مقام عالی ستره محکمه نافذ و در مجله قضاء نشر گردد.[٤]

---

۱ • التخریج السابق

۲ • التخریج السابق

۳ • التخریج السابق

٤ • أصل الحكم وادارة الشؤون أن يكون للسلطان لأنه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلاواسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس ولآخر بجباية الاموال وحفظها ولآخربحفظ الثغور ولآخربادارة الامور السياسية ولآخربعقاب المجرمين وهكذا.... وقد يكون بالواسطة. (شرح المجلة الأتاسي ج٦/ص٤٦ شرح المادة (١٨٠٠) م: الحنفية)

• قال الرافعي رحمه الله: من ثبت له صفة الامامة استحق على الانام التصرف العام،بمعنى أن له ولاية التصرف في كافة شؤونهم الدنيوية والأخروية الثابتة له بهذه الرياسة. (التحرير المختار على رد المحتارج٢ص٣٣٢)

• لما كَانَ الْملك لَا يَسْتَطِيع إِقَامَة هَذِه الْمصَالح كلهَا بِنَفسِهِ وَجب أَن يكون لَهُ بِإِزَاءِ كل حَاجَة أعوان وَمن شَرط الأعوان الْأَمَانَة وَالْقُدْرَة على إِقَامَة مَا أمروا بِهِ وانقيادهم للْملك والنصح لَهُ ظَاهرا أَو بَاطِنا. (حجة الله البالغة ج١ص ٩٥)

• أنَّ بَعْضَ المباحات قد تصيرُ واجباتٍ بأَمْر الحُكَّام، لكونهم من أُولي الأَمْر، وقد أمرنا بِإطاعتهم أيضًا. (فيض الباري على صحيح البخاري ج٥ص ٢٤٣) الناشر: دارالكتب العلميه بيروت لبنان)

• قَالَ فِي الْمِعْرَاجِ لِأَنَّ طَاعَةَ الْإِمَامِ فِيمَا لَيْسَ بِمَعْصِيَةٍ وَاجِبَةٌ اه. (حاشية ابن عابدين، ج٢ ص ١٧٢ ادارة الفكر بيروت)

د ستري محکمې د عالي مقام د تحریراتو له رئیس محترم مولوي محمد اکبر (فرید) صاحب سره د اسلامي عدالت ځانګړې خپرونه

د ستري محکمې عالي مقام د تحریراتو رئیس محترم مولوي محمد اکبر (فرید) صاحب، تر ټولو مخکې در څخه مننه کوو، چې له ډېرو مصروفیتونو سره مو د اسلامي عدالت خپرونې لپاره موږ ته خپل قېمتي وخت راکړ او دې خپرونې ته درته هر کلي وایم.

لومړۍ پوښتنه: مولوي صاحب، که تر ټولو مخکې د ستري محکمې عالي مقام د تحریراتو ریاست په اړه، د اسلامي عدالت خپرونې مینه‌والو ته لنډ معلومات ورکړئ؟

ځواب: الحمدللهِ ربِّ العالمین، والصلاةُ والسلامُ علی سیدنا محمد، وعلی آله وأصحابه أجمعین، أما بعد: فقد قال الله تبارك وتعالی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ، وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا، اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ، وَاتَّقُوا اللَّهَ، إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) [سورة المائدة/۸آیت.]

زه ډېر خوښ یم، چې د اسلامي عدالت په دې خپرونه کې له تاسو سره ګډون لرم؛ ستاسو د مطرح شوې پوښتنې په ځواب کې، په ډېر درنښت سره څرګندوم، چې د ستري محکمې عالي مقام د تحریراتو ریاست د مقام د اړتیا او لزومدید له مخې د ستري محکمې په تشکیلاتو کې رامنځته شوی او د ستري محکمې د محترم رئیس او قاضي‌القضات تر مستقیمې رهبرۍ او هدایت لاندې فعالیت کوي.

د مقام د تحریراتو ریاست د ستري محکمې له مهمو او کلیدي ریاستونو څخه شمېرل کېږي، چې خپلې سپارل شوې دندې او مسئولیتونه د نافذه لایحې او همدارنګه د ستري محکمې د رئیس او قاضي‌القضات محتــرم شیخ عبدالحکیم (حقاني) صاحب د مستقیمو هدایاتو او لارښوونو پر بنسټ، په منظم او اغېزمن ډول ترسره کوي.

دویمه پوښتنه: محترم مولوي فرید صاحب، د ستري محکمې عالي مقام د تحریراتو ریاست عمده او پلاني فعالیتونه څه دي؟

ځواب: لکه څنګه، چې تاسو ته ښه معلومه ده، د مقام د تحریراتو ریاست یوه تشکیلاتي اداره ده، چې عمده دندې یې په لاندې درېیو برخو وېشلې دي:

الف: د آرشیف آمریت د مکتوبونو او دوسیو د ارسال او مراسلاتو، د اسنادو د تسلیمۍ، ساتنې او خوندي کولو او همدارنګه د ستري محکمې اړوندو اسنادو د حفظ او ساتنې په برخه کې دندې ترسره کوي.

ب: د اسنادو او ارتباط آمریت د عالیقدر امیرالمؤمنین (حفظه‌الله تعالی) د احکامو او فرمانونو، د کابینې د مصوبو، مکتوبونو او وړاندیزونو، د محکمو او نورو ادارو د اســـتهداګانو او اړوندو اســـنادو په برخه کې خپلې دندې او مسئولیتونه ترسره کوي.

ج: د عارضیونو عمومي مدیریت د دعوا لرونکو (مدعي یا مدعی علیه) د عریضو د ترلاسه کولو، د مراجعینو د شکایتونو د څېړنې او هغه ته د رسېدنې په موخه د عریضو د مطالعې او تحلیل، د ستري محکمې عالي مقام ته د عریضو د وړاندې کولو، همدارنګه د اړینو لارښوونو د وړاندې کولو په برخه کې خپلې دندې ترسره کوي.

درېیمه پوښتنه: مولوي صاحب، که د اسلامي عدالت خپرونې لوستونکو ته دا واضح کړئ، چې د ستري محکمې د عالي مقام د تحریراتو ریاست د کومو موضوعاتو اړوند عرایض تسلیم او له عالي مقام سره شریکوي؟

ځواب: ستاسي د پوښتنې په ځواب کې باید ووایم، چې د تحریراتو ریاست هغه عرایض له عارضینو څخه تسلیموي، چې د حقوقي او جزائي موضوعاتو او دعوو په اړه وي او همدارنګه د عفوې او تخفیف اړوند عرایض هم اخلي، تر تحلیل او بررسۍ وروسته، چې کوم عرایض مناسب وبولي، د ستري محکمې له محترم رئیس او قاضي‌القضات صاحب سره شریکوي او په اړه یې هدایت اخلي.

څلورمه پوښتنه: هغه عرایض، چې د مقام د تحریراتو ریاست

يې تسليموي، بايد په کومو شرايطو برابرې وي؟
ځواب: د سترې محکمې عالي مقام د تحريراتو رياست ته دوه ډوله عرايض (د حقوقي موضوعاتو اړوند عرايض او د جزائي موضوعاتو اړوند عرايض) سپارل کېږي، چې د هر ډول عريضې اخيستلو لپاره خپل ځانګړي شرايط شته، چې دغه شرايط د (د عـرايضو د اخيستلو او طی مراحل کولو کړنلاره) په نوم يو طرزالعمل کې راټول کړي دي؛ ياده کړنلاره په لاندې ډول ده:
د عريضې عمومي شرايط:
۱. په عريضه کې د موضوع خلاصه ليکل لازمي دي.
۲. د عريضې د ورکړې پر مهال د عارض فزيکي حضور لازمي دی.
۳. په عريضه کې د عارض د ګوتې نښان او د اړيکې شمېره ضروري ده؛ تر څو د عريضې اړوند معلومات او يا دويم ځل د عريضې تسليمولو په موخه ورسره اړيکه ونيول شي.
٤. عارض بايد په عريضه کې خپلې غوښتنې په روښانه او واضح ډول وليکي.
٥. عرايضو ته د ښې او غوره رسېدنې په موخه، د عريضې د ثبت دقيق تاريخ اړين او لازمي دی او د عريضې تاريخ بايد قلم‌خور نه وي.
٦. په عريضه کې بايد د عريضه‌نويـس پوره شهـرت موجود وي.
۷. عريضه به د پورته شرايطو له بشپړولو وروسته د سترې محکمې مربوطه شعبې لخوا اخېستل کېږي.
د جزائي موضوعاتو (عفوې او تخفيف) عرايضو د اخيستلو او طی مراحل کولو جريان:
۱. عريضه ورکوونکی بايد د بندي نږدې اقارب (پلار، مور، ورور، خور، مېرمن، خاوند، کاکا) او يا شرعي وکيل وي.
۲. په عريضه کې دې د عارض مکمل شهرت، د محبوس مکمل شهرت، د قرابت وجه، ټول ورکړل شوی حبس، تېرشوی حبس او پاتې حبس وليکل شي.
۳. د محبوس د ابلاغ پارچې کاپي او يا د فيصلې کاپي به له عريضې سره ضميمه وي، د موجوديت په صورت کې د عارض د تذکرې، پاسپورټ او يا هم د معتبر هويت‌کارت کاپي دې هم له عريضې سره ضميمه وي.
٤. کومه عريضه، چې بندي يې د عفوې او تخفيف مستحق وبلل شي او د عارض قرابت له محبوس سره د تذکرې په واسطه نه معلومېږي، د مکملو معلوماتو لپاره دې مربوطه محمکې ته راجع شي.
٥. مربوطه محکمه دې د بندي د دوسيې او سوابقو له‌مخې د عارض او په عريضه کې ليکل شوي بندي په هکله بشپړ معلومات وکړي.
٦. که په دوسيه او يا سوابقو کې د عارض په هکله دقيق معلومات موجود نه وي، په عريضه کې د عارض د ليکل شوي نمبر له لارې دې عارض محکمې ته ور وغواړي.
۷. که د عارض د قرابت د تثبيت لپاره بندي ته اړتيا وي، محکمه به بندي له محبس څخه محکمې ته ور وغواړي.
۸. که د بندي اصلاح او روغتيايي معلوماتو ته اړتيا وي، له مربوطه محبس څخه به معلومات غواړي.
۹. مربوطه محبس به د بندي شخصيتي دوسيه (هغه دوسيه، چې د بندي سلوک، اصلاح، روغتيا او نور اړين معلومات په کې ليکل کېږي) مطابق محکمې ته معلومات ورکوي.
۱۰. ابتدائيه محکمه دې خپل معلوماتي ګزارش (د عارض قرابت، د بندي د جرم متکرروالی، حق العبدي او نور معلومات) د سترې محکمې له عالي مقام سره شريک کړي.
د حقوقي عـرايضو د اخيستلو او طی مراحل کولو جريان:
۱. په عريضه کې بايد د عارض او معروض عليه مکمل شهرت وليکل شي.
۲. عريضه بايد خپله عارض، چې دوسيه يې په جريان کې ده يا د وکالت د جواز نمبر په اساس د هغه د وکيل لخوا وړاندې شي.
۳. د عارض موضوع، چې په ابتدائيه محاکمو کې جريان ولري، سترې محکمې ته د مراجعې پر مهال بايد د مرافعه محکمې د اجراآتو کاپي ورسـره ضميمه وي؛ تر څو دا روښانه شي، چې عارض سترې محکمې ته د عرض کولو څخه مخکې مربوطه مرافعه محکمې ته مـراجعه کړې ده.
٤. د قبالې د مثنی د لاسته‌راوړلو په موخه عرايض نه اخېستل کېږي.
٥. د عرايضو عمومي مديريت مکلف دی، چې د عريضې د رسېدنې (وصول) تاريخ د عريضې په پاڼه کې وليکي.
٦. د عرايضو عمومي مديريت د عرايضو په برخه کې د ښه‌والي او څارنې په موخه بايد پورته ياد شوي ټکي او مطالب تر جدي

کنټرول لاندي ونیسي.

پنځمه پوښتنه: یوه موضوع، چې غواړو هېوادوالو ته یې په اړه معلومات او وضاحت ورکړئ، د عرایضو د تسلیمونکو ده، کوم کسان کولای شي د سترې محکمې عالي مقام په عنوان عرایض تاسو ته تسلیم کړي؟

ځواب: که څه هم د مخکې پوښتنې په ځواب کې ذکر شوې کرښلاره کې دا واضح شوې ده؛ خو په خلاصه ډول باید وایم، هغه اشخاص چې عریضه سترې محکمې ته سپاري، په حقوقي موضوعاتو کې که اصیل وي باید خپله اصالتًا حاضر وي او که وکیل وي باید وکیل یې حاضر وي؛ خو په جزائي عرایضو کې (چې د عفو او یا تخفیف اړوند وي) باید د بندي نږدې خپلوان، لکه: پلار، ورور، مېرمن یا خاوند وي او هغه هم وروسته له دې، چې د قرابت اړیکه یې تثبیت شي.

شپږمه پوښتنه: مولوي صاحب، د نورو وزارتونو او خپلواکو ادارو څخه سترې محکمې ته راجع کېدونکې مکتوبونو، استعلامونه او موضوعات هم د تحریراتو ریاست ته راجع کېږي، تاسو د یادو موضوعاتو په اړه څه اجراآت ترسره کوئ؟

ځواب: هو، په عرایضو سربېره، مکتوبونه، دوسیې، وړاندیزونه او استهداوې، لکه: د تجدید نظر غوښتنې، د صلاحیت تفویض، د محکمو تبدیلول، د وثایقو د صحت او سقم په اړه موضوعات د کال‌تمام راپورونو په اساس، او هدایت غوښتونکې مکتوبونه، لکه: د ملک له ټولو محاکمو استهداآت، د ریاست الوزراء له محترم مقام، د فرمانونو او احکامو د څارنې او تعقیب له عمومي ریاست، وزارتونو، امارتي او غیر امارتي شرکتونو، بانکونو او مرکزي ریاستونو څخه دغه ریاست ته رارسېږي.

یاد موضوعات د سترې محکمې د محترم مقام د هدایت له ترلاسه کولو وروسته اړوند مراجعو ته د بعدي اجراآتو په موخه استول کېږي.

اوومه پوښتنه: د هېوادوالو مشکلات او غوښتنې، چې د عرایضو په بڼه د تحریراتو ریاست له طریقه له عالي مقام او اړوند ریاستونو سره شریک کېږي، تاسو په دې برخه کې خلکو ته څه آسانتیاوې برابرې کړې دي؟

ځواب: د عارضینو لپاره د برابرو شویو آسانتیاوو په اړه باید وویل شي، چې په لومړي ګام کې عرایض د (لاربښود) مطابق اخېستل کېږي، یاد لاربښود د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو محترم ریاست له‌خوا د یوې لوحې په بڼه ترتیب، ډیزاین، چاپ او د عرایضو په مدیریت کې نصب شوی دی.

همدارنګه، یاد لاربښود د سترې محکمې په شاوخوا کې ټولو عریضه لیکونکو ته هم ورکړل شوی، تر څو د هغه مطابق عمل وکړي او عارضین له سرګردانۍ او ستونزو سره مخ نشي.

کله، چې د عارض عریضه اجرا او خلاصه شي، د بیا سپارلو په موخه له محترم عارض سره د ټلیفون له لارې اړیکه نیول کېږي او خبر ورکول کېږي، چې عریضه یې خلاصه ده او د تسلیمۍ لپاره دې مراجعه وکړي.

همدارنګه، د عارضینو د عریضو د خوندیتوب او د جعل او تزویر د مخنیوي په موخه د عارضینو عریضې د دې ریاست د برېښنالیک (ایمیل) له لارې اړوند محاکمو ته هم استول کېږي.

په دې سربېره، د عارضینو عریضې په اړوند کتاب کې ثبت کېږي او په ډېټابېس کی هم ثبت او خوندي کېږي.

دغه راز، کوم عارضین، چې مشکل ولري په نوبت‌وار توګه ریاست ته راغوښتل کېږي او له نږدې څخه یې مشکل اورېدل کېږي.

اتمه پوښتنه: که مهرباني وکړئ، دا معلومات راکړئ، چې کله عارض خپله عریضه اړوندې شعبې ته وسپاري، د عریضې د اجرا او بشپړېدو پروسه په څو کاري ورځو کې ترسره او عریضه بېرته عارض ته سپارل کېږي؟

ځواب: ستاسو د پوښتنې په ځواب کې باید وویل شي، چې کله عارض خپله عریضه د عرایضو دفتر ته وسپاري، هلته د وارده شمېرې او نېټې په درج کولو سره ثبتېږي، دویمه ورځ یې تحلیل او ارزونه ترسره کېږي او په دریېمه ورځ د سترې محکمې له محترم عالي مقام څخه پرې حکم او لاسلیک اخېستل کېږي، په عادي حالت کې، عریضه د دریو کاري ورځو په موده کې د هغې ورځې په شمول، چې عریضه یې د سترې محکمې مقام ته سپارلې، د حکم له صادرېدو او بشپړېدو وروسته بېرته د عارض په واک کې ورکول کېږي.

گزارش اجراآت قضائی ستره محکمه
طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق

بخش اول

فعالیت‌های قضائی

قسمت اول:

گزارش از اجراآت قضائی طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق دیوان‌های (۱۰) گانۀ تمیز ستره محکمه:

دیوان‌های (۱۰) گانۀ ستره محکمه در مرحلۀ تمیز (۵) دیوان آن در مرکز تحت اثر ریاست عالی تمیز زون مرکز و (۵) دیوان زون جنوب غرب (کندهار) تحت اثر معاونیت قضائی زون کندهار فعالیت می‌نمایند که طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هجری قمری جمعاً به تعداد (٦۲۹۸) قضیه تحت کار دیوان‌های متذکره بوده، از جمله (۱۰۳٦) قضیۀ جزائی، (۳۰۳۳) قضیۀ مدنی، (٦٦۰) قضیۀ تجارتی، (۲۲۰) قضیۀ منسوبین نظامی، (۲۸۰) قضیۀ دیوان امنیت عامه و (۱۰٦۹) قضیه مربوط مفتیان می باشد که جزئیات آن در ذیل ارائیه می‌گردد:

الف - گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های (۵) گانۀ ریاست عالی تمیز زون مرکز:

۱- گزارش اجراآت قضائی دیوان جزای تمیز زون مرکز:

دیوان جزای تمیز زون مرکز طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۵۱۸) قضیه داشته که از جمله (۷۷) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (٤٤) قضیه تائید، (۵۸) قضیه نقض ، (٦) قضیه رد تمیز طلبی، (۹) قضیه قرار قطعیت، (۱) قضیه فیصله و (۵۱۸) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجراآت قضائی دیوان امنیت عامۀ تمیز زون مرکز:

در دیوان امنیت عامۀ تمیز زون مرکز طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۱۵) قضیه موجود بوده که از جمله(۱٤) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۸) قضیه تائید، (۲۵) قضیه نقض، (۲) قضیه رد تمیز طلبی، (۳) قضیه قرار بطلان، (۳) قضیه قرار قطعیت، (۱) قضیه قرار های متفرقه و (۵۹) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجراآت قضائی دیوان جرایم منسوبین نظامی تمیز زون مرکز:

دیوان منسوبین نظامی تمیز زون مرکز طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (٦۲) قضیه داشته که از جمله(۱۸) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۱٤) قضیه تائید، (۱۲) قضیه و (۱۸) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

٤- گزارش اجراآت قضائی دیوان مدنی تمیز زون مرکز:

دیوان مدنی تمیز زون مرکز طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۷۸۸) قضیه داشته که از جمله(۳۲۷) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۱۱٦) قضیه تائید، (۳۵۷) قضیه نقض، (۳٤) قضیه قرار بطلان، (۱۱۰) قضیه قرار قطعیت، (۱۸) قضیه قرار های متفرقه و (۸۲٦) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجراآت قضائی دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز زون مرکز:

دیوان تجارتی تمیز زون مرکز طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (٤۵۵) قضیه داشته که از جمله (۲۳) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۳۲) قضیه تائید، (٦۷) قضیه نقض، (۲۹) قضیه رد تمیز طلبی، (۳۱) قضیه قرار بطلان، (۱) قضیه فیصله و (۲۷۲) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

٦- گزارش اجراآت قضائی مفتیان ریاست عالی تمیز مرکز:

دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۷۷۹) قضیه داشته که از جمله (۱۰٤) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۱۳۹) قضیه تائید شده، (۳۱۸) قضیه نقض شده و (۲۱۸) قضیۀ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

ب – گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های (۵) گانۀ معاونیت

قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

۱- گزارش اجراآت قضائی دیوان جزاء تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

در دیوان جزاء تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۵۱۸) قضیه موجود بوده که از جمله(۱۲) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۷) قضیه قرار تائید،(۲٦) قضیه نقض، (۲) قرار قطعیت و (٤۷۱) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجراآت قضائی دیوان امنیت عامهٔ تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان امنیت عامهٔ تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱٦۵) قضیه داشته که از جمله (۵۰) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۱۸) قضیه نقض شده، به (۷) قضیه تائید شده، (۲۱) قضیه قرار قطعیت و (٦۹) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجراآت قضائی دیوان جرایم منسوبین نظامی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان منسوبین نظامی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۵۸) قضیه داشته که از جمله (۵۰) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۲٦) قضیه تائید شده ، (٤٤) قضیهٔنقض شده، (۱۸) قضیه قرار قطعیت و (۲۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

٤- گزارش اجراآت قضائی دیوان مدنی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان رسیدگی به قضایای مدنی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۲٤۵) قضیه داشته که از جمله (۱۳) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (٦۰) قضیه تائید شده، (۵۷) قضیه نقض شده، (۸) قضیه قرار متفرقه و (۱۱۰۷) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجراآت قضائی دیوان تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۲۰۵) قضیه داشته که از جمله (۱۸) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۲٤) قضیه تائید شده، (۳۹) قضیه نقض شده، (٤) قضیه قرار قطعیت و (۱۲۰) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

٦- گزارش اجراآت قضائی مفتیان تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۲۹۰) قضیه داشته که از جمله (۱۲) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده (۳) قضیه تائید شده، (۱۹) قضیه نقض شده، (۲۵٦) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

قسمت دوم:

گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایات کشور:

به اساس راپورهای واصلهٔ دیوان‌های محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت کشور طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۸۷۸٦) قضیه داشته‌است؛ از جمله (۳٦۲٦) قضیهٔ جزائی، (۱۲۰٦۲) قضیهٔ مدنی، (۱٦۱۳) قضیهٔ تجارتی، (٤۲۸) قضیهٔ منسوبین نظامی و (۱۰۵۷) قضیهٔ امنیت عامه(۱٦۱۳) قضیه دیوان های تجارتی محاکم مرافعه شش ولایت درجه اول که جزئیات آن در ذیل ارائیه میگردد:

۱- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های جزاء محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت:

دیوان‌های جزاء محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت طی ربع چهارم

سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۳٦۲٦) قضیه داشته که از جمله (٤٦۳) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به(۲۳(قضیه ترک خصومت (۱٦) قضیه قرار عدم صلاحیت، (۱۰٦۸) قضیهٔ قرار های مختلف، (۱۸۸) قضیه فیصله شده، (۱۸٦۸) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های امنیت عامهٔ محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت:

دیوان‌های امنیت عامهٔ محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۰۵۷) قضیه داشته که از جمله (۱۹۸) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۵) قضیه ترک خصومت ، (۸) قضیه قرار عدم صلاحیت (۳٦۸) قضیهٔ قرار های مختلف، (۱۱۸) قضیه فیصله شده و (۳٦۰) دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های منسوبین نظامی محاکم مرافعهٔ (٦) ولایت درجه اول:

دیوان‌های منسوبین نظامی محاکم مرافعه طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (٤۲۸) قضیه داشته که از جمله (۷۰) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده ، (۲) قرار ترک خصومت (۱)قضیه قرار عدم صلاحیت (۸۹) قضیهٔ قرار های مختلف، (٤۳) قضیه فیصله شده و (۲۲۳) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های مدنی محاکم مرافعهٔ (۳٤) ولایت:

در دیوان‌های رسیدگی به قضایای مدنی محاکم مرافعه طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۲۰٦۲) قضیه وارد شده که از جمله (۱٤۵۳) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۱۲٤) قضیه ترک خصومت ، (۵۵) قضیه قرار عدم صلاحیت (۲۰۳۰) قضیهٔ قرار های مختلف، (۳٦۵) قضیه فیصله شده و (۸۰۳۵) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

٤- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های تجارتی محاکم مرافعهٔ (٦) ولایت درجهٔ اول:

دیوان‌های رسیدگی به قضایای تجارتی محاکم مرافعه طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱٦۱۳) قضیه داشته که از جمله (۱۰۲) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۷) قضیه ترک خصومت ، (۱۱) قضیه قرار عدم صلاحیت (۳۳٤) قضیهٔ قرار های مختلف، (٤٦) قضیه فیصله شده و (۱۱۱۳) قضیهٔ دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

قسمت سوم:

گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های محاکم ابتدائیهٔ شهری و محاکم ابتدائیهٔ ولسوالی‌های (۳٤) ولایت:

به اساس راپورهای واصلهٔ دیوان‌های محاکم ابتدائیهٔ شهری و محاکم ابتدائیهٔ ولسوالی‌های (۳٤) ولایت کشور، طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۳۳۹٦٦) قضیه داشته‌است؛ از جمله (۲۵۷۹۸) قضیهٔ جزائی، (۷۰۵٦۱) قضیهٔ مدنی، (۱۱۹۷۷) قضیهٔ تجارتی، (۵٦۵۳) قضیهٔ منسوبین نظامی (۲۱۷۹) قضیهٔ ترافیکی (۱۰۱۵۹) قضیهٔ امنیت عامه(۱۹۱۱) قضیه محکمه ابتدائیه اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل، (۱۸۸) قضیه محکمه اختصاصی جلوگیری از غصب املاک دولتی ولایات کابل، بلخ، کندهار و هرات (۳۰٦۲) قضیه محکمه اختصاصی تقاعد،(۲٤۷۸) قضیه محکمه اختصاصی رسیده گی به قضایای باقی مانده دور جمهوریت می‌باشد که جزئیات آن در ذیل ارائیه میگردد:

۱- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های جزاء محاکم ابتدائیهٔ شهری و قضایای جزائی محاکم ابتدائیهٔ ولسوالی‌های (۳٤) ولایت:

دیوان‌های جزاء محاکم ابتدائیهٔ شهری و بخش جزائی محاکم ابتدائیهٔ ولسوالی‌های (۳٤) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۲۵۷۹۸) قضیه داشته که از جمله (۷۰۱) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۲۲۰۸) قضیه

ترک خصومت ،(۱۵۷) قضیه عدم صلاحیت،(۵۱۰۱) قضیه قرار های مختلف، (۸۳۶۳) قضیه فیصله شده و (۹۲۶۸) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های امنیت عامهٔ محاکم ابتدائیهٔ شهری (۳٤) ولایت:

در دیوان‌های امنیت عامهٔ محاکم ابتدائیهٔ شهری (۳٤) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۰۱۵۹) قضیه موجود بوده که از جمله (٤٥۱) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۳۷۹) قضیه ترک خصومت، (۱٤۲) قضیه عدم صلاحیت،(۱۹٤۳) قضیه قرار های مختلف، (۳۰۳۸) قضیه فیصله شده و (٤۲۰٦) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجراآت قضائی محاکم ابتدائیهٔ منسوبین نظامی (۸) زون کشور:

محاکم ابتدائیهٔ منسوبین نظامی (۸) ولایات زون کشور طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۵٦۵۳) قضیه داشته که از جمله (۱٦۸) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۳۸٦) قضیه ترک خصومت، (۳۹) قضیه عدم صلاحیت،(۱۱۱۵) قضیه قرار های مختلف، (۱۲٦۷) قضیه فیصله شده و (۲٦۷۸) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های ترافیکی محاکم ابتدائیهٔ شهری (۳۰) ولایت:

دیوان‌های ترافیکی محاکم ابتدائیهٔ شهری (۳٤) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۲۱۷۹) قضیه داشته که از جمله (۲۲) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۱۸٦) قضیه ترک خصومت،(۳) قضیه عدم صلاحیت،(۲۸۵) قضیه قرار های مختلف، (٦۰۵) قضیه فیصله شده و (۱۰۷۸) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

٤- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های مدنی محاکم ابتدائیهٔ شهری و قضایای حقوقی محاکم ابتدائیهٔ ولسوالی‌های (۳٤) ولایت:

در دیوان‌های مدنی محاکم ابتدائیهٔ شهری و بخش حقوقی محاکم ابتدائیه ولسوالی‌های (۳٤) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۷۰۵٦۱) قضیه موجود بوده که از جمله (۳۰٦٤) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۱۰۳۷٤) قضیه ترک خصومت، (۹۵۱) قضیه عدم صلاحیت،(٦۰٤۱) قضیه قرار های مختلف، (٦٤٤۵) قضیه فیصله شده و (٤۳٦۸٦) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجراآت قضائی دیوان‌های ابتدائیهٔ تجارتی محاکم شهری (٦) ولایت درجهٔ اول و (۱) ولایت درجه دوم :

در دیوان‌های ابتدائیهٔ تجارتی محاکم شهری (٦) ولایت طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۱۹۷۷) قضیه موجود بوده که از جمله (۵۷۲) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، به (۱۹۱۸) قضیه ترک خصومت، (۱۳۰) قضیه عدم صلاحیت،(۵۲٤) قضیه قرار های مختلف، (۱۱۷۷) قضیه فیصله شده و (۷٦۵٦) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

٦- محکمهٔ ابتدائیهٔ اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل:

در محکمهٔ ابتدائیهٔ اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل طی ربع چهارم سال ۱٤٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۹۱۱) قضیه موجود بوده که از جمله (۲٤۵) قضیه ذریعهٔ مکتوب مسترد شده، (۲) قضیه قرار های مختلف، (۱٤٤۱) قضیه فیصله شده و (۲۲۳) قضیهٔ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۷- محکمهٔ ابتدائیهٔ اختصاصی جلوگیری از غصب املاک دولتی ولایات:

در محکمهٔ ابتدائیهٔ اختصاصی جلوگیری از غصب املاک دولتی ولایات کابل، بلخ، کندهار و هرات طی ربع چهارم سال

۱۴٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۱۸۸) قضیه موجود بوده که از جمله (۲۲) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (٦) قضیه ترک خصومت،(۸) قضیه قرار عدم صلاحیت (۱۲) قضیه قرار های مختلف، (١٤) قضیه فیصله شده و (۱۲٦) قضیۀ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۸- محکمۀ ابتدائیۀ اختصاصی تقاعد:

در محکمۀ ابتدائیۀ اختصاصی تقاعد طی ربع چهارم سال ۱۴٤۷ هـ ق جمعاً به تعداد (۳۰٦۲) قضیه موجود بوده که از جمله (۱٦۸۱) قضیه فیصله شده و (۱۳۸۱) قضیۀ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۹- گزارش اجراآت محکمه اختصاصی مقیم ولایات (رسیده گی به دوسیه جات باقی مانده از دوره جمهوریت):

در محکمه اختصاصی طی ربع چهارم سال ١٤٤٧ هـ ق جمعاً به تعداد(۲٤۷۸) قضیه مواصلت نموده است که از جمله (١٤٤) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده ،(۳۰) قضیه قرارترک خصومت، (٥٦) قضیه قرار عدم صلاحیت،(۲۹۹) قضیه قرار های مختلف (٤۹) قضیه فیصله شده و (۱۹۰۰) قضیۀ دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

قسمت چهارم

تعداد وثایق اجراء شده

تعداد و انواع وثایق اجراء شده در آمریت های وثایق، دیوان های مدنی، تجارتی و محاکم ابتدائیه ولسوالی های ولایات کشور طی ربع چهارم سال ١٤٤٧

شماره	نوع وثیقه	تعداد وثایق
۱	قباله قطعی	۱۵۳۷
۲	نکاح خط	۷۸۳۲
۳	طلاق خط	۲۷۱
۴	حجت دین	۱۸
۵	اقرار خط	۱۹۱۴
٦	اصلاح خط	۱۴۸
۷	قباله دولتی	۲۷۳
۸	رضایت خط	۲٦
۹	انصراف خط	۲۲
۱۰	وکالت بالشهود	۲۸۰۴
۱۱	وکالت بالاقرار	۱۰۱۷۰
۱۲	تصحیح اسم	٦۹۸
۱۳	تقسیم خط	۲۳
۱۴	تملیک خط	۴۵
۱۵	ضمانت خط	۵۲٦
۱٦	تغیر اسم	۴۹۵
۱۷	ابراء خط	۱۹۴
۱۸	وصیت خط	۱٦۵
۱۹	ولایت خط	۱۴
۲۰	صلح خط	۱۹
۲۱	حصر وراثت	۵۴۲۰
۲۲	قیم خط	۹۱
۲۳	لغوه تذکره	۱۷۹
۲۴	ضمانت خط قرار داد	۱۰۷
۲۵	عزل خط	۳۲
۲٦	وصایت خط	۱۸۸٦
۲۷	زوجیت خط	۱۳۴٦
۲۸	مثنی خط	۲۷۴
۲۹	خلع خط	۲۱
۳۰	مجرد خط	۸۴
۳۱	قرابت خط	۱۰۲
۳۲	تجویز قضائی	۱۲
	مجموع	۳٦۷۴۸

قسمت پنجم: تعداد قضایای موجود و وثایق اجراء شده

جدول توحیدی تعداد قضایای جزائی و حقوقی در مرحله ابتدائیه ، مرافعه و وثایق اجراء شده در هر ولایت کشور با در نظر داشت پرکار و کم کار بودن محاکم طی ربع چهارم سال ١٤٤٧هـ.ق.

شماره	ولایت	مجموع قضایا	قضایای رسیده گی شده					مجموع قضایای رسیده گی شده	قضایای باقی مانده	وثایق اجراء شده
			مسترد مکتوب	قرار ترک خصومت	قرار عدم صلاحیت	قرار های مختلف	فیصله شده			
١	کابل	٣١٤٨٠	١٣٤٣	١٠٦٢	٢٣٥	٢٣٥٥	٦٩٢٢	١١٩١٧	١٩٥٦٣	٦١٧٩
٢	هرات	١٢٧٥٤	٤٥١	١٥١٢	٧٤	١٤٢٦	١٥٥٧	٥٠٢٠	٧٧٣٤	٣٤٥٩
٣	تخار	٩٤٤٣	٢٧٤	١٠٨٤	٧٤	٤٦٨	٩١٨	٢٨١٨	٦٦٢٥	١١١٥
٤	بلخ	٨٧٣٤	١٤١٥	٨٩٥	٢٣٠	٧٢٨	٩٧٨	٤٢٤٦	٤٤٨٨	٣٢٩٠
٥	کندز	٧٩٨٣	٢٤٦	٩٤٦	٩٦	٥٠١	٧٦٣	٢٥٥٢	٥٤٣١	١١٥٦
٦	ننگرهار	٦٧٦١	٢١٩	٤٤٠	١٢٤	٣١٥	١٢٤٦	٢٣٤٤	٤٤١٧	١١٠٩
٧	کندهار	٥٨٨٣	٤٢٦	٢٧٨	٤٢	١١٩٧	١٠٧٢	٣٠١٥	٢٨٦٨	١١٦٨
٨	بغلان	٥٨٤١	٣١١	٩٣٤	٨٢	٨٦٥	٥٠٧	٢٦٩٩	٣١٤٢	١٢٠٩
٩	فاریاب	٥٦٤٨	٧٠	٥٥١	٢٢	١٠٨٤	٩٤٧	٢٦٧٤	٢٩٧٤	١٠٨٨
١٠	هلمند	٤٨٩٣	٣٤٢	٧٤٢	٤٩	٥٧٢	٤٨١	٢١٨٦	٢٧٠٧	٩٣٤
١١	بدخشان	٤١٧٤	١١٥	٦٧٢	٤١	٧١٢	٧٥٠	٢٢٩٠	١٨٨٤	١٨٦٣
١٢	غزنی	٤١٤٣	٢٧٥	٥٩٨	٢٦	٣٦٧	٦٦٠	١٩٢٦	٢٢١٧	١١١١
١٣	غور	٣٩٧١	٢١٧	٥٣٣	٢٧	٦٤١	٦٤٤	١٨٨٢	٢٠٨٩	٨٢١
١٤	بادغیس	٣١٠٩	١٧١	٤٣٤	٢	١٢٩٩	٣٩٠	٢٢٩٦	٨١٣	٥٨٥
١٥	خوست	٢٨٣٢	١٢٠	٢٤٢	٣٢	٤٩٩	٥٧١	١٤٦٤	١٣٦٨	١٢١٧
١٦	پروان	٢٦٩٥	٢٥٨	٢٢٩	١٤	٤٥٠	٤٢٧	١٣٧٨	١٣١٧	١٠٠٥
١٧	فراه	٢٥٤٤	٧٤	٤٩٤	١٤	٥٦٠	٤٧٩	١٦٢١	٩٢٣	١١٣٦
١٨	پکتیا	٢٥٤١	٩٧	٢٠٧	٣٤	٤٠٤	٦٤١	١٣٨٣	١١٥٨	٤٨٥
١٩	سمنگان	٢٤٥٨	١١٣	٣٣٩	٢٢	٥٧٨	٣٢٢	١٣٧٤	١٠٨٤	٥٥٦
٢٠	جوزجان	٢٤٠٦	٩٧	٢٩٣	١٩	٢١٧	٦٤٢	١٢٦٨	١١٣٨	٦٨٠
٢١	زابل	٢٣٠٢	١١٥	١٠٩	١٢٨	٣٠٠	٢٥٤	٩٠٦	١٣٩٦	٤٣٤
٢٢	نیمروز	٢٠٩٤	٧٥	٦١٨	٨	٢١٥	٥٧٩	١٤٩٥	٥٩٩	٥٧٦
٢٣	بامیان	٢٠٣٦	٦٠	٩٨	٢٤	٥٢٨	٣٠٩	١٠١٩	١٠١٧	٤٤٧
٢٤	کاپیسا	١٨٦٥	٦٤	٦٢	١٦	٥٠٩	٢٧٠	٩٤٠	٩٢٥	٤٧٤
٢٥	لغمان	١٨٥٨	١٦	٥٤٨	١	٥٧٢	٣١٠	١٤٤٧	٤١١	٣٦٦
٢٦	کنرها	١٨٢٣	١٠٦	٢٩١	٦	٢٣٧	٣٨٣	١٠٢٣	٨٠٠	٤٢٦
٢٧	ارزگان	١٨٢١	١٢٦	٢٦٥	٦	١٥٤	٣٢٩	٨٨٠	٩٤١	٥٧٦
٢٨	پکتیکا	١٧٩٣	٧٣	١٥٧	٢٣	٢٣٩	٤٥٨	٩٥٠	٨٤٣	٧٤٧
٢٩	لوگر	١٧٨٧	١٢٧	٢٣٤	٧	٢٣٩	٢٥٩	٨٦٦	٩٢١	٤٦٥

۳۰	سرپل	۱۶۰۸	۱۰۸	۲۲۵	۶۹	۳۴۶	۲۵۷	۱۰۰۵	۶۰۳	۶۸۶
۳۱	وردک	۱۲۸۱	۶۳	۱۷۲	۱۲	۲۵۱	۱۹۴	۶۹۲	۵۸۹	۳۶۳
۳۲	دایکندی	۱۱۶۰	۶۱	۲۳۰	۰	۲۶۴	۱۳۰	۶۸۵	۴۷۵	۴۷۳
۳۳	نورستان	۶۸۰	۵	۱۲۴	۸	۶۶	۱۴۷	۳۵۰	۳۳۰	۱۶۱
۳۴	پنجشیر	۳۵۱	۴۲	۳۰	۱۰	۵۴	۴۴	۱۸۰	۱۷۱	۲۱۴
مجموع کل		۱۵۲۷۵۲	۷۶۷۵	۱۵۶۴۸	۱۵۷۷	۱۹۲۱۲	۲۴۸۴۰	۶۸۹۵۲	۸۳۸۰۰	۳۶۵۷۴

قسمت ششم

اجراآت کاری ریاست عمومی حقوق

جدول توحیدی گزارش اجراآت کاری ریاست عمومی حقوق و واحد های ولایتی طی ربع (چهارم) سال (۱۴۴۷) هـ.ق.

شماره	مرکز / ولایات	عرایض باقی مانده از ربع گذشته: مدنی	عرایض باقی مانده از ربع گذشته: تاسیسی	عرایض باقی مانده از ربع گذشته: تجارتی	عرایض وارده جدید: مدنی	عرایض وارده جدید: تاسیسی	عرایض وارده جدید: تجارتی	مجموع عرایض	عرایض بررسی شده: راجع شده به سایر ادارات	عرایض بررسی شده: اصلاح و ابراء	عرایض بررسی شده: حفظ شده	عرایض بررسی شده: محول شده به محکمه	عرایض تحت کار	دوسیه جات باقی مانده از ربع گذشته: مدنی	دوسیه جات باقی مانده از ربع گذشته: تجارتی	دوسیه جات وارده جدید: مدنی	دوسیه جات وارده جدید: تجارتی	مجموع دوسیه جات	اجراآت صورت گرفته در قبال دوسیه جات: راجع شده به سایر ادارات	اجراآت صورت گرفته در قبال دوسیه جات: حفظ شده	اجراآت صورت گرفته در قبال دوسیه جات: محول شده به محکمه	اجراآت صورت گرفته در قبال دوسیه جات: تعمیل شده	دوسیه های تحت کار
۱	کابل	۳۱۵	۳۸	۱۱۶	۳۴۴۲	۶۹۸	۴۵۵۹	۹۱۶۸	۳۵۷	۴۰۶	۴۳۳۰	۱۶۰۷	۴۴۷۸	۱۳۱	۷۴	۱۰۷۴	۱۱۷۵	۴۴۵۴	۳۴۳	۱۱۳۹	۳۰۷	۱۴۶	۵۳۹
۲	ارزگان	۱۶۴	۵	۳۱	۸۱۳	۳۳	۱۴۳	۱۱۵۹	۳	۴۶۹	۲۵۷	۳۴۷	۴۸۳	۱۱۳	۱۵	۱۲۸	۱۸	۳۷۳	۳	۰	۴	۸۸	۱۷۹
۳	بامیان	۳۵	۱	۴۱	۷۶۷	۱۹	۴۴۴	۱۳۰۵	۱۸	۱۸۴	۵۷۳	۳۵۱	۳۷۱	۱۸	۷۸	۱۷۰	۱۳۰	۳۱۶	۰	۱۷۰	۴۳	۶۳	۱۳۰
۴	بادغیس	۱۰۵	۷	۷۵	۰	۱۴۸	۱۱۶۴	۱۴۹۷	۳۴	۷۶۸	۱۳۳	۴۴۸	۱۳۴	۴۵	۰	۴۱۵	۱۱۵	۵۷۵	۰	۴۰۳	۳۰	۱۵۳	۰
۵	بدخشان	۲۵۸	۷	۵۳	۱۱۷۰	۳۷۷	۷۰۴	۳۴۶۹	۱۷	۷۹۷	۱۰۳۵	۶۵۱	۷۷۹	۷۴	۴	۶۶۶	۱۳۸	۸۸۳	۷۳	۵۴۴	۶۴	۱۱۳	۸۹
۶	بغلان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۷	بلخ	۵۵۰	۱۹۰	۴۴۹	۱۸۳۴	۱۳۹	۱۱۱۱	۴۲۶۳	۹۵	۴۶۰	۱۱۵۵	۱۰۱۳	۱۵۴۰	۱۹۳	۱۲۰	۸۴۱	۶۰۸	۱۷۶۴	۴۵	۸۳۷	۱۹۹	۵۵	۶۲۶
۸	پروان	۰	۰	۰	۱۱۳	۲۴	۱۰۵	۲۴۲	۰	۵۵	۱	۱۹	۱۶۷	۰	۰	۳۹	۲۵	۶۴	۳	۳۴	۱	۹	۴۰
۹	پکتیا	۲۵۳	۰	۵	۱۰۸۴	۳۹	۱۱۸	۱۵۸۹	۱۶	۳۸۰	۴۸۳	۳۵۶	۴۵۴	۴۲۱	۱۰	۳۸۹	۱۰	۸۳۰	۳۹	۱۹۴	۵۹	۷۴	۴۷۸
۱۰	پکتیکا	۵۶	۴	۴۶	۴۰۱	۴۳	۳۳۴	۸۸۴	۳۱	۳۹۰	۱۸۰	۱۳۲	۱۷۱	۱۳	۱۵۱	۴۳	۷۱	۲۷۸	۴	۳	۱۳	۶۷	۲۱۱
۱۱	پنجشیر	۳۵	۱	۰	۲۷۲	۳	۳	۳۱۴	۷	۷۶	۸۷	۴۴	۱۰۴	۴۴	۰	۹۴	۰	۱۳۸	۸	۳۶	۳۴	۲۴	۴۶
۱۲	تخار	۳	۰	۱	۲۴۷۵	۱۶۱	۱۰۰۴	۳۶۴۴	۴۵	۶۵۴	۱۴۳۱	۶۲۷	۸۸۷	۰	۰	۸۱۳	۲۱۲	۱۰۲۵	۲۵	۷۵۰	۱۰۳	۱۱۹	۲۸
۱۳	جوزجان	۳۴	۷	۴۰	۷۰۲	۶۳	۵۷۲	۱۴۱۸	۴۹	۳۰۰	۶۰۲	۲۹۳	۱۷۴	۴	۶	۱۱۷	۱۷۱	۲۹۸	۱۵	۳۴	۱۰۲	۷۴	۸۳
۱۴	خوست	۴	۰	۵	۵۴۰	۲۶	۱۰۲	۶۷۷	۱۱	۱۶۳	۸۴	۱۸۱	۲۲۸	۱۳۳	۰	۲۰۴	۰	۳۳۷	۰	۹	۶۹	۴۸	۳۱۱
۱۵	دایکندی	۱۳۹	۱۲	۳۲	۱۰۴۵	۵۷	۱۹۶	۱۴۷۱	۸	۲۷۲	۵۴۴	۴۳۱	۲۱۶	۰	۰	۱۲۰	۷	۱۲۷	۰	۱۰۷	۷	۱۳	۰
۱۶	زابل	۱۶	۰	۱	۵۳۰	۴۶	۲۶۶	۸۵۹	۹	۳۲۲	۸۸	۱۵۶	۲۸۴	۱	۴	۲۰	۳۱	۵۶	۰	۰	۵	۴۷	۴
۱۷	سرپل	۱۲۷	۰	۰	۱۲۳۱	۱۷۶	۲۱۰	۱۷۴۴	۳۰	۴۱۷	۵۱۲	۳۷۰	۲۵۵	۰	۰	۱۲۳	۲۶	۱۵۹	۳	۴۲	۲۳	۳۹	۶۳
۱۸	سمنگان	۲۸۹	۷	۲۵	۱۲۷۰	۳۴	۹۲	۱۷۱۷	۸	۳۲۸	۷۴۲	۳۱۰	۳۴۹	۵۱	۰	۳۶۶	۲۶	۴۴۳	۱۵	۲۴۵	۲۷	۱۱۷	۳۹
۱۹	غزنی	۱۵۸	۲	۲۰۳	۱۲۷۸	۲۰	۱۳۹۷	۳۰۶۸	۴۱	۵۴۲	۱۳۴۶	۴۸۷	۶۵۲	۱۰۳	۲۵	۱۴۷	۱۹۲	۴۶۶	۱۶	۶۹	۲۳	۱۵۸	۲۰۰
۲۰	غور	۱۵۵	۱	۹۳	۱۴۹۲	۹۲	۲۸۸	۲۲۲۱	۱۹	۴۶۵	۲۸۳	۵۳۵	۸۱۹	۲	۰	۲۱۷	۲۱	۲۴۰	۴	۱۵۵	۹	۳۷	۳۵
۲۱	فراه	۰	۰	۰	۳۴۹	۷۶	۲۹۰۱	۳۳۲۶	۰	۵۸۰	۱۰۳۳	۷۰۸	۱۰۱۶	۷	۴۸	۱۹	۴۳	۱۱۷	۰	۰	۰	۷۸	۳۹
۲۲	فاریاب	۴۸۹	۴۱	۴۱۷	۱۳۳۸	۸۸	۱۷۷۹	۴۱۵۲	۶۶	۵۱۸	۱۷۴۱	۹۵۰	۷۱۷	۷۲۳	۳۰	۸۹	۶۹	۹۱۱	۳۱	۱۳	۱۵	۱۱۰	۷۴۲
۲۳	کاپیسا	۱۴۵	۰	۱۶۵	۸۰۶	۳۷	۷۹۴	۱۹۴۷	۳۳	۴۱۵	۷۳۷	۴۲۶	۵۴۷	۳۳	۳۱	۱۶۷	۷۰	۲۸۰	۸	۶۴	۱۰	۱۴۰	۵۸
۲۴	کندهار	۰	۰	۰	۱۳۵۳	۲۰۲	۳۴۰۶	۴۹۶۱	۳۱	۸۰۴	۱۰۰۱	۱۳۵۳	۱۸۸۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲۵	کندز	۸۴	۱۴	۱۰۰	۱۱۴۹	۷۶	۹۵۳	۲۳۷۴	۳۹	۴۱۰	۸۷۸	۶۵۳	۳۱۴	۶۴	۶۴	۴۷۲	۱۵۸	۵۵۸	۳۷	۱۰۶	۴۶	۸۸	۳۹۱
۲۶	کنرها	۱۷۹	۲	۶۷	۴۴۶۳	۵۰	۱۱۶۴	۵۹۲۵	۱۴۶	۲۱۵۵	۲۵۳۳	۵۸۳	۵۲۸	۳۴	۰	۸۱۱	۸۳	۹۲۸	۱۱۰	۳۶۳	۹۸	۲۴۴	۱۱۵
۲۷	لغمان	۲۴۳	۲	۰	۹۲۴	۳۲	۰	۱۲۰۱	۲	۱۶۶	۵۸۸	۱۴۷	۲۹۸	۱۳	۰	۲۰۳	۰	۲۱۶	۱۷	۴۰	۲۱	۷۷	۶۱
۲۸	لوگر	۸۵	۸	۵۹	۴۲۰	۴۸	۶۱۰	۱۲۳۰	۸	۲۶۷	۲۷۲	۷۷۲	۵۱۱	۱۷	۸۹	۸۹	۱۱۰	۳۰۵	۱۸	۸۸	۱۲	۹۴	۹۳
۲۹	وردک	۷۶	۲	۱۵	۱۰۳۷	۱۴	۱۲۷	۱۲۷۱	۳۱	۲۹۷	۴۱۸	۲۲۲	۲۱۳	۲۲	۲	۱۵۵	۱۱	۱۹۱	۱۷	۲۷	۲۷	۶۳	۵۷
۳۰	ننگرهار	۰	۰	۰	۱۳۵۰	۱۰۹	۲۱۸۰	۳۶۳۹	۳۸	۵۲۳	۱۱۰۹	۶۶۳	۱۵۲۶	۶	۷	۲۲۹	۲۶۵	۵۰۷	۳۳	۱۵۱	۴۱	۵۴	۲۲۹
۳۱	نورستان	۱۸	۰	۰	۴۸۹	۶۸	۷	۵۸۳	۰	۱۱۹	۲۶۵	۴۷	۱۷۱	۹	۰	۱۰۴	۰	۱۱۳	۰	۱۸	۵	۴۴	۴۶
۳۲	نیمروز	۷۵	۴۱	۷۷۸	۱۵۶	۲۲	۲۱۳۱	۳۱۷۳	۱	۱۰۲	۱۳۷۰	۵۲۸	۱۱۷۲	۲	۵	۳۳	۴۱	۸۰	۰	۵	۱۲	۵۴	۹
۳۳	هرات	۲۰۳۴	۴۸۲	۳۳۵۳	۴۷۴۳	۱۲۱۰	۷۵۵۴	۱۹۳۶۶	۷۲۸	۲۲۴۵	۹۲۰۰	۲۰۴۷	۵۰۴۶	۱۱۹	۱۶۰	۲۷۵	۲۵۷	۹۱۱	۲۲	۳۵۴	۱۶۰	۵۰	۳۳۵
۳۴	هلمند	۴۱	۳	۷۱	۴۷۷	۳۱	۱۲۸۷	۱۹۱۰	۲۰۵	۵۴۱	۲۵۱	۵۴۳	۲۷۰	۲۷	۱۷۹	۱۱۱	۲۴۱	۵۶۸	۰	۱۲	۴۵	۱۲۲	۲۸۹
	مجموع عمومی	۶۲۴۵	۸۵۵	۶۲۳۹	۴۰۳۰۳	۴۱۵۱	۳۷۷۷۳	۹۵۵۶۶	۲۰۵۵	۱۶۵۵۰	۳۵۴۱۱	۱۶۷۲۷	۲۴۸۲۳	۲۴۲۰	۱۰۹۲	۸۵۴۲	۴۴۳۴	۱۶۴۸۸	۸۳۵	۵۹۹۸	۱۵۹۳	۲۶۴۷	۵۴۱۵

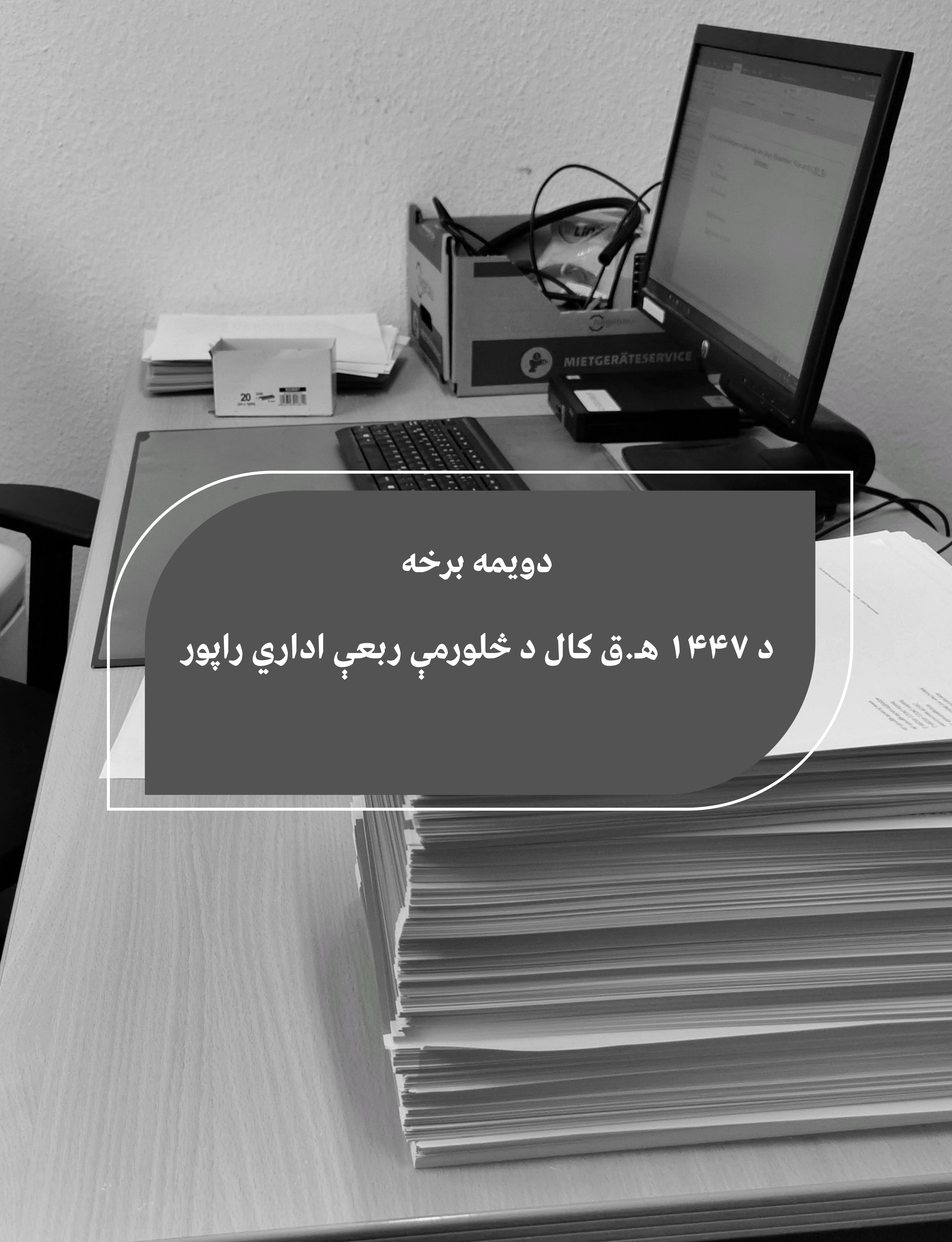

دويمه برخه

د ۱۴۴۷ هـ.ق کال د څلورمې ربعې اداري راپور

قضائي معاونيت

د سترې محکمې قضائي معاونيت د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د سترې محکمې قضائي معاونيت ته د اسلامي امارت له بېلابېلو ادارو څخه د قضائي هدايت غوښتنې په موخه (۶۱۲) مکتوبونه راغلي، چې له ارزونې وروسته (۵۱۶) مکتوبونه احکام شوي او د لارښوونو مطابق اړوند ادارو ته لېږل شوي دي.

۲ـ د سترې محکمې قضائي معاونيت له خوا (۱۴۸۳) عريضې له ارزونې او هدايت وروسته اړوند مراجعو ته لېږل شوې او (۷۸۶) عريضې مستردې شوې دي.

د محترم عالي مقام د دفتر عمومي رياست

د سترې محکمې محترم عالي مقام د دفتر عمومي رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د سترې محکمې د عالي مقام له خوا (۹۵۹) جزائي او حقوقي دوسيې قضائي معاونيت ته لېږل شوې؛ د قضائي معاونيت له اجراآتو وروسته د عالي مقام د دفتر عمومي رياست له خوا اړوند مراجعو ته لېږل شوې دي.

۲ـ د سترې محکمې محترم رئيس او قاضي‌القضات شيخ عبدالحکيم (حقاني) صاحب له اوو مسئولينو او مراجعينو سره ليدنه کړې ده.

۳ـ د سترې محکمې عالي مقام د دفتر عمومي رئيس له (۴۱) مراجعينو سره د هغوی د ستونزو د اورېدو او حل په موخه ليدنه کړې ده.

۴ـ د رؤيت هلال مرکزي هيئت درې غونډې تنظيم او ترسره شوې.

۵ـ د تعليمي نصاب هيئت (۱۲) غونډې تنظيم او ترسره شوې دي.

د تحريراتو رياست

د سترې محکمې عالي مقام د تحريراتو رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د مراجعينو (۳۳۳۰) عريضې ياد رياست ته راغلې؛ د عالي مقام څخه له هدايت وروسته بېرته خپلو صاحبانو ته سپارل شوې دي.

۲ـ (۹۸) فرمانونه، حکمونو او مصوبات چې د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه الله تعالی)، د رياست الوزراء عالي مقام او د اسلامي امارت د مقام د دفتر له لوري صادر شوي، د سترې محکمې عالي مقام تر هدايت وروسته اړونده مراجعو ته د وروستيو اجراآتو په موخه لېږل شوي دي.

۳ـ د وزارتونو، امارتي ادارو، کمېسيونونو، د ملک (۳۴) ولايتونو محاکمو او نورو اړونده ادارو څخه (۱۸۵۶) مکتوبونه او وړانديزونه د سترې محکمې په عنوان راغلې؛ چې د سترې محکمې عالي مقام تر لارښوونې وروسته اړونده مراجعو ته د وروستيو کړنو په موخه لېږل شوي.

۴ـ د سترې محکمې (۵) وړاندیزونه، د ریاست الوزراء عالي مقام ته د منظورۍ په موخه لېږل شوي دي.

۵ـ د ریاست‌الوزراء عالي مقام، د فرمانونو او حکمونو د تعقیب او نظارت لوي ریاست، وزارتونو، سازمانونو، شرکتونو، امارتي او غیر امارتي بانکونو او د سترې محکمې مرکزي ریاستونو له خوا (۷۸۳) مکتوبونه، د استهداء څانګې دوسیې، د تجدید نظر غوښتنې، د صلاحیت تفویض، د محکمې د تبدیلۍ او د ملک د بېلابېلو محاکمو د هدایت غوښتنې اړونده اسناد ترلاسه شوي او د عالي مقام د هدایت له مخې اړوندو ادارو ته د اجراآتو لپاره سپارل شوي دي.

٦ـ د مخابراتو وزارت څخه (۱۰۹٦) مکتوبونه راغلي او اړونده برخو ته توزیع شوي دي.

۷ـ د ملک د ټولو ولایتونو له مرافعه محاکمو څخه (۹۱) مکتوبونه د سترې محکمې د مخزن عمومي مدیریت ته راغلي، چې له جملې یې (۸٦) مکتوبونه د قبالو او وثایقو د معلوماتو په اړه وه، چې اړوندو مراجعو ته په خپل وخت معلومات ورکړل شوي، (۵) مکتوبونه چې ورسره (۴۲) جلده کتابونه د ۱۴۰۰هـ ش کال څخه تر ۱۴۰۵هـ ش د وثایقو کلني راپورونه شامل وو، د حفظ لپاره مخزن ته تسلیم او ځای پر ځای شوي او (۱۴) بوجۍ د اداري معاونیت د ۱۴۴۳هـ ق څخه تر ۱۴۴۵هـ ق کال پورې سوابق د حفظ لپاره را لېږلي او حفظ شوي دي.

۸ـ د بېلابېلو موضوعاتو په اړه د سترې محکمې د مرکزي ارشیف څانګې ته (۱۳۱۱۲) قطعې مکتوبونه صادر او وارد شوي دي.

۹ـ د وزاراتو ، امارتي ادارو ، کمېسیونونو، د ملک (۳۴) ولایتونو محاکمو اونورو اړونده ادارو څخه (٦۲۷) رسمي لیکونه د سترې محکمې په عنوان راغلي دي.

د دارالانشاء عمومي ریاست

د سترې محکمې د دارالانشاء عمومي ریاست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعالیتونه ترسره کړي دي:

د دارالانشاء عمومي ریاست په څلورمه ربعه کې د محاکمو د تبدیلۍ اړوند (۴۸۰)، د استهداآتو اړوند (۱۵۴)، د قضاتو د تخلفاتو اړوند (۹٦)،

د تنازع صلاحیت اړوند (۴۵)، د تجدید نظر اړوند (۲۸۲)، د متفرقه موضوعاتو اړوند (۱۱۲)، (۲۰) متحدالمآلونه چې په مجموع کې (۱۱۸۹) موضوعات او عریضې کېږي؛ ټولو ته له اصولو سره سمه رسېدنه کړې ده.

د دارلافتاء ریاست

د سترې محکمې دارلافتاء ریاست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱ـ دارالافتاء ریاست د بېلا بېلو موضوعاتو په اړه (۱۹) شرعي فتواوې صادرې کړې؛ چې له یادو فتواوو څخه د ټولو محاکمو قاضیان او قضائي غړي د شرعي لارښوونې په موخه استفاده کوي او د قضایاوو د حل او فصل لپاره مستند شرعي بنسټ جوړوي.

د قضائي زده کړو رياست

د سترې محکمې قضائي زده کړو رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:
۱ـ د قضائي زده کړو رياست د سترې محکمې عالي مقام د لزوم ديد په اساس (۴) سيمينارونه جوړ کړي دي.
۲ـ د سترې محکمې اړوند د محاکمو د فيصلو لارښود کتاب، د مرکزي دارالافتاء رياست، د جنوب لوېديځ زون د تميز رياست او د ديني خپرونو د نظارت او کره کتنې اداري نظرونه او مشورې، چې په ياد کتاب کې ځای پر ځای شوي وو او همدارنګه ځينې يې چې په کتاب کې نه وه ځای پر ځای شوي؛ ياد رياست ته د نظر غوښتلو په موخه رالېږل شوی و، چې د رئيس او قضائي استادانو له‌خوا د محاکمو د فيصلو لارښود کتاب او د پورته ذکر شويو ادارو نظرونه او مشورې په مشترک ډول له پيل څخه تر پايه په دقيق ډول مطالعه کړل، په پايله کې يې خپلې ملاحظې د محاکمو د فيصلو لارښود کتاب په اړه او دغه راز خپل نظرونه يې د مرکزي دارالافتاء رياست، د جنوب لوېديځ زون د تميز رياست او د ديني خپرونو نظارت او کره کتنې اداري ملاحظات ترتيب او د سترې محکمې عالي مقام د دفتر لوی رياست ته رسمًا ولېږل شول.

د تدقيق او مطالعاتو عمومي رياست

د سترې محکمې د تدقيق او مطالعاتو عمومي رياست د ۱۴۴۷هـ ق په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:
۱ـ قضائي مدققينو د شاهدانو د تزکيې طرزالعمل کتاب د قوانينو په چوکاټ کې ترتيب او نهايي کړ او د وروستيو اجراآتو په موخه د سترې محکمې عالي مقام ته ولېږل شو.
۲ـ قضائي مدققينو د سترې محکمې له کتابتون څخه د استفادې د طرزالعمل کتاب پنځوس سلنه کار ترسره کړی دی.
۳ـ قضائي مدققينو د سترې محکمې د اداري غونډو د تنظيم د طرزالعمل کتاب پنځوس سلنه نهايي کړی دی.
۴ـ قضائي مدققينو د قضاتو د رسمي لباس لايحه پنځوس سلنه نهايي کړې او په راتلونکې ربعه کې به نهايي شي.
۵ـ د عدليې وزارت د مسلکي معينيت د مدني قوانينو رياست د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه‌الله‌تعالی) د (۹)مې ګڼې فرمان، ۲۸ /۳ /۱۴۴۴هـ ق نېټه مطابق د تدقيق او مطالعاتو عمومي رياست د حقوقي او قضائي مطالعاتو رياست د طرزالعمل د فقهي تخريج غوښتنه کړې وه، د ذکر شوې غوښتنې په اساس قضائي مدققينو د ياد طرزالعمل تخريج وکړ او د مشرتابه محترم عالي مقام ته د لېږلو په موخه د سترې محکمې عالي مقام د دفتر له لوی رياست سره شريک شو.
۶ـ د مخزن طرزالعمل د شرعي اصولو او تقنيني سندونو په رڼا کې ترتيب او نهايي شو او د مشرتابه محترم عالي مقام ته د لېږلو په موخه د سترې محکمې عالي مقام د دفتر لوی رياست ته ولېږل شو.
۷ـ د قضائي تدقيق رياست د (۲۷۰) جزائي، مدني، تجارتي، د وثايقو اړوند، د متفرقه استهداآتو، د قضائي پلټنې عمومي رياست،د عارضينو د عرايضو، مکتوبي او مستردي استهداآتي موضوعاتو په تړاو تدقيقي نظرونه وړاندې کړي دي.

د امنيتي او اجرائيوي چارو رياست

د سترې محکمې د امنيتي او اجرائيوي چارو رياست د ۱۴۴۷ هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره

کړي دي:

۱. (۵۴۲۹۰) لیټره پطرول او ډیزل تیل، (۲۷۸) کیلو مایع ګاز او (۳۵۳۶) لیټره مبلایل د ولایتي مرافعه امنیتي قطعاتو او اتو زونونو او ولایتي څانګو ته له مرافعه محاکمو څخه اکمال شوي دي، (۲۶۸۷۷) لیټره پطرول او ډیزل تیل او (۱۱۸۹۹) کیلو مایع ګاز، د ملکي محاکمو او نظامي محاکمو قوماندانیو ته توزیع شوي دي.

۲. (۱۱۳۰۰) لیټره پطرول او ډیزل تیل د نظامي محاکمو امنیتي او اجرائیوي قطعاتو قوماندانۍ لخوا اړوند پرسونل ته توزیع شوي، (۱۱۰۰) لیټره پطرول تیل د کابل ولایت (۱۴) ولسوالیو د محاکمو امنیتي پرسونل ته د ملکي محاکمو امنیتي قطعاتو قوماندانۍ لخوا توزیع شوي دي.

۳. (۱۴۶۴) قلمه مفروشاتي، محروقاتي، البسوي، قرطاسیوي، د پخلنځي لوښي او تعمیراتي اجناس د محاکمو د امنیتي او اجرائیوي چارو ریاست او د ملکي او نظامي محاکمو د قطعاتو قوماندانیو ته توزیع شوي دي.

٤. د محاکمو د امنیتي او اجرائیوي چارو ریاست اړوند د ملکي محاکمو امنیتي قطعاتو قوماندانۍ او د نظامي محاکمو امنیتي قطعاتو قوماندانۍ په جزوتامونو کې د (۱۵۰) مجاهدینو تقرر په افسرۍ، ساتنمنۍ او ساتونکو بستونو کې د لیاقت، وړتیا او کادري فورم په اساس ترسره شوی دی.

۵. په اونۍ کې درې ورځې مجاهدینو ته د عالیقدر امیرالمؤمنین (حفظه الله تعالی) فرمانونه، حکمونه، هدایات، لارښوونې او د امربالمعروف او نهی عن المنکر قانون درسونه تدریس شوي دي.

٦. د خالد بن ولید (رضی‌الله عنه) تعلیمي مرکز قوماندانۍ لهٔخوا د یاد ریاست اړوند ملکي او نظامي محاکمو قطعاتو قوماندانیو اداري پرسونل ته د اداري زده کړو لس ورځنی سیمینار جوړ شوی دی.

۷. (۱۰۵) عدده مخابروي او ټکنالوژیکي وسایلو ترمیم، تنظیم او پروګرام ترسره شوی دی.

۸. (۲۲) عدده د پرنټر رنګونه توزیع شوي دي.

۹. د (۱۷۸) عدده مخابروي عینیات توزیع شوي دي.

۱۰. (۳۲) عدده مخابروي او ټکنالوژیکي وسایل د ملکي او نظامي محاکمو امنیتي قوماندانۍ آمریتونو او د مرکز او ولایتي محاکمو قوماندانیو ته توزیع شوي دي.

د مالي او اداري چارو عمومي ریاست

د سترې محکمې د مالي او اداري چارو عمومي ریاست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د خوارکي توکو، قرطاسیې، تنظیفاتي توکو، د پرینټر رنګونو، د صحافي چارو، مایع ګاز، تیل، روغنیات او فلتر د قراردادونو چارې (۲۵٪) ترسره شوې او پاتې یې تر کار لاندې دي.

۲ـ د (۱۵) عرادو موټرو قرارداد اعلان ته سپارل شوی دی.

۳ـ د سترې محکمې د روغتیایي کلینیک لهٔخوا (۲۰۵۲) مجاهدینو او منسوبینو د تداوۍ، لابراتواري معایناتو، د غاښونو، زرقیاتو، سیروم، اکسیجن تراپي، انتاني ناروغیو او د زړه ګراف په برخو کې اجراآت شوي دي.

۴ـ د سترې محکمې د اړتیا وړ (۱۵۷۴) د معاشاتو او مصارفو، قرطاسیې، د وثایقو، مطبوع، د مواهیرو، ټکنالوژۍ، د اجناسو

د خريدارۍ، تنظيفاتي اجناسو، خوراکي توکو، پټرولو، ډيزلو، مايع ګاز، مبلايل، د مبلايلو او ډيزلو فلترونو او نورو بېلا بېلو پرزو حوالې اجرا شوې او د نورو مراحلو په موخه ماليې وزارت ته لېږل شوي دي.

۵ـ د کابل ولايت په مرافعه محکمه کې د مراجعينو لپاره د سايه‌بان او غرفو جوړول، د دفترونو لپاره د الماريو جوړول، د سترې محکمې د مرکزي رياستونو او څلورګونو زونونو د دفترونو رنګمالي او ترميم، په څلورګونه زونونو او د نشه‌يي توکو په محکمه کې د درې پايو جنراتورونو او چينج آورونو نصب او منتاژ کول او تر فتحې مخکې د سترې محکمې او قضائي زده کړو رياست د دوه ميټرونو د برق باقيداري تصفيه شوې ده.

٦ـ د محاکمو مسؤولينو ته (٦) عرادې موټر توزيع شوي دي.

د قضائي تفتيش عمومي رياست

د سترې محکمې د قضائي تفتيش عمومي رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د لوګر، پروان، هلمند، پنجشير، سمنګان او کابل ولايتونو مرافعه محاکمو په ګډون د کابل ولايت د ۱۴ ولسواليو ابتدائيه محاکمو، د تېرې اداري د قضاياوو د څېړلو اختصاصي او د نشه‌يي توکو لپاره اختصاصي محاکمو او د وثايقو شپږ آمريتونو د قضائي او اداري مسؤولينو کړنې وڅېړل شوې، د هغو منسوبينو نواقص چې کم وو د محاکمو له مقرراتو او مصوباتو سره سم د مفتشينو له‌خوا ورته لازمې توصيې وشوې او د هغه منسوبينو چې نواقص يې زيات وو، راپورونه يې د وروستي هدايت لپاره د سترې محکمې عالي مقام ته ولېږل شول.

۲ـ د قضائي مفتشينو له‌خوا د پورته ذکر شويو محاکمو د عادي څېړنې پر وخت د هغه قضائي، اداري او خدماتي منسوبينو، چې با استعداده، وړتيا لرونکي او مخلص کسان وو، د ارتقاء يا په لوړو بستونو کې د تقرر لپاره او د هغو منسوبينو، چې تخلف يې زيات وو، راپورونه يې د وروستي هدايت لپاره د سترې محکمې عالي مقام ته ولېږل شول.

۳ـ د مؤظف هيئت له‌خوا په پورته ذکر شويو محاکمو کې د استوګنې د ودانيو له فزيکي وضعيت څخه ليدنه وشوه؛ د ترميم په موخه يې راپور ترتيب او د سترې محکمې عالي مقام ته ولېږل شو.

۴ـ د قضائي پلټنو عمومي رياست د قضائي اجراآتو د ارزونې په موخه د (لوګر، پروان، هلمند، پنجشير او سمنګان) ولايتونو له زندانونو څخه ليدنه او نظارت ترسره کړ او د بنديانو ستونزې، شکايتونه او قضائي اړتياوې ثبت او دا شکايتونه يې د مرافعه او ښاري ابتدائيه محاکمو او نورو اړوندو ادارو سره د حل لپاره شريک کړل.

۵ـ د قضائي مفتشينو له‌خوا (۱۰۳) اقتضائي قضاياوو ته رسېدنه شوې او راپور يې د وروستيو هداياتو په موخه د سترې محکمې عالي مقام ته لېږل شوی دی.

د دعوت او ارشاد رياست

د سترې محکمې د دعوت او ارشاد رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د غير شرعي رواجونو په اړه د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه‌الله تعالی) د (۱۷)مې ګڼې فرمان، د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون، هدايات، لارښود احکام او توصيو په اړه (۲۲) جلسې جوړې شوې دي.

۲ـ د مجاهدینو لپاره د تعلیمي نصاب اړوند (۵۸) جلسې جوړې شوې دي.
۳ـ د اداري کارکوونکو لپاره د تعلیمي نصاب اړوند (۵۸) جلسې جوړې شوې دي.
۴ـ د مجاهدینو لپاره د اصلاحي بیانونو اړوند (۲۲) جلسې جوړې شوې دي.
۵ـ د اداري کارکوونکو لپاره د اصلاحي بیانونو اړوند (۲۲) جلسې جوړې شوې دي.
٦ـ د قاضیانو، مفتیانو او رئیسانو ترمنځ د دیني مذاکراتو او اصلاحي بیانونو اړوند یوه جلسه جوړه شوې ده.

د پلان او پالیسۍ ریاست

د سترې محکمې پلان او پالیسۍ ریاست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعالیتونه ترسره کړي دي:
۱. د میراث او ملکیت حق، د ښځو د لاسرسي اړونده قضیو یو راپور ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۲. د (۳۴) ولایتونو د مرافعه محاکمو څخه د ۱۴۰۵ مالي کال د لومړۍ ربعې د (حمل، ثور او جوزا) میاشتو د حاضرۍ راپور په مشخص فارمټ کې ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۳. د (۳۴) ولایتونو له محاکمو څخه یو راپور د تمیز له دېوانونو، مرافعه محاکمو، ابتدائیه محاکمو، د ولسوالیو ابتدائیه محاکمو او د حقوقو ریاست اړوند آمریتونو له اجراآتو څخه ترتیب او اړونده مراجعو ته لېږل شوی دی.
٤. له قضائي اجراآتو څخه (۲) مختصر او تفصیلي راپورونو ترتیب او اړونده مراجعو ته لېږل شوي دي.
۵. د راپور ورکولو په موخه د احصائیې ملي اداري لهخوا د را لېږل شوي احصائیوي فارمټونو ډک او بېرته اړونده اداري ته لېږل شوي دي.
٦. د تطبیقي پلان له تطبیق څخه د ۱۴۰۵ مالي کال لومړۍ ربعې راپور ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۷. د عمدي قتل د هغه قضیو شمېر، چې د طرفینو په بشپړ رضایت د محاکمو لهخوا د دیت په حکم د سولې له لارې حل او فصل شوې؛ راپور یې ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۸. د کابل د فتحې له ابتداء څخه د ۱۴۴۷هـ ق کال د درېیمې ربعې تر پایه د انساني قاچاق قضیو ته د رسېدنې راپور ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۹. د ۱۴۰۴ هـ ش کال د سترې محکمې د مرکزي ریاستونو، د (۳۴) ولایتونو محاکمو د قضائي او اداري اجراآتو کلنی راپور په بیهقي سالنامه کې د چاپ او نشر په موخه د اطلاعات او کلتور وزارت ته ترتیب او ولېږل شو.
۱۰. د کابل ولایت ښاري ابتدائیه محکمې اړوند د (۱۴۴۵، ۱۴۴٦ او د ۱۴۴۷ لومړۍ ربعې) د قضائي اجراآتو راپور ترتیب او د دارالانشاء عمومي ریاست ته ولېږل شو.
۱۱. د کابل ولایت د مرافعه محکمې له دېوانونو او د هرات، کندهار، ننګرهار، کندوز او بلخ ولایتونو ابتدائیه محاکمو د (۱۴۴۷هـ ق کال) د قضائي اجراآتو راپور ترتیب او اړونده مرجع ته ولېږل شو.
۱۲. د عالیقدر امیرالمؤمنین (حفظهالله تعالی) او ریاست الوزراء عالي مقام لهخوا د صادر شویو احکامو د تطبیق او عدم تطبیق څخه د څارنې او خبرتیا ترلاسه کولو په موخه (۱۱۸) قطعې راپور ترتیب او د چارو اداري لوی ریاست او د فرامینو او احکامو د تعقیب او نظارت لوی ریاست ته لېږل شوي دي.
۱۳. د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست د سفارت خانو او موسساتو د همکاریو د جلب د طرزالعمل مسوده تدوین

او د ټاکل شوي هيئت لهخوا نهايي شوه.

د کارکوونکو چارو عمومي رياست

د سترې محکمې د کارکوونکو چارو عمومي رياست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعاليتونه ترسره کړي دي:

۱ـ د چارو ادارې لوی رياست اړوند د امارت د تأمين لاندې منازلو او جايدادونو بررسۍ رياست تشکيل د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه الله تعالی) د (۳۷۵٦) ګڼه ، ۱٦/ ۱۱/ ۱۴۴۷هـ ق نېټې حکم په اساس له کوم تغير پرته د سترې محکمې د نظامي معاونيت تشکيل ته را انتقال شو.

۲ـ د کابل زون په نظامي محکمه کې د غايبو اشخاصو او ساعين بالفساد د املاکو د بررسۍ نظامي محکمه د عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه الله تعالی) د (۱۵) ګڼې، ۲۷ /۷ /۱۴۴۷هـ ق نېټې فرمان په اساس جوړه شوه.

۳ـ (۳۱) جلده د سوانحو دفترونه اړونده مراجعو ته ولېږل شول.

۴ـ (۱۹) جلده د سوانحو دفترونه له اړونده مراجعو څخه غوښتل شوي.

۵ـ د سوانحو د کارتونو (۷۲) قطعې ترتيبول.

٦ـ د لوړ سن په اساس د (٦٦) تنه اداري او خدمتي کارکوونکو تقاعد کول.

۷ـ د (۷۰) هغو کسانو د خدمت موده تثبيتول، چې له مخکې تقاعد ته سوق شوي وو.

۸ـ په قضائي بستونو کې د تقرر په موخه له (۱۷۲۰) علماء کرامو څخه يو ځای آزموينه واخېستل شوه.

۹ـ د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو کمېسيون سره په همکارۍ او همغږۍ د سترې محکمې د مرکزي حمايوي رياستونو (۹۵) تنو لپاره د زده کړيزو برنامو اړتيا معلومولو پروسه ترسره شوه.

۱۰ـ د سترې محکمې د مرکزي رياستونو (۳۳٦) کارکوونکو ته د موټر چلونې اصول او د لايسنس اخېستلو زمينه برابره شوه.

۱۱ـ د (۱۴۰٦) کال تشکيل د مسودې د طرحې او ترتيب په موخه د (۱۴۰۵) کال د تشکيل بيا کتنه وشوه.

۱۲ـ د (۱۴۰۵) کال منظور شوی تشکيل د سترې محکمې مرکزي رياستونو او د ولايتونو مرافعه محاکمو ته رسمًا ولېږل شو.

۱۳ـ (۸۱) جلده د سوانحو دفترونه ترتيب شوي دي.

۱۴ـ د (۳۰۹) قضاتو او اداري کارکوونکو ګمارنه او تبديلي ترسره شوې ده.

۱۵ـ په ډيټابيس کې د (۳۰۹) کسانو د ګمارنې او تبديلي (پ۲) ثبت شوې دي.

۱٦ـ په ډيټابيس کې (۵۷۰) قطعې د تحصيلي اسنادو، خدمتي او رخصتۍ (پ۲) ثبت او درج شوي دي.

۱۷ـ په ډيټابيس کې د (۳۰۹) قضاتو، اداري او خدمتي کارکوونکو بشپړ شهرت ثبت شوی.

۱۸ـ د سترې محکمې د مرکزي رياستونو د (۳۲) اداري کارکوونکو د اجراآتو ارزونه ترسره شوې ده.

۱۹ـ د سترې محکمې د مرکزي رياستونو د (۱۱) خدمتي کارکوونکو د اجراآتو اروزنه ترسره شوې ده.

۲۰ـ د ولايتونو د مرافعه محاکمو د (۵۱۲) اداري کارکوونکو د اجراآتو ارزونه ترسره شوې ده.

د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست

د سترې محکمې د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست د ۱۴۴۷هـ ق کال په څلورمه ربعه کې لاندې مهم فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱. د قضاء او ولس (۴) خپرونې، ثبت، جوړې او د سترې محکمې د رسمي ادرسونو له لارې نشر شوې دي.

۲. د قضاء مجلې ۱۳مه ګڼه ترتیب، ډیزاین، چاپ او په مرکز او ولایتونو کې محاکمو او امارتي ادارو ته تکثیر شوې ده.

۳. د میزان جریدې ۹ ګڼې (له ۱۲۹ ګڼې څخه ۱۳۷ مې ګڼې) چاپ او په مرکز او ولایتونو کې محاکمو او امارتي ادارو ته تکثیر شوې دي.

۴. د ملک د محاکمو د فعالیتونو د ښه انعکاس او پر محاکمو د خلکو د باور د زیاتېدو په موخه (۴۰۰) راپورونه ترتیب او نشر شوي دي.

۵. د هجري قمري نېټې مطابق د محاکمو او نورو امارتي ادارو د اداري اجراآتو د ترتیب په موخه د رؤیت هلال مرکزي هیئت (۳) خبرتیاوې ترتیب، ډیزاین او نشر شوې دي.

٦. د محاکمو د قضائي فعالیتونو اړوند (۴٦) انفوګرافیک جوړ، ډیزاین او د سترې محکمې د رسمي ادرسونو له لارې نشر شوي دي.

۷. د ملک د محاکمو د فعالیتونو د ښه انعکاس او پر محاکمو د خلکو د باور زیاتېدو په موخه د «ستره محکمه په اونۍ کې» (۴۴) خپرونې په څلورو ژبو (پښتو، دري، عربي او انګلیسي) ثبت، جوړې او نشر شوې دي.

۸ـ د سترې محکمې اړوند مسئولینو امارتي او شخصي موټرو ته (۲۰) قطعې کارتونه ترتیب او توزیع شوې دي.

۹. د ۱۴۴۷هـ ق کال د (۳) میاشتو کالیزه ترتیب، ډیزاین او د سترې محکمې پر رسمي ادرسونو په نشر سربېره ټولو امارتي ادارو ته په مکتوبي بڼه تکثیر شوې ده.

۱۰. د ورځنۍ نېټې (۹۰) ډیزاینونه جوړ او د سترې محکمې پر رسمي ادرسونو نشر شوې دي.

۱۱. له رسنیو سره غوره او پر وخت همغږي شوې ده.

۱۲. د امارتي ورځپاڼو (شریعت، انیس، هېواد او کابل ټایمز) د یو کال کلکسیون د قضاء کتابتون لپاره جوړ او چاپ شوی دی.

۱۳. د سترې محکمې د محترم رئیس او قاضيالقضات شیخ صاحب آداب المعلم و المتعلم کتاب (۱۰۰۰) جلده چاپ شوی دی.

۱۴ـ (۱٦۲۵) جلده قوانین، د درسي نصاب تدریسي مواد، متحدالمآلونه او بېلا بېل کتابونه چاپ شوي دي.

۱۵. له اړوند ادارو سره د چارو پر وخت ترسره کېدو په موخه همغږي شوې دي.

۱٦. (۱۴۰) عنوانه کتابونو ثبت او اندراج شوي.

۱۷ـ په قضاء کتابتون کې د کتابونو د ثبت لپاره نوی ډیټابیس جوړ شوی دی.

۱۸ـ د سفارتونو او بهرنیو مؤسسو څخه د مرستو د جلب، همغږۍ او په غونډو کې د ګډون طرزالعمل جوړ شوی دی.

د سترې محکمې د څلورو کلونو د کړنو او لاسته راوړنو کتاب چاپ شو

د افغانستان اسلامي امارت سترې محکمې د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست په هڅو د سترې محکمې او ماتحت محاکمو د فعالیتونو د ثبت، په چاپي بڼه د هېوادوالو ته د رسولو او خوندي ساتنې په موخه د [څلور کلنې کړنې او لاسته راوړنې، (له ۱۴۴۳هـ ق څخه د ۱۴۴۶هـ ق کال تر پایه)] تر سرلیک لاندې کتاب په پښتو او دري ژبو چاپ او خپور شو.

په دغه کتاب کې له ۱۴۴۳ هـ ق څخه د ۱۴۴۶هـ ق تر پایه پورې د سترې محکمې د بېلا بېلو برخو لکه: د درې ګونو محاکمو قضائي اجراآت، د ۳۴ ولایتونو د محاکمو لخوا اجرا شوي وثایق، د ښځو حقونو اړوند دوسیې، د نشه‌يي توکو او مسکراتو د مخنیوي ځانګړې محکمې فعالیتونه، استفتاآت او استهداآت، پر مجرمینو او متهمینو د شرعي احکامو (حدودو او تعزیراتو) تطبیق، د سولې له لارې د موضوعاتو حل او فصل، د محاکمو د چارو بررسي، عادي او اقتضائي تفتیش، ولایتونو ته د سترې محکمې د محترم رئیس او قاضي‌القضات او د سترې محکمې د مرستیالانو سفرونه، د مراجعینو د شکایتونو اورېدل او په ټاکلي وخت ورته رسېدنه، د سترې محکمې د قضائي، اداري او نظامي مسؤولینو او منسوبینو ظرفیت لوړونه، له اداري فساد سره مبارزه، پر محاکمو د خلکو د باور ترلاسه کول، د قضاء د استقلالیت او ازادۍ ساتنه، په مالي، اداري، پلان او پالیسۍ، مطبوعاتو او عامه پوهاوي او بهرنیو اړیکو په برخو کې مهم معلومات په مستند ډول راټول شوي دي.

دغه کتاب د سترې محکمې د تېرو څلورو کلونو د فعالیتونو یو منظم او مستند انعکاس دی، چې د محکمې د ترسره شویو اجراآتو د ثبت ترڅنګ، د قضائي نظام د فعالیتونو او لاسته راوړنو په اړه د عامه پوهاوي په لوړولو کې هم ارزښتناک تامېدلای شي.

QAZA Sharia - Judicial - legal Three monthly Journal

@supremeCourt_af
supremecourt.gov.af
publications.sc1443@gmail.com
Supreme Court ستره محکمه
Supreme Court of Afghanistan
2302263_2300361
ستره محکمه
د بهرنیو عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست